

**Ne Europos
Sąjungos piliečių
poreikių analizė:
Šiaulių miesto
savivaldybės
ataskaita**

2021

Ataskaitos autorės:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė

Tyrimą įgyvendino:

dr. Giedrė Blažytė,
Akvilė Kriščiūnaitė,
Mažvydas Karalius,
Ugnė Litvinaitė,
Indrė Bielevičiūtė,
Greta Gustytė

© Diversity Development
Group

© Socialinių paslaugų
priežiūros departamentas
prie Socialinės apsaugos ir
darbo ministerijos

Integracija – tai dinamiškas kompleksinis procesas, veikiamas socialinių, ekonominių, politinių, kultūrinių, aplinkybių ir lemiantis migracijos ir integracijos procesuose dalyvaujančių žmonių sėkmingą adaptaciją juos priimančios valstybės sociokultūrinėje aplinkoje, visuomenėje. Integracijos proceso kompleksiskumas daro įtaką valstybės ir savivaldybių teikiamų socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, švietimo ir kultūros ir kt. paslaugų transformacijos poreikiui tam, kad jos būtų prieinamos ne tik Lietuvos Respublikos piliečiams, bet ir žmonėms atvykstantiems į Lietuvą iš trečiųjų šalių su tikslu sėkmingai integruotis į valstybės, visuomenės gyvenimą, čia gyventi, dirbti, augti, tobulėti.

Ši ataskaita yra projekto „Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams“ dalis. Projekto tikslas – stiprinti integracijos paslaugų trečiųjų šalių piliečiams teikimą Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių miestų, Jonavos bei Akmenės rajonų savivaldybėse. Projektas finansuojamas Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kaip šio projekto vykdytojas, dėkoja projekto partneriams – VŠĮ Diversity Development Group už atliktą išsamų plačios apimties tyrimą, kurio dėka pristatoma ši ataskaita, taip pat Šiaulių miesto savivaldybės administracijai už glaudų bendradarbiavimą ir pagalbą atliekant tyrimą, už suteiktą informaciją, pasidalinimą patirtimis, įžvalgomis ir idėjomis.

Socialinių paslaugų priežiūros departamento
prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktorius

Alvydas Masiulis

Turinys

	Ne ES piliečių integracijos profilis: šiaulių miesto savivaldybė	5
1.	Ne ES piliečių populiacija Šiaulių miesto savivaldybėje (2010-2020 metais)	16
2.	Ne ES piliečių integracijos patirtys ir poreikiai	19
2.1	Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos	20
2.2	Atvykimo aplinkybės ir priežastys	21
2.3	Savivaldybės pasirinkimo priežastys	23
2.4	Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą	24
2.5	Gyvenimo savivaldybėje patirtys	29
2.5.1	Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai	29
2.5.2	Užimtumas	38
2.5.3	Sveikatos priežiūros paslaugos	45
2.5.4	Socialinės paslaugos ir būstas	49
2.5.5	Vaikų švietimas ir integracija	52
2.5.6	Kultūra	57
2.5.7	Politinis ir pilietinis dalyvavimas	59
2.5.8	Diskriminacijos atvejai ir patirtys	61
2.5.9	Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene	63
2.5.10	Moterų migrančių integracijos patirtys	64
2.6	Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos	69
2.6.1	Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai	70
2.6.2	Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis	73
2.6.3	Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos	75
3.	Ne ES piliečių integracijos galimybės savivaldybėje:	76
	paslaugų, paslaugų infrastruktūros ir miesto atvirumo vertinimas	76
3.1	Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas	77
3.2	Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams	78
3.3	Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams	82
3.4	Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pri(si)taikymas	85
3.4.1	Sveikatos priežiūros paslaugos	85
3.4.2	Socialinės paslaugos, užimtumas ir būstas	86
3.4.3	Švietimas	88
3.4.4	Kultūra	90
3.5	Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams	91
3.5.1	Savivaldybės stiprybės ir silpnybės	91
3.5.2	Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas	93
3.6	Antidiskriminacijos politika savivaldybėje	95
3.7	Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama	96
3.7.1	Tarpkultūrinis miestas	96
3.7.2	Strateginio požiūrio (dokumento) svarba	96
3.7.3	Sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacijos: ekspertų perspektyva	98
	Priedai: Lentelė Nr. 1: Informantų sociodemografinės charakteristikos	101
	Priedai: Lentelė Nr. 2. Švietimo įstaigų atstovų atsakymai į klausimą „Kokias priemones ateityje matytumėte kaip reikalingiausias, siekiant gerinti lietuvių kalba nekalbančių nepilnamečių integraciją į švietimo sistemą?“	102

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS PROFILIS: ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖ

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
LIETUVOS RESPUBLIKOJE, SKAIČIUS:

73 751

(2020 METŲ PRADŽIOJE)¹

2,64%

VISŲ ŠALIES
GYVENTOJŲ

ŠIAULIŲ MIESTO GYVENTOJŲ
SKAIČIUS:

101 511

(2020 METŲ PRADŽIOJE)²

UŽSIENIEČIŲ, GYVENANČIŲ
ŠIAULIŲ MIESTE, SKAIČIUS:

7 511

(2020 METŲ PRADŽIOJE)³

7,4%

VISŲ ŠALIES
GYVENTOJŲ

NVO, TEIKIANČIOS
INTEGRACIJOS PASLAUGAS
UŽSIENIEČIAMS:

NĖRA

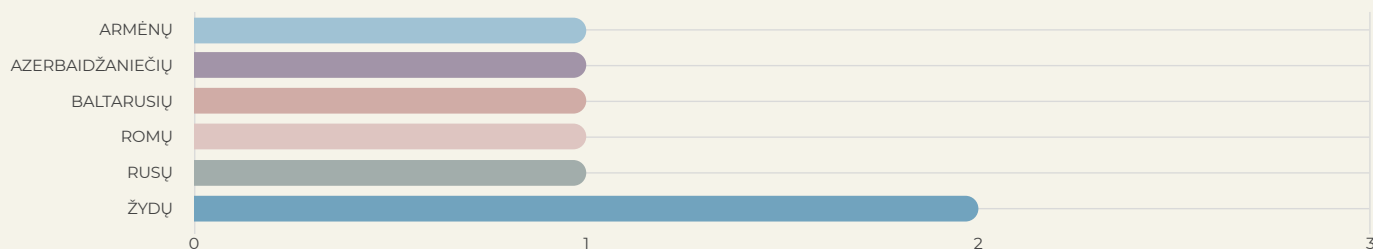
KITOS ORGANIZACIJOS,
SUSIJUSIOS SU UŽSIENIEČIŲ
INTEGRACIJA:

**PROJEKTAS
„GYVENU LT“**

(KOORDINATORIUS
VŠĮ „NACIONALINĖ REGIONŲ PLĖTROS
AGENTŪRA“)

TAUTINIŲ BENDRUOMENIŲ NVO⁴

(2018 METŲ DUOMENIMIS)

¹ Oficialios statistikos portalas (2020). Lietuvos gyventojai (2020 m. leidimas): gyventojų skaičius ir sudėtis, <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis>.

² Ten pat

³ Laisva valia iniciatyvių piliečių įkurtos organizacijos, kurios siekia išsaugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, tradicijas. Lietuvoje nevyriausybinių organizacijomis laikomos asociacijos, labdaros ir paramos fondai bei dauguma viešųjų įstaigų (Tautinių mažumų departamentas, 2018).

⁴ Tautinių mažumų departamentas (2018). Tautinės bendruomenės Lietuvoje (2018), <https://tmde.lrv.lt/uploads/tmde/documents/files/Tautines%20bendruomenes%20Lietuvoje2019-01-21a.pdf>; tautinės bendrijos, <http://www.tbn.lt/id-renginiai.html>. Į šį organizacijų sąrašą nėra įtraukta Šiaulių ukrainiečių bendrija „Karpatai“, kuri taip pat aktyviai veikia Šiaulių mieste.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI:
PROBLEMOS IR
POREIKIAI

SUNKUMAI IR IŠŠŪKIAI:

☐ teisiniai barjerai gaunant leidimą gyventi šalyje;

☐ kalbos barjeras;

☐ psichologiniai išgyvenimai;

☐ visuomenės nuostatos;

☐ darbo paieška ir įsidarbinimas;

☐ lyčių nelygybė;

☐ informacijos apie paslaugas trūkumas.

GYVENIMO ŠALYJE PRADŽIOJE SVARBU NE ES PILIEČIUS:

☐ tinkamai informuoti apie savivaldybėje, kurioje gyvena, teikiamas paslaugas (skirtas bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) bei užtikrinti šių paslaugų prieinamumą;

☐ užtikrinti galimybes ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę;

☐ įvairiomis priemonėmis skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

LIETUVIŲ KALBA

LIETUVIŲ KALBOS GEBĖJIMŲ STOKA:

- ☐ apsunkina priėjimą prie reikiamų paslaugų;
- ☐ apriboja bendravimą su vietos bendruomene ir socialinių ryšių rato plėtrą;
- ☐ turi įtakos neigiamoms visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatoms lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu;
- ☐ apriboja įsidarbinimo galimybes ir lemia mažesnes aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvas ateityje;
- ☐ sukelia sunkumų susirandant gyvenamąją vietą.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI SUNKINA LIETUVIŲ KALBOS MOKYMĄSI:

- ☐ kalbos kursų ir darbo derinimas;
- ☐ kalbos kursų ir gyvenimo / rūpinimosi šeimos nariais derinimas;
- ☐ ribotas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas.

Pabėgėlių priėmimo centre (PPC) organizuojamų kursų nepakanka, kad **prieglobsčio prašytojai ir jo gavėjai** pasiruoštų savarankiškam gyvenimui pasibaigus integracijos laikotarpiui PPC (mokymų laikotarpis yra per trumpas, kvestionuojama mokymų kokybė, jos pritaikymas skirtingus gebėjimus ir galimybes turintiems ne ES piliečiams).

Valandų skaičiaus, numatyto nemokamiems lietuvių kalbos kursams **prieglobsčio gavėjams**, tęsiant integraciją savivaldybėse, nepakanka; kursai organizuojami pagal projektus, skiriamas finansavimas neužtikrina kursų kokybės ir tęstinumo. Taip pat pasigendama bendros skirtingus / individualius ne ES piliečių gebėjimus atliepančios lietuvių kalbų kursų metodologijos, keliamas klausimas, ar egzaminas, kurį turi laikyti nemokamus kursus išklause ne ES piliečiai, atskleidžia jų tikrąsias žinias ir lietuvių kalbos gebėjimus.

Gerosios patirtys: lietuvių kalbos mokymo(si) ne ES piliečių iniciatyvos – tarptautinės platformos „[Speak](#)“ pritaikymas, lietuvių kalbos mokymosi priemonės „[Flyent](#)“ sukūrimas.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ
INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI:
PROBLEMOS IR
POREIKIAI

UŽIMTUMAS

NEDALYVAVIMO DARBO RINKOJE PRIEŽASTYS:

- ☐ šeimos ir darbo derinimas;
- ☐ sunkumai persikvalifikuojant/ pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje;
- ☐ sveikatos problemos;
- ☐ lietuvių kalbos barjeras.

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA INTEGRACIJĄ Į DARBO RINKĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras;
- ☐ biurokratinės kliūtys;
- ☐ ilgai trunkanti leidimo dirbti suteikimo tvarka;
- ☐ sunkumai keičiant darbdavį (dėl sudėtingų reikalavimų, kuriuos turi patenkinti, norėdami pakeisti darbdavį, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje);
- ☐ neigiamos darbdavių nuostatos;
- ☐ informacijos apie įsidarbinimo ar darbo vietos susikūrimo galimybes trūkumas.

Dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo (prieglobsčio gavėjai taip pat ir dėl visuomenės nuostatų) ne ES piliečiai, o **ypač prieglobsčio gavėjai ir moterys migrantės, dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus**. Aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinės kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

SVEIKATOS PRIEŽIŪRA

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SVEIKATOS PRIEŽIŪROS PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras (ypač psichinės sveikatos priežiūros ir akušerių-ginekologų teikiamų paslaugų);
- ☐ neigiamos nuostatos;
- ☐ teisinis statusas;
- ☐ finansinių lėšų trūkumas gauti paslaugas privačiose sveikatos priežiūros įstaigose (pvz., psichologo ar psichoterapeuto konsultacijas).

SOCIALINĖ APSAUGA IR BŪSTAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA SOCIALINIŲ PASLAUGŲ IR BŪSTO PRIEINAMUMĄ:

- ☐ ribotos žinios apie teises gauti socialinę paramą ir socialines paslaugas;
- ☐ visuomenės nuostatos;
- ☐ kalbos barjeras;
- ☐ gyvenamosios vietos deklaravimas;
- ☐ **prieglobsčio gavėjai** nepriskiriami atskirai pažeidžiamai grupei, kuri galėtų gauti socialinį būstą lengvesnėmis sąlygomis.

VAIKŲ ŠVIETIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS LABIAUSIAI APSUNKINA ŠVIETIMO PASLAUGŲ PRIEINAMUMĄ:

- ☐ lietuvių kalbos barjeras (ribotos galimybės ieškoti informacijos apie formaliojo ir neformaliojo ugdymo įstaigas ir registruoti vaikus į jas; lietuvių kalba nekalbantiems tėvams dalyvauti ir stebėti vaikų ugdymo procesą ir kt.);
- ☐ visuomenės nuostatos.

Lietuvos švietimo sistemos infrastruktūra netinkamai pasirengusi priimti užsieniečius vaikus – nėra aiškaus, valstybiniu lygiu priimto vaikų gebėjimų vertinimo mechanizmo, mokyklos nepasirengusios priimti lietuvių kalba negabančių kalbėti užsieniečių vaikų, nepriimta priemonių, kurios padėtų mokyklos bendruomenei pasiruošti priimti ir padėti užsieniečiui vaikui pereinamuoju laikotarpiu.

NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS IŠŠŪKIAI: PROBLEMOS IR POREIKIAI

KULTŪRA

Ne ES piliečiai kultūros paslaugomis nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dažniausiai tai susiję su šeimomis aplinkybėmis, rečiau - su galimybėmis gauti informaciją apie įvairias kultūros paslaugas ir prienamumą prie šių paslaugų užsieniečiui suprantama kalba.

POLITINIS IR PILIETINIS DALYVAVIMAS

APLINKYBĖS, KURIOS RIBOJA POLITINĮ IR PILIETINĮ DALYVAVIMĄ:

- ☐ ribotos žinios apie teisę dalyvauti rinkimuose (nors dalyvavimą rinkimuose laiko svarbiu veiksmu, padedančiu jaustis visaverčiais šalies gyventojais);
- ☐ ribotos galimybės dalyvauti konsultacijose dėl sprendimų, susijusių su klausimais, aktualiais savivaldybėje gyvenantiems užsienio šalių piliečiams ir bendrai visiems savivaldybės ir (arba) seniūnaitijos gyventojams.

MOTERŲ MIGRANČIŲ PATIRTYS

MOTERYS MIGRANTĖS DAŽNIAU NEI VYRAI MIGRANTAI:

- ☐ patiria (ar yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio (tai riboja jų socialinę ir lingvistinę adaptaciją);
- ☐ susiduria su sunkumais derinant šeimos gyvenimą ir integraciją į darbo rinką;
- ☐ atsiduria nemaloniuose situacijose dėl kultūrinių ir religinių skirtumų;
- ☐ susiduria su sunkumais norėdamos persikvalifikuoti ar įgyti profesinę kvalifikaciją;
- ☐ dėl šiuo metu Lietuvoje galiojančių teisinių nuostatų bijodamos prarasti teisinį statusą, turi taikstyti su smurtu artimoje aplinkoje.

PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ SAVIVALDYBĖJE, VERTINIMAS

PASLAUGŲ PLANAVIMAS IR PRIEINAMUMAS

- **Šiaulių miesto** savivaldybė yra paskyrusi asmenį, kuris yra tiesiogiai atsakingas už užsienio šalių piliečių integraciją, tačiau tai nėra vienintelė ir pagrindinė šio tarnautojos atsakomybė.
- Šiaulių miesto savivaldybės atstovai linkę pritarti, kad **planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES šalių piliečių poreikius.**
- **TAČIAU** tik trečdalis Šiaulių miesto savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigos planuojant paslaugas atsižvelgiama į ne ES piliečių poreikius.
- Savivaldybei planuojant paslaugas miesto gyventojams į procesą gali įsitraukti ir miesto gyventojai. **TAČIAU** sprendžiant miesto gyventojų bei užsieniečių integracijos ir su ja susijusių paslaugų klausimus ne ES piliečiams integracijos srityje veikiančios NVO, ne ES šalių piliečių organizacijos ar bendruomenės į tokį procesą nėra įtraukiamos. Be to, į paslaugų planavimo procesus visiškai nėra įtraukiami užsienio šalių piliečių organizacijų ar jų bendruomenių atstovai.
- Nė vienas savivaldybei pavaldžių įstaigų apklausoje dalyvavęs švietimo, socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros ir kultūros įstaigų atstovas nepažymėjo, kad planuojant veiklas konsultuojamasi su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. Tik 1 kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas sakė, kad tokios konsultacijos vyksta.
- Šiaulių miesto savivaldybė nėra numčiusi atskiro finansavimo, kuris būtų skiriamas užsieniečių integracijos priemonėms ir paslaugoms, pritaikytoms prie specifinių užsieniečių poreikių (pvz., asmenims, negebantiems kalbėti valstybine kalba), įgyvendinti. Ypač trūksta finansavimo tautinių bendruomenių, kurios yra pagrindinės veikėjos užsieniečių integracijos srityje Šiaulių mieste, veikloms palaikyti.

PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ SAVIVALDYBĖJE, VERTINIMAS

PASLAUGŲ INFRASTRUKTŪROS PRITAIKYMAS (SPECIFINIAMS) NE ES PILIEČIŲ POREIKIAMS

- Savivaldybės administracija nepakankamai užtikrina, jog teikiant įvairias socialines, teisines, sveikatos priežiūros ar kitas paslaugas savivaldybėje gyvenantys ne ES piliečiai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt. Savivaldybės strateginiuose dokumentuose neįtrauktas lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, klausimas.
 - **TAČIAU** dauguma (82 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamose įstaigose užtikrinama, jog teikiant paslaugas gyventojai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt.
 - Taip pat dauguma (apie 96 proc.) respondentų pažymėjo, kad jų atstovaujamose įstaigose įgyvendinama lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, politika.
 - **Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų infrastruktūra nėra pakankamai pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams.**
-
- Daugiau nei pusė (apie 51 proc.) apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos įstaigos infrastruktūra yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams.
 - Dauguma (74 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų atsakė, kad interneto puslapis nėra pritaikytas asmenims, nekalbantiems lietuviškai.
 - **Vis dėlto** savivaldybės internetiniame puslapyje informacija yra pateikiama lietuvių, anglų ir rusų kalbomis. Informacija visomis kalbomis pateikiama gana išsamiai, nurodant konkrečius kontaktus, kur reikėtų kreiptis vienoje ar kitoje situacijoje.
 - 7 iš 9 savivaldybės administracijos skyrių atstovų pažymėjo, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją kita nei lietuvių kalba, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais, o dirba ir su kitomis interesantų grupėmis. Esant poreikiui savivaldybė turi galimybes suorganizuoti vertimo paslaugas.
 - Dauguma (apie 77 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų paminėjo, kad jų atstovaujamose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio, dažniausiai anglų ir (arba) rusų, kalbomis. Tačiau šie tarnautojai nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais, o dirba ir su kitomis interesantų grupėmis.

PASLAUGŲ, TEIKIAMŲ SAVIVALDYBĖJE, VERTINIMAS

- 3 iš 5 sveikatos priežiūros įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose dirba specialistai, galintys teikti sveikatos priežiūros paslaugas lietuviškai nekalbantiems ne ES piliečiams užsienio kalba (-omis). **Nė vienas iš atstovų nepažymėjo, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas.**
- **Savivaldybė nėra numačiusi veiksmų, kuriais ne ES šalių piliečiai, nekalbantys lietuviškai, būtų nukreipti pas specialistus savivaldybei pavaldžioje sveikatos priežiūros įstaigoje, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba.** Tik 2 iš 5 sveikatos priežiūros įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose yra numatyti tokie veiksmai.
- Daugiau ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuviškai nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių jų atstovaujamosiose įstaigose neturi galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje, nei kad tokią galimybę turi. Kita vertus, dauguma atsakiusiųjų teigė, kad lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualų mokymosi planą.
- Net trečdalis (33 proc.) ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose nėra galimybės paskirti asmens, galinčio padėti lietuvių kalba nekalbančiam moksleiviui įsilieti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis.
- Tik apie 15 proc. ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuviškai nekalbantiems moksleiviams socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba yra pritaikoma prie specifinių jų poreikių. Apie trečdalis (31 proc.) įstaigų atstovų įvardijo, kad tokia pagalba prieinama tik lietuvių kalba.
- Visi 4 apklausoje dalyvavę kultūros įstaigų atstovai sutiko su teiginiu, kad atstovaujamai įstaigai vykdamas informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas pasvarstoma, kaip informacija pasieks lietuviškai nekalbančius ne ES piliečius. Taip pat, kad teikiant kultūros paslaugas, įgyvendinant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

STIPRYBĖS

- Savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų suvokimas, kad užsieniečių integracijos klausimai yra aktualūs savivaldybei ir ateityje turėtų būti daugiau iniciatyvų, kuriomis būtų siekiama gerinti paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES piliečiams.
- Aktyvus tautinių bendruomenių įsitraukimas sprendžiant ne ES piliečių integracijos klausimus.

SILPNYBĖS

- Trūksta aiškios paslaugų teikimo užsienio piliečiams sistemos ir vaidmenų tarp skirtingų institucijų pasiskirstymo – dauguma su užsieniečių integracija susijusių klausimų yra paliekama NVO atsakomybei (informavimo ir konsultavimo, vertimo, kalbos mokymo ir kt.), tačiau neužtikrinamas pastovus ir pakankamas finansavimas šioms veikloms įgyvendinti, trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir vaidmenų tarp skirtingiems sektoriams atstovaujančių valstybinių ir savivaldybei pavaldžių įstaigų pasiskirstymo.
- Tarpinstitucinio bendradarbiavimo, ypač tarp Šiaulių miesto savivaldybės administracijos, jai pavaldžių įstaigų ir mieste užsienio šalių piliečių integracijos srityje veikiančių organizacijų ir tautinių bendruomenių.
- Informacijos apie savivaldybėje gyvenančius užsieniečius ir jų poreikius trūkumas (ypač šios informacijos trūksta savivaldybei pavaldžioms įstaigoms). Ypač Šiaulių miesto savivaldybė turėtų atkreipti dėmesį į tolimųjų reisų vairuotojais dirbančių ne ES piliečių padėtį (pvz., dėl išnaudojimo rizikos).
- Savivaldybė nepakankamai imasi veiksmų informuojant naujai į savivaldybę gyventi ir dirbti atvykstančius užsienio šalių piliečius apie darbuotojų teises ir pagalbos darbo išnaudojimo atvejais galimybes.
- Antidiskriminacinės politikos klausimas nėra įtrauktas į strateginius savivaldybės planus, o savivaldybės administracija nemato tokios politikos įgyvendinimo poreikio.
- Tarpkultūrinių mokymų savivaldybės administracijos ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojams trūkumas.

SAVIVALDYBĖS STIPRYBĖS IR SILPNYBĖS

TRŪKSTAMŲ PASLAUGŲ POREIKIS

- Paslaugų teikimas vieno langelio principu arba organizacijos, kuri tikslingai dirbtų užsieniečių konsultavimo klausimu (**Šiaulių mieste**).
- Informavimo ir konsultavimo paslaugos naujai į savivaldybę atvykusiems gyventi ne ES piliečiams (ypač užimtumo, socialinių paslaugų, vaikų švietimo, sveikatos priežiūros, kultūrinės veiklos, įvairių teisių (pvz., politinio dalyvavimo) klausimais) (**visose savivaldybėse**).
- Nemokami (tęstiniai) lietuvių kalbos kursai, kurie būtų pritaikyti prie skirtingų ne ES piliečių galimybių ir poreikių (Akmenės rajone, Jonavos rajone, **Šiaulių mieste**).
- Vertimo paslaugos savivaldybei pavaldžiose ir valstybinėse institucijose (ypač sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančiose įstaigose, užimtumo ir migracijos skyriuose) (**visose savivaldybėse**).
- Su psichinės sveikatos gerove susijusios paslaugos (**visose savivaldybėse**).
- Labiau pritaikyta ugdymo įstaigų infrastruktūra lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams ir jų tėvams bei priemonės, skirtos mokyklos bendruomenei paruošti priimti užsieniečius vaikus (**visose savivaldybėse**).
- Tarpkultūrinio dialogo skatinimo iniciatyvos, skatinančios didesnę migrantų, **ypač prieglobsčio gavėjų**, įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės informavimo ir konsultavimo paslaugos moterims migrantėms (apie savivaldybėje moterims teikiamas paslaugas, apie moterų teises Lietuvoje) (**visose savivaldybėse**).
- Specifinės paslaugos ir iniciatyvos, skirtos moterims migrantėms, auginančioms vaikus, siekiant didesnio jų įsitraukimo į bendruomenės gyvenimą, lingvistinės integracijos ir užimtumo (**visose savivaldybėse**).

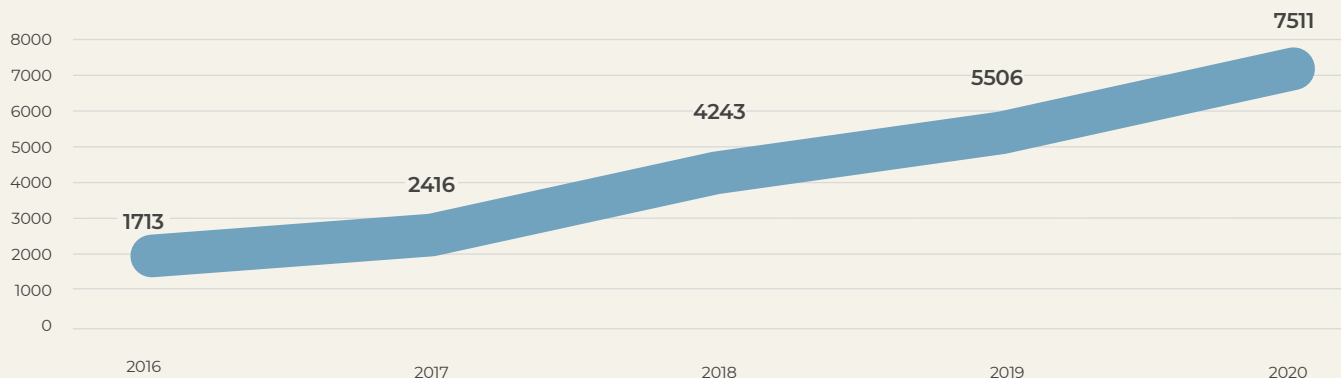
1.

Ne ES piliečių populiacija Šiaulių miesto savivaldybėje

(2010-2020 METAIS)

Migracijos departamento duomenimis, užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Šiauliuose mieste 2020 metais, skaičius, palyginti su 2016 metais, išaugo 77 proc.⁵

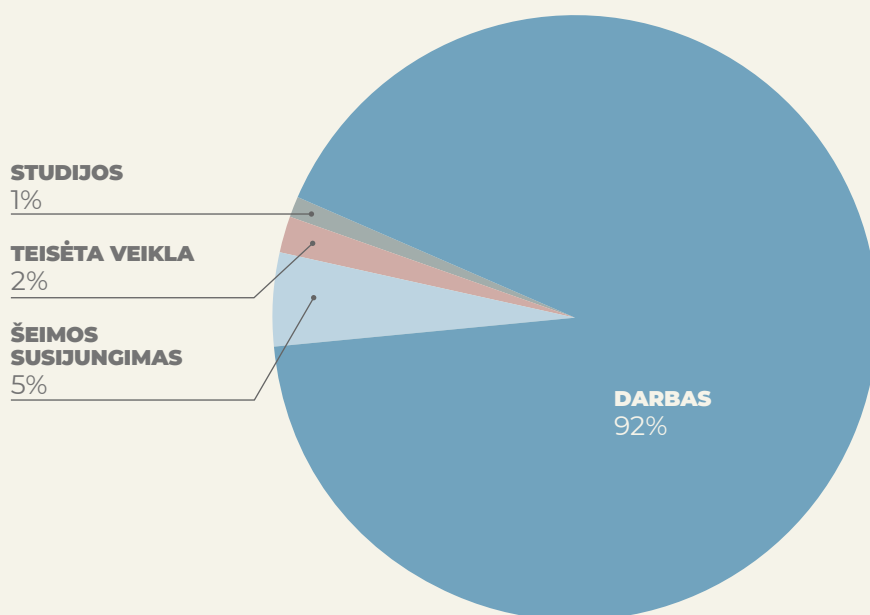
UŽSIENIEČIAI, DEKLARAVĘ GYVENAMĄJĄ VIETĄ ŠIAULIŲ MIESTE, 2016-2020 M.

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁶

2010–2020 metų duomenimis, Šiaulių miesto savivaldybėje buvo išduoti arba pratęsti 21 088 leidimai laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje. Absoliuti dauguma leidimų laikinai gyventi buvo išduoti ketinantiesiems dirbti Lietuvos Respublikoje (92 proc.).

LEIDIMO LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE IŠDAVIMO IR KEITIMO PRIEŽASTYS ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖJE 2010 – 2020 M. I PUSM., N=21 088

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁷

⁵ Migracijos metraščiai, 2015-2020 m.: <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>.

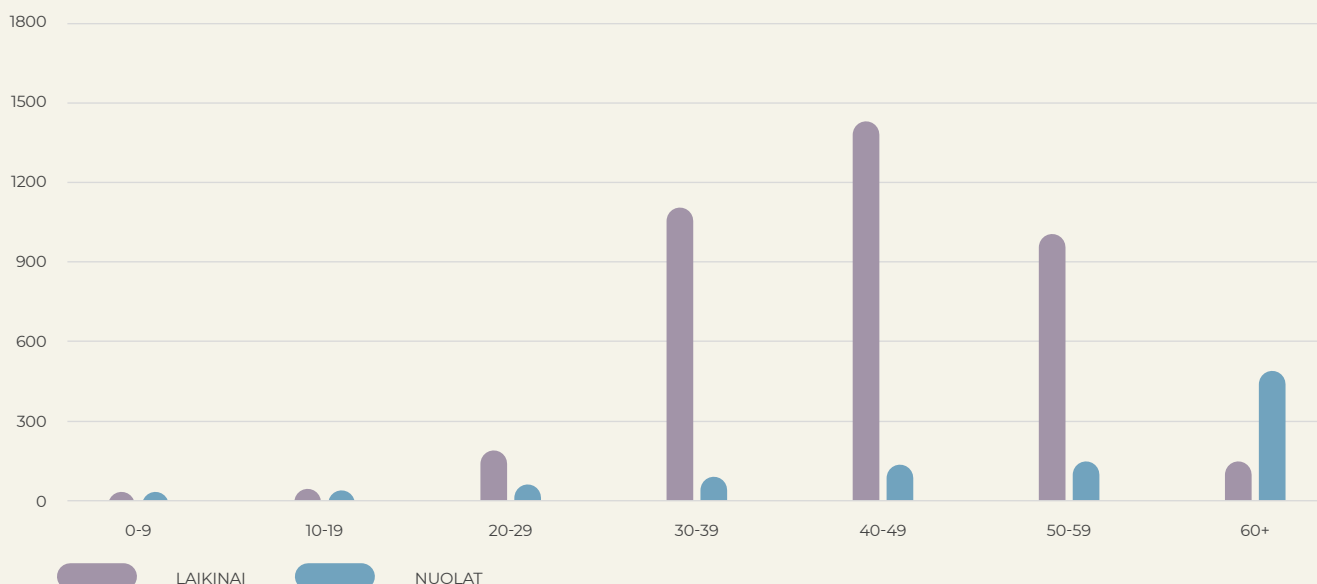
⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

Iš visų 2010-2020 metais Šiaulių miesto savivaldybėje išduotų ir pakeistų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje 78 proc. buvo išduoti arba pakeisti vyrams ir 22 proc. – moterims.

Registrų centro duomenimis, 2010-2020 metų pirmąjį pusmetį daugiausia leidimų laikinai gyventi buvo išduodama 40-49 metų amžiaus asmenims, leidimai nuolat gyventi – 60 metų amžiaus ir vyresniems ne ES piliečiams.

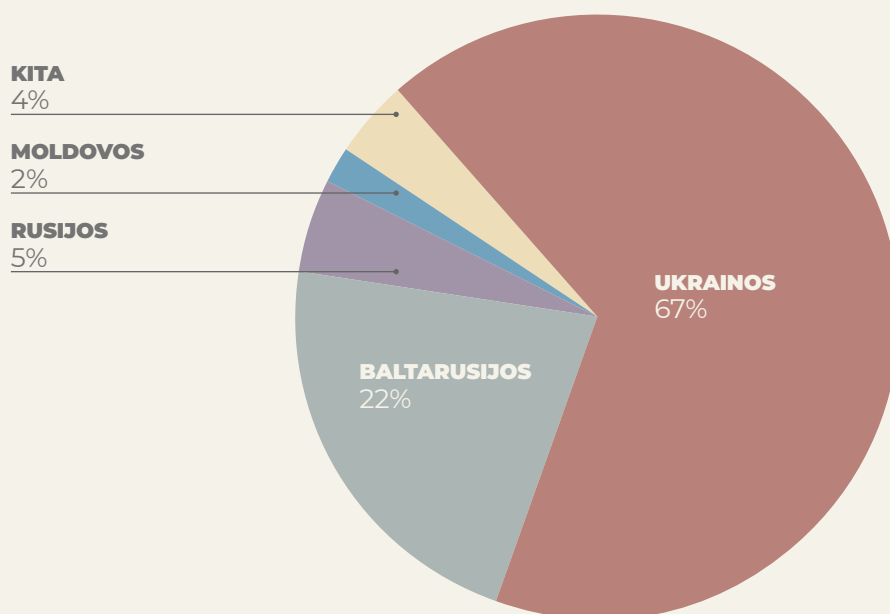
IŠDUOTI LEIDIMAI LAIKINAI IR NUOLAT GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖJE PAGAL AMŽIAUS GRUPĘ 2010-2020 M., I PUSM., N=5 133

ŠALTINIS: REGISTRŲ CENTRAS⁸

2010-2020 metais daugiausia leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje buvo išduota arba pratęsta Ukrainos (67 %), Baltarusijos (22 %), Rusijos (5 %) ir Moldovos (2 proc.) piliečiams.

IŠDUOTI IR PAKEISTI LEIDIMAI LAIKINAI GYVENTI LIETUVOS RESPUBLIKOJE ŠIAULIŲ MIESTO SAVIVALDYBĖJE PAGAL PILIETYBĘ 2010-2020 M. I PUSM., N=21 147

ŠALTINIS: MIGRACIJOS DEPARTAMENTAS⁹

⁸ Komunikacija su Registrų centru, 2020 m. liepos 14 d.

⁹ Komunikacija su Migracijos departamentu, 2020 m. liepos 28 d.

2.

**Ne ES piliečių integracijos
patirtys ir poreikiai**

Šioje askaitos dalyje yra apžvelgiamos tyrime dalyvavusių ne ES piliečių gyvenimo savivaldybėje ir (ar) Lietuvoje patirtys ir poreikiai skirtingose integracijos srityse, išskiriant probleminius aspektus ir galimybes. Užsieniečių pasidalinta patirtis yra papildyta tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgomis.

2.1 Tyrimo dalyvių (ne ES piliečių) sociodemografinės charakteristikos

Tyrime (visose šešiose savivaldybėse) dalyvavo 52 ne ES piliečiai iš 21 šalies, daugiausia iš Ukrainos (23 proc. informantų), Rusijos ir Sirijos (po 12 proc. informantų) bei Baltarusijos (10 proc. informantų)¹⁰. 38 proc. tyrimo dalyvių sudarė vyrai, 62 proc. – moterys.

Informantai pagal gyvenimo šalyje trukmę pasiskirstė labai panašiai: 29 proc. tyrimo dalyvių per interviu šalyje gyveno 1-2 metus, 33 proc. – 3-4 metus, tokia pati dalis tyrimo dalyvių įvardijo, kad šalyje gyvena ilgiau nei 5 metus. 58 proc. tyrimo dalyvių buvo išduotas leidimas laikinai gyventi šalyje, 31 proc. – leidimas nuolat gyventi. 2 informantai buvo Lietuvos Respublikos piliečiai (1 pilietybę įgijo LR pilietybės atkūrimo, kitas – natūralizacijos tvarka).

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad jiems leidimas gyventi šalyje išduotas studijų (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste ir Vilniaus mieste), šeimos susijungimo (11 informantų, daugiausia Klaipėdos mieste) ir ketinimo dirbti Lietuvoje pagrindais (6 informantai, 3 iš jų Kauno mieste). 15 informantų įvardijo, kad turi prieglobsčio gavėjo statusą (papildomą apsaugą – 2, pabėgėlio statusą – 13 informantų) (daugelis jų gyvena Jonavos rajone).

Daugelis kalbintų informantų tyrimo laikotarpiu buvo 18-30 metų amžiaus (39 proc. informantų) ir 30-40 metų amžiaus (30 proc. informantų). 40-50 metų amžiaus tyrimo dalyviai sudarė 17 proc., vyresni nei 50 metų amžiaus – 13 proc. tyrimo dalyvių. 58 proc. informantų įvardijo, kad yra aktyvūs darbo rinkoje, 14 proc. studijavo. Didžioji dalis informantų (67 proc.) yra vedę (ištekęsios) arba gyvena su partneriu (-e) (plačiau žr. Priedai, 1 lentelė).

¹⁰ Tai atspindi migracijos kontekstą Lietuvoje – daugelio į šalį atvykstančių migrantų kilmės šalys yra Baltarusija, Ukraina ir Rusija (2020 m. duomenimis, migrantai iš šių šalių sudarė 45 proc. visų užsieniečių, imigravusių į Lietuvą 2019 m.). O pastaruosius ketverius metus prieglobsčio gavėjo statusas Lietuvos Respublikoje dažniausiai buvo išduodamas Sirijos piliečiams (2016-2020 m. Sirijos piliečiai sudarė 68 proc. visų prieglobsčio gavėjų šalyje). (Šaltiniai: Migracijos metraštis, 2019, <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/migracijos-metrasciai>; Prieglobstis Lietuvoje 2016-2019 m., <https://migracija.lrv.lt/lt/statistika/prieglobscio-skyriaus-statistika/ataskaitos>).

DĖL GALIMYBIŲ
STUDIJUOTI
LIETUVOJE

DĖL KARO/NERAMUMŲ
KILMĖS ŠALYJE

DĖL ŠEIMOS
SUSIJUNGIMO

DĖL PIGAUS
PRAGYVENIMO LIETUVOJE

DĖL DARBINIŲ
APLINKYBIŲ

ATVYKIMO Į LIETUVĄ
PRIEŽASTYS

2.2 Atvykimo aplinkybės ir priežastys

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai dažniausiai įvardijo, kad į Lietuvą atvyko dėl galimybių studijuoti, aplinkybių, susijusių su darbu ir šeimos susijungimu, karo / neramumų kilmės šalyje ir pigaus pragyvenimo Lietuvoje.

Dauguma informantų įvardijo, kad prieš atvykdami į Lietuvą neturėjo jokių lūkesčių, kai kuriuos jų lydėjo nerimas, baimė ir abejonės, kad nusprendė gyventi Lietuvoje. Tai dažniausiai susiję su aplinkybe, kad tyrimo dalyviai prieš atvykdami į Lietuvą apie šalį turėjo mažai (neretai ir jokios) informacijos, o turimos žinios dažniausiai buvo susijusios su negatyviomis nuogirdomis ir neigiamomis ankstesnėmis asmeninėmis patirtimis

„Buvo baisu, girdėjom daug visokių negerų dalykų, bet pasirodė, kad viskas čia gerai.“ (J-5M)

„Net nežinau, kažko įspūdingo nelaukėm. Kodėl <...> išvažiavom, tai turėjom vaiką, norėjom, kad ji gautų europietišką išsilavinimą, kad lengva būtų jai mokytis toliau ir gyventi lengviau <...>.“ (Akm-4M)

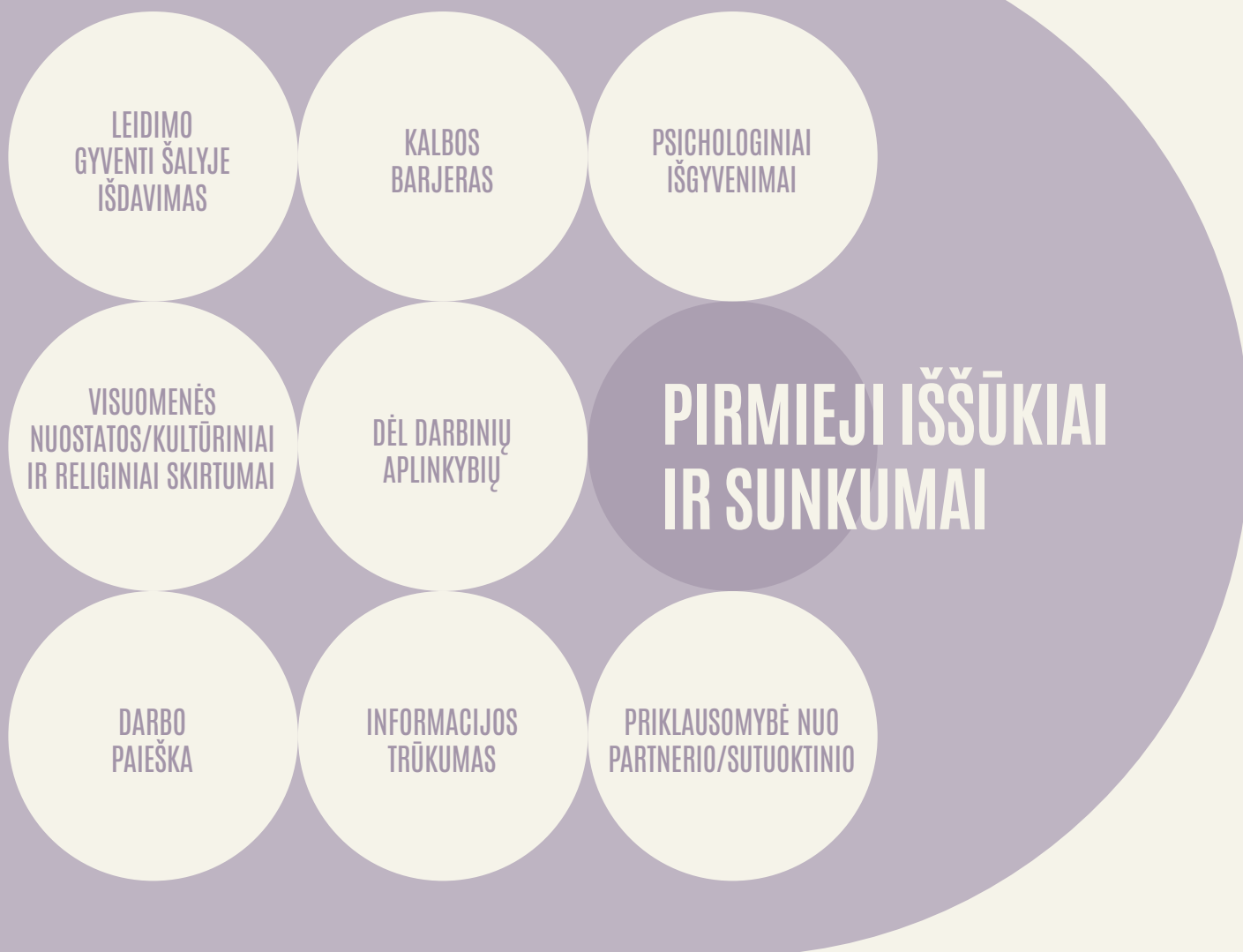
Turėjusieji lūkesčių juos dažniausiai siejo su geresnėmis gyvenimo perspektyvomis, ypač su didesnėmis galimybėmis darbo rinkoje ir geresnėmis finansinėmis galimybėmis, taip pat su kokybiškesniu vaikų išsilavinimu. Iš karo nuniokotų šalių atvykę tyrimo dalyviai dažniausiai kaip vieną didžiausių lūkesčių minėjo jų ir šeimų narių saugumą:

„Aš tiesiog psichologiškai neatlaikiau, mes jau gyvenom Ukrainoje ne karo zonoje, bet mes nuomojam būstą vienoje vietoje, o vaiką man reikėjo vežti į mokyklą už 30 km. Ir dar toks niuansas, kad jeigu tu prieini prie mašinos, tai reikia pirma apžiūrėti mašiną, pažiūrėti, ar nieko ten nėra prikabinta prie tos mašinos ir tada gali važiuoti. Mūsų šeimoje buvo taip, kad mes atvažiavom dėl saugumo, vyras nusprendė, kad žmona ir dukra būtų saugios <...>.“ (Akm-2M)

2.3 Savivaldybės pasirinkimo priežastys

Apžvelgiant priežastis, kodėl tyrimo dalyviai pasirinko gyventi vienoje ar kitoje šalies savivaldybėje, būtų galima išskirti keletą populiariausių informantų pateiktų atsakymų. Visų pirma, didieji miestai (Vilnius, Kaunas ir Klaipėda) dažniausiai buvo pasirenkami dėl didesnių galimybių įsidarbinti, studijų (paprastai anglų kalba) ir tuose miestuose jau gyvenančių šeimos narių (sutuoktinių / partnerių). Pasirinkimą gyventi **Šiaulių mieste** ir Akmenės rajone lėmė mažesnės būsto įsigijimo ir nuomos kainos, patogi infrastruktūra auginti vaikus.

„Mes aplankėme Šiaulius, galiausiai apsispręsti padėjo labai geros kainos, kalbu apie būsto, nuomos kainas, kurios čia labai geros. <...> Šiaulius pasirinkome ne todėl, kad čia atsitiktinai apsilankėme, mes aktyviai domėjomės <...>. kainų diapazonas yra daug mažesnis, todėl mes čia ir esame.“ (Šiaul-5M)

2.4 Pirmieji iššūkiai ir sunkumai bei pagalbos ir informacijos šaltiniai atvykus gyventi į Lietuvą

Pirmieji iššūkiai ir sunkumai

Tyrimo dalyviai dažniausiai įvardijo, kad pirmieji sunkumai ir iššūkiai, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo susiję su:

1. sunkumais gauti leidimą gyventi šalyje;
2. kalbos barjeru;
3. psichologiniais išgyvenimais;
4. priimančiosios visuomenės nuostatomis;
5. iššūkiais, susijusiais su darbo paieška ir įsidarbinimu;
6. priklausomybe nuo partnerio /sutuoktinio;
7. informacijos trūkumu.

Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie pirmuosius sunkumus ir iššūkius, su kuriais susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, dažniausiai minėjo **sunkumus tvarkant formalumus dėl leidimo gyventi šalyje išdavimo**. Dažniausiai jie buvo susiję su komplikuota ir ilgai truncančia leidimų gyventi išdavimo procedūra ir reikiamos informacijos trūkumu, kurį informantai buvo linkę sieti su Migracijos skyriuose dirbančių specialistų nekompetencija aptarnauti užsieniečius.

„Žmonės šiuose biuruose nelinkę suteikti daug informacijos. Jei jų klausi ko nors konkrečiau, jie tau tiesiog pateiks tiesmuką atsakymą. Tačiau labiau nei šitaip jie tau nepagelbės. Kur gali rasti alternatyvų? Kokias procedūras gali atlikti? Kokios mano opcijos? Tokių dalykų jie tau nepasakys.“ (Kl-9V)

Sunkumai gaunant leidimus gyventi taip pat buvo susiję ir su kai kuriomis leidimų gyventi išdavimo ir pratęsimo sąlygomis. Informantai dažniausiai įvardijo, kad ypač daug iššūkių jiems kėlė reikalavimas nurodyti, jog turima pakankamai ir reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje.¹¹ Su šia sąlyga susijusi ir kita problema – sunkumai atsidaryti banko sąskaitą Lietuvoje, kol neišduotas leidimas laikinai gyventi.

„Iš pradžių laikiną leidimą išduodavo metams, reikėjo, kad sąskaitoje būtų du minimumai pragyvenimui. Turėjom sunkumų, nes negalėjome tos sumos parodyti, vyrui dalį algos mokėjo grynaisiais pinigais ir nebuvo kaip įrodyti.“ (Kl-4M)

„Taip pat tam, kad atsidarytum banko sąskaitą, negali jos atsidaryti be leidimo laikinai gyventi. Arba, jei nori ją atsidaryti, turi sumokėti tarsi mokestį, priklauso nuo situacijos, turėti banko sąskaitą gali kainuoti tarp 80-200 eurų. Ir tai yra žmonės, kurie čia persikelia, kai kurie - iš kitos pasaulio pusės, jie vis dar laukia atvykstant pirmųjų savo algalapių ir privalo mokėti tam, kad turėtų banko sąskaitą. Net jei jie turi darbo sutartį, net jei jie turi būstą, visus tuos kitus dalykus. <...> Jautiesi šiek tiek taip, tarsi tave apiplėšinėtų. Nes neturi pasirinkimo. Moki arba sąskaitos neturi.“ (Kn-3M)

Kita informantų dažniausiai minima problema, su kuria susidūrė atvykę gyventi į Lietuvą, buvo susijusi su **lietuvių kalbos įgūdžių stoka**. Kaip plačiau aptariama šios ataskaitos 2.5.1 dalyje, valstybinės kalbos žinios yra svarbus sėkmingos integracijos kriterijus, o šių žinių stoka lemia tokius iššūkius kaip ribotą priėjimą prie reikiamų paslaugų, menkesnes įsidarbinimo galimybes ir (arba) sunkumus susirasti būstą.

Moterims migrantėms lietuvių kalbos žinių stoka gyvenimo šalyje pradžioje dažnai lemia ir **visapusę priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio bei socialinę izoliaciją** (taip pat žr. sk. 2.5.10).

„<...> man kalbos labai trūko todėl, kad reikėjo man visur vaikščioti, kalbėti <...> mano vyras turėjo visur su manim eiti. Aš negalėjau ten susišnekėti su daktarais, su visokiom instancijomis, tai čia man buvo labai sunku <...>.“ (Akm-1M)

„Buvo baisu, nes, visų pirma, nemokėjom lietuvių kalbos, negalėjom nieko nei perskaityti, nei suprasti <...>.“ (J-4M)

¹¹ Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančią tvarką užsieniečiai, norintys gauti / pakeisti leidimą laikinai gyventi, turi nurodyti, kad turi pakankamai ir (arba) gauna reguliarių pajamų pragyventi Lietuvos Respublikoje. Pragyvenimo lėšų dydis yra 1 minimali mėnesinė alga (MMA) per mėnesį, o užsieniečiui, ketinančiam studijuoti, mokytis, stažuotis, kelti kvalifikaciją, ir užsieniečiui, nesulaukusiam 18 metų amžiaus, – 0,5 MMA. Lėšų turi pakakti visam prašomo leidimo laikinai gyventi galiojimo laikotarpiui. (Daugiau informacijos www.migracija.lt/noriu-gauti-pakeisti-leidima-laikintai-gyventi) 2021 m. sausio mėn. duomenimis, MMA sudarė 642 Eur. Vadinas, užsienietis, kuriam, pavyzdžiui, leidimas laikinai gyventi išduodamas vieniems metams, turi nurodyti, kad banko sąskaitoje turi 7 704 Eur, užsienietis, atvykstantis studijuoti, – 3 852 Eur.

Dar vienas iššūkis, paminėtas tyrimo dalyvių ir glaudžiai susijęs su lietuvių kalbos barjeru, tai sunkumai **ieškant darbo ir įsidarbinant** (plačiau žr. 2.5.2 dalyje). Be lietuvių kalbos barjero, įsidarbinimą apsunkino ir pasikeitusi kultūrinė aplinka bei neigiamos visuomenės nuostatos.

Dalis informantų įvardijo, kad atvykę gyventi į Lietuvą susidūrė su **psichologinėmis problemomis**. Dažniausiai jos susijusios su priežastimis, dėl kurių užsieniečiai buvo priversti palikti kilmės šalį (karinė padėtis, patirtas persekiojimas ir pan.), ir aplinkybėmis, kurias lemia pats migracijos procesas (pasikeitusios gyvenimo sąlygos, nauja ir nežinoma kalba, atsiskyrimas nuo artimųjų, patiriama vieatvė ir socialinė izoliacija, ir pan.). Pastebima, kad su pastarosiomis dažniau susiduria moterys migrantės, atvykusios į šalį dėl šeimos susijungimo.

„Atvažiuom tuščiom kišenėm ir šoke <...>.“ (Akm-4M)

„<...> tiesiog sunku viską mesti ir išsikraustyti į kitą šalį. Gaila ankstesnio gyvenimo.“ (J-4M)

Kai kurios informantų išvardintos problemos, su kuriomis šie susidūrė gyvenimo šalyje pradžioje, yra tiesiogiai susijusios su **visuomenės nuostatomis**. Informantai dažniausiai minėjo, kad būtent neigiamas nusistatymas prieš užsieniečius apsunkino darbo ir būsto paieškas, lėmė socialinę izoliaciją, riboją reikiamų paslaugų prieinamumą.

Be jau minėtų iššūkių, tyrime dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad atvykus gyventi į Lietuvą (savivaldybę, kurioje gyvena) bene labiausiai jiems trūko aiškos, susistemintos ir suprantama kalba pateikiamos **informacijos apie įvairias paslaugas** ir jų prieinamumą (nuo įvairių įstaigų kontaktų iki labai praktinių klausimų, tokių kaip viešojo transporto veikimo tvarka).

„Aš nesu gobši ar smulkmeniška, kai mes važinėjom keturi žmonės du kartus per dieną ten ir atgal, tai būtų pigiau buvę važinėti su taksi. O važiuojom tik tris stoteles, niekas mums net nepasakė, kad galima nusipirkt nuolatinį, kad ten pigiau, nu čia smulkmena, bet per 2 mėnesius mes labai nemažas sumas išleidom būtent transportui. <...> Draugė pasakė, kodėl tu nuolatinio nenusiperki? O kas tas nuolatinis? <...> Buitinės smulkmenas taip. Papasakoję apie visokias nuolaidas, mes turėjom ribotą pinigų sumą, gi nedirbom, mes turėjom labai taupyti, kur pirkt, ką pirkt, ko nepirkt, nuolaidų tos kortelės, to nebuvo Ukrainoj. Smulkmena, bet čia yra reikšminga. Ypač pradžioj.“ (Šiaul-3M)

Pirmieji informacijos ir pagalbos šaltiniai

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą gyvenimo šalyje pradžioje. Dažniausiai informantai įvardijo, kad pirmieji, kurie suteikė reikiamą informaciją, atvykus gyventi į Lietuvą, buvo: a) artimieji / šeimos nariai (šeimos susijungimo atvejais dažniausiai sutuoktiniai / partneriai, kurie yra LR piliečiai); b) draugai ir (arba) pažįstami; c) darbdavys ir (arba) bendradarbiai.

„<...> įmonės steigėjas, kuris pakvietė <...> vyrą [sutuoktinį – aut. past.] <...> suteikė maksimum informacijos ir apie mokyklą, ir apie gyvenimą, dėjo pastangas, kad būtų čia viskas gerai.“ (Šiaul-7M)

Didžioji dalis informantų akcentavo, jog pirmiausia informacijos ieškojo savarankiškai ir tik vėliau tie, kurie turėjo tokią galimybę, kreipėsi į kitus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, pažįstamus ir (arba) panašios patirties turinčius Lietuvoje gyvenančius užsieniečius.

Tyrimė dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Kaip pastebi tyrimė dalyvavę ekspertai, tai, kokia yra migrantų gyvenimo naujame mieste pradžia, turi įtakos ir tolesniems integracijos etapams. Tad svarbu, kad jau pačioje pradžioje užsieniečiai būtų **tinkamai informuojami apie savivaldybėje teikiamas paslaugas** (bendrai miesto gyventojams ir kryptingai su užsieniečių integracija susijusias paslaugas) ir būtų užtikrinamas šių paslaugų prieinamumas. Taip pat aktualu užtikrinti galimybes **ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius tik atvykus gyventi į savivaldybę** ir įvairiomis priemonėmis **skatinti užsieniečių įsitraukimą į vietos bendruomenės gyvenimą**.

„Aš manau, kad jei žmogus neturi integracinių galimybių pradžioje atvažiavęs į Lietuvą, vėliau tą integraciją įgyvendinti dar sudėtingiau, nes žmogus atvažiavęs jau randa savo veikimo ir išgyvenimo būdus, jis jau randa tas organizacijas, tas veiklas, randa darbą ir jis jau atsiranda tam tikram savo socialiniam burbulė ir jei nėra įsitraukimo ar santykio su vietine bendruomene, su miestu, su šalimi, tai tas santykis neatsiras jau pragyvenus keturis-penkis metus, jis turi atsirasti kada žmogus pradeda gyventi toje visuomenėje.“ (Kn-EKSP-5)

„Atvykau, mokausi kalbos, išlaikau kažkokį tą egzaminą, tą lygi kažkokį pradinį, pagrindinį ir man jau lengviau, ir aš jau daugiau suprantu, ir daugiau galiu integruotis į tą miestą, į tą šalį. O ne tai, kad aš atvykstu, patenku į tą erdvę, kur dirba vien mano tautiečiai, kurie kalba tik mano kalba, iš mūsų vienas žmogus žino ir gali kalbėti lietuviškai ir jis yra mūsų tas laidas tarp pasaulio, o aš pats negaliu. Aš gal ir norėčiau mokintis, bet aš neturiu galimybės, nes aš dirbu kiekvieną dieną nuo 8 iki 8 tam, kad uždirbti pinigų ir nusiųsti savo šeimai.“ (Kl-EKSP-3)

Akmenės rajone kalbintas ekspertas pastebi, kad atvykėliams iš karo niokojamų šalių iš pradžių svarbu gauti psichologinę pagalbą:

„Jūs pati įsivaizduokit, žmogus atsiduria svetimam krašte, kitą sykį galbūt ne visai dėl savo valios ten yra, pavadinkim juos karo pabėgėliais, jiems tikrai didžiulis stresas ir jie jau taip psichologiškai [nukentėję – aut. past.] Aišku, psichologinė parama turėtų būti, bet viskas per vieną centrą turėtų vykti.“ (Akm-EKSP-3)

2.5 Gyvenimo savivaldybėje patirtys

2.5.1 Lietuvių kalbos gebėjimai ir jų svarba integracijai

Kokybinio tyrimo rezultatai atskleidžia, kad lietuvių kalbos žinios yra vienas svarbiausių aspektų sėkmingai užsieniečių integracijai, neatsižvelgiant į jų atvykimo į šalį aplinkybes ir priežastis. Tai pripažino ir dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių:

„<...> mes turime planą mokytis lietuvių kalbos, nes jei tu nenori mokytis kalbėti lietuviškai, tu negalėsi vystyti verslo. Mes privalome mokytis ir mums labai patinka kalba.“ (Šiaul-5M)

„Mūsų, užsieniečių, problema yra tik viena – kalba. Išsprendus problemą su kalba, su bendravimu, visas kitas problemas išsispręsim mes patys.“ (Akm-4)

Tie tyrimo dalyviai, kurie paminėjo, kad lietuvių kalbos žinios jiems nėra tokios svarbios, paprastai buvo rusakalbiai; jie, kaip atskleidžia tyrimas, dėl to, kad dalis Lietuvos gyventojų kalba rusiškai, daugeliu atveju atsiduria šiek tiek labiau privilegijuotoje padėtyje. Vis tik reikėtų pastebėti, kad jaunimas šia kalba geba susikalbėti vis rečiau, tad lietuvių kalbos poreikis rusų kalba bendraujantiems užsieniečiams yra ne mažiau svarbus:

„Akmenėj, čia visi kalba rusiškai, net per daug rusų kalbos. Ir savivaldybėj, ir migracijoj, ir visuose parduotuvėse lengvai pereina į rusų jei tik reikia. Mes mandagiai paprašydavom, kai mums per sunku, tai bendrauja visi gražiai, padeda, svetingai priima <...>.“ (Akm-4M)

„Kartais net nesuprantu, ar aš Lietuvoj, ar ne Lietuvoj. Visur rusų kalba.“ (Kl-2V)

Rusakalbiams palankesnes integracijos sąlygas taip pat pastebi ir tyrime kalbinti ekspertai:

„<...> jeigu konkrečiai apie mūsų rajoną kalbant, tai absoliuti dauguma rusakalbiai. Tai pas mus rusiškai tikrai daug kas kalba. Atėjęs į kažkokią įstaigą, jeigu bent šiek tiek vyresnis tas yra pareigūnas, tai jis tikrai rusiškai kažkiek kalba. Nebent su jaunesniu susiduria, tada jau problema būna, bet gal didelių nebūna.“ (Akm-EKSP-3)

„Rusakalbiams yra gerokai lengviau, nes vyresni asmenys Lietuvoje paprastai nesunkiai kalba; su anglų kalba yra kiek sunkiau gauti paslaugas.“ (Vln-EKSP-7)

Lietuvių kalbos žinių stokos taip pat dažniau buvo linkę neįvardyti žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos gebėjimų nereikalaujančius darbus dirbantys užsieniečiai. Tačiau, kaip aptariama plačiau kitame skyriuje (žr. sk. 2.5.2), būtent lietuvių kalbos gebėjimų stoka dažniausiai ir yra priežastis to, kad užsieniečiai priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus:

„Tai yra fabrikų pas mus daug, <...> dabar, kai ukrainiečiams nuėmė, kad vizos nereikia, pradėjo daug važiuoti. <...> į fabriką atvažiuoja 20, 30 žmonių, atvažiuoja laisvai jie. Tuomet žmonėms dar blogiau, yra tokie žmonės, kurie kalba grynai tik ukrainietišškai ar rusiškai net nekalba. Kažkaip susikalba, viskas normaliai. Dėl darbo nematau problemų čia.“ (Šiaul-6V)

Per tyrimą išryškėjo keletas **probleminių aspektų, kuriems įtakos turėjo ribotos lietuvių kalbos žinios**:

1. sunkesnis priėjimas prie reikiamų paslaugų (migracijos skyriuose, sveikatos priežiūros ir vaikų ugdymo įstaigose, naudojantis banko paslaugomis, vairavimo kursų ir kt.)

„Mes tikimės daugiau informacijos anglų kalba ligoninėje, VMI, Sodroje ir viešumoje, valdžioje, savivaldybėje, mums reikia daugiau informacijos anglų kalba, kad žinotume, į ką kreiptis. Jums, pusiau angliškai šnekantiems žmonėms, šia prasme gerai, bet mums reikia informacijos anglų kalba, net tinklalapyje, kad galėtume nuveikti daugiau, ir telefoninėje linijoje su valdžia jūs neturite angliškai šnekančiųjų, net Regitroje turėjau laukti 45 minutes iki tol, kol galėjau atsilipti į anglišką skambutį.“ (Šiaul-5M)

Tai, kad lietuvių kalbos žinių trūkumas apsunkina prieinamumą prie tam tikrų paslaugų akcentuoja ir tyrime dalyvavę ekspertai. Dažniausiai jie minėjo sveikatos priežiūros paslaugas, taip pat leidimų gyventi išdavimo procedūras, vairavimo kursus ir paslaugas, susijusias su į(si)darbinimu:

„Užsieniečiai paprastai domisi B kategorijos vairuotojo teisėmis, tačiau gauti jas užsienio kalbomis, ypač anglų kalba, sudėtinga.“ (J-EKSP-5)

„Pirmoji problema yra kalba. Manau, ji veikia kiekvieną instituciją, ne tik sveikatos apsaugos, bet ir migracijos pareigūnus <...>. Šioje institucijoje turėtų būti tam tikras žmogus, susigaudantis anglų kalba tam, kad perduotų informaciją angliškai. Tai būtų labai naudinga ir žmonėms būtų paprasčiau pasidalinti savo rūpesčiais.“ (Vln-EKSP-5)

2. sunkumai bendraujant su vietos bendruomene ir plečiant socialinių ryšių ratą

„Kaimynai geri, jie lietuviai ir kalba tik lietuviškai, šypsomės vieni kitiems, bet susikalbėti neišeina. Kai žmonės bendrauja, reikia viena kalba kalbėti, nes ką aš noriu pasakyti neišeina man lietuviškai, o jiems neišeina rusiškai. Neišeina parodyti emocijų, lietuvių kalbos mokėjimo lygis kol kas neleidžia bendrauti draugiškai.“ (Kl-4M)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo, kad kalbos barjeras gali tapti viena pagrindinių kliūčių užmezgant naujas pažintis ir plečiant turimą socialinių ryšių ratą:

„Dabar, sakykim, kitakalbį, kitatautį apgyvendint būste kažkur tai vienaaukščio, penkiaaukščio būstą tu jam išnuomok, jis nemoka nei a, nei b, nei z. Sakykim, arabakalbiai, kurie moka tik arabiškai ir kaip jis išėjęs į laiptinę susišnekės. Jam pirmiausia reikia skambint kuratoriui, kuris duotų vertėją, kad galėtų pabendraut su bet kuo.“ (J-EKSP-4)

„<...> kalbinis barjeras dažnai žmonėms būna stabdis atrasti ryšius su bendruomenės nariais, irgi dažnai sako, kad galbūt jiems atrodo, kad lietuviai gana šalti yra, ne visada priimantys irgi.“ (Vln-EKSP-2)

3. neigiamos visuomenės ir paslaugas teikiančių specialistų nuostatos lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių atžvilgiu:

„Santuokos rūmuose vedėja nenorėjo net anketos išduot. Atėjau viena be vyro, „bet kaip aš jums paaiškinsiu lietuviškai, jūs vis tiek nesuprasit“, nors ji [vedėja – aut. past.] moka rusiškai.“ (Šiaul-2M)

„Tikrai tai yra labai nemaloni situacija, kai tave puola, apkaltina ten ir taip toliau, kai pat toks nesi. Ir labai sunku, kai nesupranti kalbos, yra tas kalbos barjeras iš tikrųjų ir kartais negali perduoti tą, ką nori pasakyti.“ (J-8V)

Apie tokias lietuvių kalba nekalbančių užsieniečių patirtis liudijo ir tautinių bendrijų bei NVO atstovai:

„Jei mes turime žmogų, ar Kaune, ar Vilniuje ir jam reikia poliklinikos, mes prašome kolegų, kad parekomenduotų šeimos gydytoją „fainą“. Kas yra „fainas“ – tai tolerantiškas žmogus, kuris tikrai nesinervuos, kad žmogus kažko nesupranta, jis ten priims, konsultuos ir panašiai. Ir ten tikrai nėra bėda kalba, tiesiog nuostatos tikrai yra labai stiprūs. <...>. Aš ir pati ne kartą keičiau gydytojus, keičiau nes jei ir žmogus negali įeiti ir gydytojas reikalauja ant užsieniečio ir ant tavęs, gal tada keliaujam pas kitą. Sudėtinga. Ir jei atsiranda toks gydytojas, kurie irgi sako, ar čia reikia pasirošimo.“ (Kn-EKSP-2)

„Mūsų miesto visuomenės nepuošia tai, kad netolerantiškai, kartais net agresyviai yra kalbama. Ir požiūris toks neigiamas į atvykusius, nekalbančius lietuviškai. Juk negalima reikalauti, kad tik atvykęs žmogus kalbėtų lietuviškai, ir pagalba kartais neteikiama.“ (Kl-EKSP-7)

4. ribotos įsidarbinimo galimybės ir mažesnės aukštesnės kvalifikacijos bei geriau mokamo darbo perspektyvos ateityje (plačiau žr. sk. 2.5.2)

„Jeigu dėl darbo, reikia čia [kalbos – aut. past.] kursų. Kaip aš žinau, man dėl darbo tai būtinai reikia ir reikia ne pirmą kategoriją, o jeigu pirmą kategoriją tai čia turbūt parduotuvė kažkur, tokį paprastą labai darbą. O jeigu nori dirbti kažkur mokykloje – antra kategorija, ten yra sunkesnė.“ (Akm-1M)

„Man reikia kalbos. Ypač dabar, mano darbe. Aš nesu profesionalas, bet savo darbą atlieku gerai, todėl man reikia kalbos tam, kad paaiškintčiau apie darbą, apie tai, ką darau, ko man trūksta, kokių mašinų, reikia daug kalbėti. Su meistrų, su savo draugais, kurie su tavimi dirba, turi jiems nupasakoti, kokia problema, ką aš darau, ką tu turi daryti. Tad kalba yra pati svarbiausia.“ (J-7V)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo lietuvių kalbos svarbą norint geriau įsidarbinti ir pastebėjo, kad kalbos įgūdžių stoka dažniausiai yra susijusi su aplinkybe, kodėl užsieniečiai yra linkę rinktis žemesnės kvalifikacijos darbus:

„<...> jeigu kalbos nežinojimas yra pagrindinė priežastis, kliūtis, tai jie niekada negaus sau darbo pagal savo kvalifikaciją. Nes atvažiuoja įvairių žmonių ir kai kas turi labai aukštą kvalifikaciją, kaip jie gali čia dirbti, jeigu nežino lietuvių kalbos.“ (Šiaul-EKSP-2)

„Didesnę dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

5. sunkumai susirasti gyvenamąją vietą

„<...> jeigu tu be kalbos, tai tu jau visiškai esi izoliacijoje. Ir dėl butų, tarkim, tu skambini be tarpininkų, tu pasisveikini, gerai, jeigu žmogus kontaktuoja rusų kalba, tai gerai. Jeigu ne, tai tada belieka atsiprašyti.“ (Šiaul-7M)

Nors kai kurie tyrimo dalyviai teigė, kad Lietuvoje galima laisvai susikalbėti rusų ar anglų kalbomis, pastebima, kad lietuvių kalbos mokėjimas yra svarbus savarankiško gyvenimo šalyje elementas; jį akcentuoja ir tyrimo dalyviai. Mokymasis valstybinės kalbos yra **siekis būti nepriklausomam nuo artimųjų ir išorinių pagalbos šaltinių**, taip pat **geriau pažinti žmones ir kultūrą šalies, kurioje gyvena**.

„Ta prasme, jeigu aš mokėčiau kalbą ir žinočiau įstatymus, man nereikėtų jokio kito žmogaus pagalbos.“ (J-8V)

„<...> kalbą išmanantis žmogus jaučiasi daug komfortabliau, tiesiog asmenine prasme, nepriklausomai nuo visų naudingų dalykų. Gali gauti visus tuos tau reikalingus naudingus dalykus, bet vis tiek jautiesi svetimas, jei nesupranti, apie ką žmonės kalba. Negali suprasti kultūros, negali suprasti juokų, negali suprasti, ką žmonės vertina.“ (Vln-7V)

Lietuvių kalbos mokymas(is)

Tyrimo dalyvių dauguma teigė, kad lietuvių kalbos mokosi / mokėsi savarankiškai, padėjo lietuvių kalba kalbantys artimieji, draugai, pažįstami ar bendradarbiai. Tačiau tik nedidelė dalis savarankiškai besimokusiųjų ar besimokančiųjų nebuvo išbandžiusi NVO, universitetuose ar privačiose įmonėse organizuojamų kalbos kursų.

Universitetų organizuojamus kursus Kauno ir Klaipėdos miestuose dažniausiai rinkosi į juos studijuoti arba dirbti atvykę užsieniečiai. Privačius (mokamus) lietuvių kalbos kursus dažniausiai minėjo Vilniaus mieste gyvenantys ne ES piliečiai. Vieni informantai buvo labiau linkę mokytis kalbos nuotoliniu būdu individualiai, kiti rinkosi Vilniaus universitete siūlomus lietuvių kalbos kursus. Kaip viena iš privačius kursus organizuojančių institucijų taip pat buvo paminėtas ir Rusų kultūros centras.

NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai dažniausiai buvo minimi ne ES piliečių, gyvenančių Jonavos rajone, Klaipėdos mieste ir Akmenės rajone. Svarbu paminėti, kad Akmenės rajone informantų minėti lietuvių kalbos mokymai buvo trumpalaikiai, organizuojami NVO pagal projektą. Per tyrimą lietuvių kalbos mokytis Akmenės rajone nebuvo galimybių.

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai nurodė, kad lietuvių kalbos mokėsi nemokamuose kursuose, kuriuos organizavo rusų bendruomenė (Rusų kultūros centras)¹² ir Suaugusiųjų mokykla.

„Tai yra Rusų kultūros centras tokia bendruomenė, tai vat jie kartais organizuodavo, kai gaudavo lėšų iš savivaldybės. Rašydavo projektus, ten finansuodavo, tada samdydavo ir kviesdavo žmones. Bet, kiek žinau, tai ne kiekvienais metais jiems pavykdavo gauti lėšų, o be lėšų – nelabai.“ (Šiaul-2M)

Kaip paminėjo tyrimo dalyvė, šiuo metu galimybės mokytis valstybinės kalbos Rusų kultūros centre nėra. O kalbinta šio centro atstovė teigė, kad kursų teko atsisakyti, nes tam, kad kokybiškai įgyvendintų tokias veiklas, reikia tinkamo ir nuolatinio finansavimo.

„<...> mes anksčiau iš tikrųjų rašėm projektus ir gaudavom finansavimą lietuvių kalbos kursams. Ir tie kursai buvo finansuojami iš Šiaulių savivaldybės ir <...> iš Tautinių mažumų departamento. Tai iš tikrųjų buvo labai geras laikotarpis, kai tie kursai buvo ir bent jau kažkokį pradmenį žmonės gaudavo, jie tikrai, jiems nereikėjo mokėti ir jie susirinkdavo ta grupelė, kai kur yra visi panašūs, jiems buvo labai jauku ir gera. Bet po to tie kursai, galiu pasakyti teisybę, kad aš atsisakiau rašyti tuos projektus, nes sunku įtikti visiems, nes pinigėlius, kai duoda projektui, tai yra tam tikra suma ir tu negali duoti daugiau, negu yra. O žmogus, kuris su jais dirba, tai yra profesionalas, jam reikia mokėti honorarą. Tai jeigu tu turi nedidelį tą finansavimą to projekto, tai aišku tų valandų skaičius yra mažas, o to [trūksta] tam, kad išmoktum kalbos, iš tikrųjų, nes lietuvių kalba yra sunki.“ (Šiaul-EKSP-2)

Tai, kad kursai nebuvo kokybiški dėl trumpo laiko, paminėjo ir vienas iš tyrimo dalyvių:

„Kai atvažiuavau, nemokėjau nei vieno žodžio lietuviškai, bet man buvo įdomu ir aš siekiau to, kad išmokčiau lietuviškai kalbėti. X mokykloj buvo skirta labai mažai valandų lietuvių kalbai, tik 20 valandų. Per 20 valandų neįmanoma išmokti kalbą. Šitos kursas organizavo X kultūros centras ir mokytoja atsisakė dėstyti, ji pasakė, kad jai neįdomu.“ (Šiaul-8V)

Tyrimas atskleidžia, kad Šiaulių mieste ne rusakalbiams užsieniečiams kyla daugiau iššūkių mokantis kalbos, nes nemokamų paslaugų nesūlo jokia organizacija, tad šiems asmenims tenka kalbos mokytis savarankiškai arba kreiptis į privačias įmones.

„Čia turime „Kalbų centrą“, gana brangu, bet jei pirksime visą paketą, bus pigiau. Nors ir brangu, bet gerai.“ (Šiaul-5 M)

Kalbant apie **lietuvių kalbos mokymosi galimybes ir erdves**, reikėtų paminėti ir pačių tyrimo dalyvių iniciatyvas, skirtas lietuvių kalbą norintiems išmokti užsieniečiams. Kauno mieste tokios iniciatyvos ėmėsi du pašnekovai. Viena tyrimo dalyvė inicijavo tarptautinės kalbos mokymosi platformos „[Speak](#)“ pritaikymą, kitas informantas buvo kalbos mokymosi vakarų iniciatorius Raudonojo Kryžiaus migrantų centre. Vilniuje gyvenantis tyrimo dalyvis, remdamasis savo patirtimi mokantis kalbos ir ieškodamas geriausių būdų ją išmokti, sukūrė lietuvių kalbos mokymosi priemonę „[Flyent](#)“.

¹² Šiuo metu dėl finansavimo trūkumo neįgyvendinami.

Atlikus tyrimo duomenų analizę, galima teigti, kad tai, kaip ne ES piliečiai pasirenka mokytis lietuvių kalbos, priklauso ir nuo to, kodėl atvyko į šalį. Pirmiausia prieglobsčio gavėjai kursus išklauso Pabėgėlių priėmimo centre, vėliau juos tęsia integracijos paslaugas teikiančiose NVO. NVO organizuojami nemokami lietuvių kalbos kursai yra populiari ir tarp moterų migrančių, į šalį atvykusių dėl šeimos susijungimo aplinkybių. Šios neretai renkasi ir privačius kursus, kad galėtų lengviau suderinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi. Lietuvoje studijuojantys užsieniečiai dažniausiai lietuvių kalbos mokosi universitetuose. Darbo ir (arba) verslo pagrindais atvykę ne ES piliečiai dažniau renkasi privačius kursus, kuriuos siūlo įvairios įmonės (individualius arba grupėje), taip pat universitetai.

Aplinkybės, kurios labiausiai sunkina lietuvių kalbos mokymąsi, dažniausiai susijusios su kalbos kursų, darbo ir šeimos gyvenimo / rūpinimosi vaikais derinimu:

„<...> aš blogai mokausi, nes man su sūnumi sunku. <...> Aš negaliu ir namų užduočių kaip reikiant padaryti. <...> Patys kursai labai patinka. Jeigu pradės vaikas lankyti darželį, turėsiu laiko, kad užsiimti rimtai.“ (Kl-5M)

Taip pat pastebima, kad paprastai dėl finansinių priežasčių renkamasi dirbti, o ne ugdyti lietuvių kalbos įgūdžius. Tačiau tokie sprendimai gali turėti neigiamų integracijos pasekmių ateityje – riboti galimybes siekti aukštesnės kvalifikacijos ir geriau mokamo darbo, užmegzti ryšius su vietos bendruomene ir pan.

„<...> tau reikėtų dar dirbti ir ieškotis, ir galvoti apie uždarbį. O po tų pusės metų kursų, jeigu tu nori toliau mokintis, tai tau jau reikia mokėti, ta prasme jau už savo pinigus. Tai tada tau reikia spręsti, arba išleisti tuos pinigus kursams, arba vis dėlto užsidirbti pinigų.“ (J-1M)

Tai, kad užsieniečiai linkę prioretizuoti darbą, o ne kalbos mokymąsi, pastebi ir kalbinti ekspertai:

„Yra nacionalinė plėtros agentūra, jie mus pasikvietė, turbūt rašė projektą, gavo lėšų. Jie kvietė mus, kad padaryti kursus nemokamus. Aš pati išverčiau brošiūrėlę į ukrainiečių ir rusų kalbą ir kiek turėjau ukrainiečių pažįstamų, turiu draugų kurios dirba Šiauliuose labai stambiuose įmonėse su tolimųjų reisų vairuotojais, tai bandžiau per jas kažkaip, bet ką dar noriu pasakyti, kad niekam tas neįdomu, niekam tas nerūpi ir neaktualu, kiekvienas savo darbuose lekia. Nieko mes taip ir nesulaukėm.“ (Šiaul-EKSP-3)

Kita informantų įvardyta aplinkybė, kuri sunkina lietuvių kalbos ugdymosi galimybes, **yra menkas lietuvių kalba kalbančių pažįstamų ratas**. Pastebima, kad užsieniečiai atsiduria tarsi užburtame rate – dėl kalbos barjero negali užmegzti naujų pažinčių, o jų neturėdami negali tobulinti (turimų) lietuvių kalbos įgūdžių.

„<...> aš buvau įsitikinęs, kad po tų kursų aš tikrai pradėsiu kalbėti, nes buvo labai šaunu, o po to aš supratau kame problema, kodėl aš nekalbu, darbo metu aš beveik su nieku nekalbu, nebendrauju, ne dėl to, kad nenoriu, nes tokios sąlygos, 5 metų atstumas, labai didelis triukšmas ir nu pasisveikinu ten, einam valgyti ir viskas. Labai minimaliai.“ (Šiaul-3M)

Paslaugų poreikis

Į klausimą, **kokių paslaugų pasigendama mieste, kuriame gyvenama**, dauguma tyrimo dalyvių įvardijo lietuvių kalbos mokymosi galimybių stoką. Kaip pastebėjo keletas tyrimo dalyvių, informacija apie lietuvių kalbos kursus ir prieinamumas turi būti užtikrinamas visiems į Lietuvą gyventi atvykstantiems užsieniečiams. Ypač lietuvių kalbos kursų trūksta Akmenės rajono ir Jonavos rajono savivaldybėse gyvenantiems užsieniečiams. **Šiauliuose** gyvenantys ne ES piliečiai akcentavo nemokamų lietuvių kalbos kursų poreikį:

„Jeigu būtų organizuojami dabar tokie kursai [nemokami lietuvių kalbos kursai – aut. past.], aš turėčiau laiko, tai aš mielai dalyvaučiau, nueičiau.“ (Šiaul-3M)

„Galėtų būti kažkokia mokykla papildomai užsieniečiams. <...> trūksta korepetitorių lietuvių kalbos. Man, kada reikėjo, ir net mokyklos prašiau, „nedomina“, gal savo reikalus turi.“ (Šiaul-6V)

Per tyrimą išryškėjo ir papildomų paslaugų, susijusių su lietuvių kalbos mokymusi, poreikis. Tyrime dalyvavusios moterys migrantės įvardijo, kad jos matytų **paslaugos, kuri padėtų joms derinti vaikų priežiūrą ir kalbos mokymąsi**, poreikį:

„Jei mama norėtų išmokti kitą kalbą savęs tobulinimo vardan, būtų puiku turėti tokių galimybių. Gali su savimi atsivesti savo vaikus, nesirūpinti dėl auklės samdymo. Čia tai labai brangu. Viena iš mano draugių pasakė: „Norėčiau, kad jie būtų tai pasiūlę anksčiau, kai norėjau išmokti lietuvių kalbą ir su savimi turėjau savo vaikus. Dabar jie vyresni, eina į darželį“. Šiuo metu jai to nebereikia. Nes tuo metu, sakė ji, pasamdyti auklę buvo labai brangu. Tad kalbos kursams būtų gerai, jei ten su savimi galėtum atsivesti savo vaikus, būtų maža biblioteka, kur jie gali žaisti su kitais vaikais, kol pati klausaisi kursų.“ (Vln-2M)

Tyrime dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Per tyrimą kalbinti ekspertai **lietuvių kalbos ugdymą įvardijo kaip vieną svarbiausių paslaugų** sėkmingai užsieniečių integracijai.

„<...> kai kurie tiesiog atvykę iš karto galvoja apie tai, kad reikia kalbos, tikrai reikia tam, kad lengviau įsidarbinti, tam, kad lengviau būti visuomenėje, ir tam, kad lengviau tiesiog integruotis į tą mūsų Klaipėdos miesto visuomenę.“ (Kl-EKSP-3)

Tyrimas atskleidžia nemokamų lietuvių kalbos kursų svarbą kai kurioms, dažniau labiau pažeidžiamose padėtyje esančioms, ne ES piliečių grupėms, pvz., prieglobsčio gavėjams, atvykusiems dėl šeimos susijungimo. Ekspertai akcentuoja nemokamų ir prie skirtingų užsieniečių poreikių pritaikytų lietuvių kalbos kursų svarbą ir trūkumą:

„O suaugusiems, jau minėjau, kalbos kursai aišku yra svarbu, jeigu jie jau susiranda darbo vietą, jie tikrai tada gali bent jau dalį tų kursų padengti, kad nebūtų visiškai labdara, bet pradžioje kol neturi darbo, aišku.“ (Akm-EKSP-3)

„<...> situacija tokia, kursai tik vakare, jei žmogus dirbantis ir popietinė pamaina, jis negali lankyti. Turėtų būti ir ryte ir vakare, kad žmonės galėtų keistis.“ (Šiaul-EKSP-3)

Nemokamų lietuvių kalbos kursų poreikį pagrindžia kalbintų ne ES piliečių ir NVO atstovų pasidalyta patirtis, kad mokymų kai kuriems užsieniečiams tenka laukti eilėse:

„Tik tai tiek, kad sužinojau, kad vyksta Raudonojo Kryžiaus mokymai čia lietuvių kalbos ir į pirmą grupę nepatekau, bet teko daugiau kaip metus laukti.“ (Kl-3M)

„Būna ateina migrantų kurie ateina ir nori 'čia ir dabar' ir tikrai yra galimybė mokytis ir savanorį duoti, nes pavyzdžiui grupės reikia truputį laukti, nes vis tiek, jie registruojasi, jos startuoja kelios grupės, tada jos pabaigia ir tada kitos grupės.“ (Kn-EKSP-2)

Ypač trūksta nemokamų kursų ne ES piliečiams, kurių integracijos laikotarpis yra pasibaigęs. Kaip gerąją praktiką būtų galima išskirti Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“ iniciatyvą organizuoti lietuvių kalbos kursus bendradarbiaujant su viena iš kolegijų ir Vilniaus savivaldybės iniciatyvą finansuoti tokių mokymų organizavimą.

„<...> su „Caritu“ bendravom dėl iššūkių, su kuo jie [ne ES piliečiai – aut. past.] susiduria, tai sakė yra didžiausias iššūkis lietuvių kalbos pamokų trūkumas. Nes tiek, kiek yra integracijos programoje, tai sakė dažniausiai būna kai jie atvažiuoja, jiems ne pirmu reikalu yra ta kalba, jiems yra visi socialiniai draudimai, VMI ir visokios kitos institucijos ir jie tas pamokas arba nelanko, arba perleidžia savo vaikams. Ir kai jau pavyzdžiui atrodo čia metai, du yra daug, bet kad tai baigiasi kaip viena diena, ir sako tik „o pala, aš nemoku lietuvių, o man reikia į darbo rinką“. Ir dabar jie bendradarbiauja su viena iš kolegijų, kuri yra tas neformalus ugdymas, yra tam tikras projektinis, kaip supratau, vyksta, bet vis tiek to nepakanka, nes poreikis yra labai didelis. Tai mes sutarėm, kad jie pasikreips į mus raštu, ir jau ieškosim kažkokių, nežinau, ar konkursų, ar kažką tai bendradarbiaujant su partneriais su kalbom, nes tai yra opi problema.“ (Vln-EKSP-4)

Nemokamų kursų poreikis užsieniečiams, kurių integracija yra pasibaigusi, yra susijusi su kitu probleminiu aspektu, kurį išskyrė tyrime dalyvavę ekspertai. Šiuo metu numatyta nemokamų lietuvių kalbos kursų trukmė yra nepakankama, kad būtų galima įgyti valstybinės kalbos įgūdžius:

„Labai reikia atsižvelgti į tuos individualius poreikius ir maža jeigu yra 190 valandų, bet jeigu žmogus yra beraštis, tai ką reiškia 190 val. Tai aš vis dar juokiuosi, sakau nu gerai, dabar kas nors atsitinka Lietuvoj ir mums reikia bėgti, sakykim aš patenku į kokią Turkiją ir man ten reikia mokytis turkų kalbą, abėcėlę, ar kokią kitą šalį, aš tikrai jos neišmokčiau per 190 valandų, net ir turėdama savo kalbą, anglų kalbą ir rusų kalbą.“ (Kl-EKSP-4)

„Tai jeigu tu turi nedidelį tą finansavimą to projekto, tai aišku tų valandų skaičius yra mažas, o to [trūksta] tam, kad išmokti kalbos, iš tikrųjų, nes lietuvių kalba yra sunki.“ (Šiaul-EKSP-2)

Reikėtų pastebėti, kad, be minėtos nepakankamos kursų trukmės, ekspertai įžvelgia ir daugiau probleminių nemokamų lietuvių kalbos kursų aspektų. Viena kalbinta ekspertė atkreipė dėmesį, kad šiuo metu nemokami lietuvių kalbos kursai neturi bendros metodologijos: „su lietuvių kalba vyksta lygiai taip pat kur, kaip kas moka, taip tas šoka“ (Kn-EKSP-2), o tai turi įtakos organizuojamų mokymų kokybei.

„Kuo skundžiasi mūsų lietuvių kalbos mokytojai, tai kad, taip, yra pirmos kategorijos egzaminas, mes turim orientuotis ir užsieniečiai turi jį laikyti. Tada kyla klausimas – kaip mokytis neraštingus; kaip mokytis nemokančius tarpinės kalbos; kaip mokinti kada yra tarpinė kalba – čia yra milijonas reikalų.“ (Kn-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) taip pat pažymi, kad reikalavimas išlaikyti pirmos kategorijos valstybinės kalbos egzaminą, kurį turi išpildyti visi nemokamus kursus lankantys ne ES piliečiai, nepagrįstas, nes jis neatskleidžia tikrųjų kalbos įvaldymo įgūdžių:

„<...> kaip žmogus gali, jei jis neraštingas savo kalba, jam tas lotyniškas raides perimti skaityti, rašyti, suvokti tekstą ir iš vis kaip jis gali tokį egzaminą laikyti? Taip, jis gali turėti individualų progresą, bet valstybinės kalbos tas pirmos kategorijos egzaminas tai ne rodiklis ar jis kalba ar nekalba, čia yra visiškai prasilenkiantys dalykai. Tai mes iš tos [lietuvių kalbos mokymo – aut. past.] metodologijos kūrimo tikimės, kad gal atsirastų kokių pokyčių, nes tas egzaminas neparodo. Mes turim žmonių kurie nėjo laikyti to egzamino, bet jie kalba ta buitine kalba, tad kaip aš sakau, jei egzamino žmogus nelaikęs, tai tikrai nereiškia, kad jis nemoka.“ (Kn-EKSP-2)

Šiuo metu NVO (kai kuriose savivaldybėse tautinių bendruomenių, Jonavos rajone – Socialinių paslaugų centro) organizuojami (arba anksčiau organizuoti) nemokami lietuvių kalbos kursai įgyvendinami pagal projektą. Kaip atskleidžia tyrimas, jiems skiriamas finansavimas nepakankamas, kad būtų užtikrinta kursų kokybė, pakankama trukmė ir tęstinumas.

„Lietuvoje vat tame ir yra dalykas, kad dalis dalykų, kurie prieglobsčio sistemoje susikūrė <...> dėl to, kad buvo europinių pinigų ir kažkokios organizacijos, <...> parašė projektus ir vėliau jau gaunasi taip, kad tokie dalykai kaip ir turėtų būti sistemoje, bet jų prigimtis yra projektinė, ir ne gana to, ne tik prigimtis yra projektinė, bet ir tolimesnis finansavimas yra projektinis.“ (Vln-EKSP-3)

Kalbinto (-s) NVO atstovo (-ės) nuomone, lietuvių kalbos kursai savivaldybėse turėtų būti organizuojami centralizuotai ir neturėtų būti priskirti tik NVO atsakomybei:

„Kur aš matau, kur mums yra per sudėtingas vaidmuo ir tikrai reikia galvoti kaip daryti savivaldybėse – lietuvių kalbos mokymas. Todėl, kad mes čia kamuojamės, ten mokytoją nusamdei, ten mokytoją nusamdei, ar tikrai tai negalėtų būti kažkokia centralizuota, tiesiog tada jau pavedimas kažkaip savivaldybėms, kad jos užsiima mokymu, yra skiriamos lėšos, yra ten patalpos, mokyklos, centrai ar dar kas nors, kuriuose gali žmonės mokytis, šita dalis. <...> Bet tu labai dar daug kur turi nešti ant savo pečių kažkokias sistemines spragas, kurios, aš suprantu, kad jos dėl to, kad žmonių skaičius mažas, bet aš tiesiog nemanau, kad tai turėtų būti NVO reikalas.“ (Vln-EKSP-3)

2.5.2 Užimtumas

Per tyrimą 30 iš 52 tyrimo dalyvių dirbo, 14 informantų nedirbo, 7 tyrimo dalyviai studijavo, o 1 buvo ką tik išėjęs į pensiją. Daugiausia nedirbančių informantų buvo Akmenės rajone (4 iš 5) ir Klaipėdos mieste (4 iš 10). Tai yra susiję su aplinkybe, kad šiuose miestuose dauguma kalbintų tyrimo dalyvių buvo moterys, o jos, kaip atskleidė tyrimo duomenys, dažniau nei vyrai yra mažiau aktyvios darbo rinkoje, paprastai dėl atsakomybių šeimoje, susijusių su vaikų ar artimųjų priežiūra.

Darbo vietos, kuri atitiktų lūkesčius, turimas kvalifikacijas ir gebėjimus, susiradimas yra vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susidūrė dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių:

„<...> Kreipiausi dėl daugiau nei 55 ar 60 darbų ir gavau maždaug du atsakymus, taip pat vieną tarsi interviu, du atsakymai, tai viskas. Ir tik atmetimai. Be jokio paaiškinimo <...>.“ (Kn-2V)

Informantai išskyrė keletą **nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių**:

1. šeimos ir darbo derinimas

„Dabar mano dukrytė truputį užaugo, gali pasėdėti namuose, pati savarankiška yra truputį ir galiu pradėti kažką tai daryti. Bet pilną dieną aš visai negaliu dirbti. Jeigu būtų kažkokia tokia dvi valandas, tris arba ten pusę dienos galiu, kad nesėdėti namuose, vis tiek kažką tai daryti galiu.“ (Akm-1M)

„<...> mano vyro sveikata labai pablogėjo, kad aš negaliu palikt jo vieno.“ (J-3M)

2. sunkumai persikvalifikuojant / pripažįstant kilmės šalyje įgytą specialybę Lietuvoje

Kalbinti ne ES piliečiai įvardijo, kad pasigenda lankstumo atsižvelgiant ne tik į baigtų studijų diplomą, bet ir į turimą darbo patirtį. Šią problemą akcentavo ir tyrime dalyvavę ekspertai, ypač pabrėždami prieglobsčio gavėjų patirtis.

„Visi darbai, kurie buvo siūlomi pagal mano pagrindinę specialybę – „baigė universitetą biologijos specialybę“ ir Darbo biržoje buvo siūlomos vakancijos biologijos srityje. Aiškinu, kad nedirbau pagal tą specialybę jau 15 metų, bet pasakė, reikia pripažinti diplomą.“ (Kl-3M)

„<...> profesinio mokymo, <...> kuris suteiktų galimybę būtent pabėgėliams. Nes tų kursų kaip ir yra, kartais mokamų, kartais galima gauti finansavimą, ir jie kaip ir būtų nemokami, bet tada reikia kokio nors atestato mokyklos baigimo arba galbūt universiteto diplomo, ir net jeigu va ta šeima, jeigu ta moteris baigusi universitetą, baigus mokyklą, dažniausiai arba ta mokykla išvis nebeegzistuoja, ji bėgdama iš savo šalies nuo persekiojimo tikrai nepasiėmė ten akademinę išrašų iš mokyklos, jeigu kažką ir turi, tai greičiausiai yra tadžikų kalba arba kokia kita kalba, ir va tą išsiversti, pripažinti tą atestatą galiojančiu Lietuvoje yra labai sunku. <...> reiktų, nežinau, profesinio mokymo kursų, kur nebūtų tiek daug reikalavimų.“ (Vln-EKSP-1)

3. sveikatos problemos (šią problemą kaip vieną dažniausių (riboto) nedarbingumo priežasčių dažniausiai įvardijo tyrime dalyvavę prieglobsčio gavėjai)

„Aš ir ieškojau tokio darbo, kad pusė etato, nes pagal sveikatos būklę negalėčiau dirbti visą dieną.“ (J-4M)

4. lietuvių kalbos barjeras

Viena pagrindinių nedalyvavimo darbo rinkoje priežasčių yra vienaip ar kitaip susijusi su sunkumais įsidarbinti ar ieškant galimybių persikvalifikuoti dėl lietuvių kalbos žinių trūkumo. Keli tyrimo dalyviai įvardijo, kad lietuvių kalbos įgūdžių reikalauja net ir tarptautinės įmonės Lietuvoje.

„Kai atsiėmiau leidimą gyventi ir dirbti, pradėjau ieškoti darbo. Aš vis dar ieškau tinkamo darbo, kuris būtų tiesiogiai susijęs su mano patirtimi, bet jo neradau, tačiau vis dar sunkiai tebebandau rasti savo vietą ir prisidėti prie šalies, kuri mane priėmė, raidos. Man vis dar nepasisekė ir viena iš priežasčių, kodėl man nepasisekė, yra ta, kad vis dar normaliai nešneku lietuviškai.“ (Vln-10V)

Lietuvių kalbos žinių stoka dažnai lemia aplinkybę, kad užsieniečiai renkasi pozicijas Lietuvoje įkurtose užsienio įmonėse, neretai susijusiose su jų kilmės šalimi, arba patys susikuria darbo vietą, dirbami pagal individualią veiklą arba steigdami įmones.

„[Pamačiau – aut. past.] šansą sukurti sau darbo vietą, tokią nišą. Be kalbos įsidarbinti kažkur tai neįmanoma. Pati sau sukūriau darbo vietą. Dabar aš direktorė, pardavėja, valytoja, krovikė, viskas aš.“ (Šiaul-7M)

Vis tik dauguma tyrimo dalyvių įvardijo, kad dėl lietuvių kalbos barjero dirba žemesnės kvalifikacijos ir lietuvių kalbos nereikalaujančius darbus:

„<...> ilgai galvojau, kuo aš galiu čia dirbti, ir aš sugalvojau tikrai virėja. O mano specialybė teisininkė. <...> išmokyti lietuviškai, reikia rašyti be klaidų, reikia įstatymus išmanyti. Čia per sunku, aš nesugebėsiu taip įvaldyti kalbos, kad galėčiau, pajėgčiau.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad užsieniečiai dažniau dirba žemesnės kvalifikacijos darbus, įvardijo ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> mes kalbame apie labai žemos kvalifikacijos darbus, ar tai bus baldai, ar tai bus žuvies fabrikas, ar tai bus, nežinau, kažkokios kitos organizacijos, ir Maximose pas mus dirba. Šiaip mūsų darbdaviai kaip ir susipažinę su ta tiksline grupe, ten viskas priklauso tiesiog, ar aš noriu priimti ar nenoriu, bet kažkokių tokių išankstinių labai didelių baimių, tai nepastebim, kad būtų.“ (J-EKSP-2)

„<...> darbo paieška, ypatingai, jeigu žmonės yra aukštos kvalifikacijos, tai kartais yra daug sunkiau rasti atitinkamą darbą, negu tarkim žemesnės kvalifikacijos.“ (Vln-EKSP-2)

Kaip atskleidžia tyrimas, aplinkybė, kad užsieniečiai yra priversti dirbti žemesnės kvalifikacijos darbus nei jų turima profesinė kvalifikacija ir sukaupta darbo patirtis kilmės šalyje, turi įtakos jų psichologinei būklei ir savivertei.

„Sunku iš pradžių buvo susitaikyti [kad Lietuvoje negaliu realizuoti savęs profesine prasme – aut.past.]. <...> Dabar gal jau vyresnė tapau, jau ramiau pradėjau reaguoti, jau įpratau, susitaikiau. Karminiai dalykai, nieko nepadarysi.“ (Šiaul-2M)

Kaip pastebi ekspertai, su tokiomis patirtimis ypač dažnai susiduria moterys, atvykusios dėl šeimos susijungimo, ir prieglobsčio gavėjai.

„<...> pradėti ieškoti darbo, tu buvai banke kažkokiose aukštose pareigose, tu čia gali eiti kažkokia valytoja nebent, nes nu, tu kalbos nemoki. O tai kol kalbos neišmoksta, tol negali jokio kvalifikuoto darbo normalaus ieškoti. Bent kažkiek pramokusios jau gali į pardavėjas eiti per pažįstamus kokioj rusakalbių parduotuvėlėj. Tas labai yra stiprus kartais nėrimas žemyn ir pradėjimas nuo nulio. Ir ten išvis būna aukštas vadovaujančias pareigas, po to eina valo namus, bet kaip ir pačios tos moterys sako, kad pas mus smegenys veikia, mes vistiek kuriam tuos biznio planus, kad mes nu, kažkiek prabūsim, pramoksim kalbą, įstatyminę bazę, sukursim savo firmas, kad ir to pačio cleaning'o. Bet tai va tokia pradžia.“ (Kl-EKSP-2)

„Kita problema dažnai būna užsieniečiai pabėgėliai, kurie savo šalyse dirbo gerai kvalifikuotą darbą, galbūt yra labai išsilavinę, ir būtent dėl kalbos atvykę čia jie negali nieko panašaus susirasti dirbti ir jiems tenka viską pradėti iš naujo, dirbti paprastą nekvalifikuotą darbą ir tada jiems kažkaip morališkai būna nelengvas toks lūžis.“ (Vln-EKSP-1)

KALBOS BARJERAS

BIUROKRATINĖS
KLIŪTYSKVALIFIKACIJOS
TRŪKUMASVISUOMENĖS
NUOSTATOSINFORMACIJOS
TRŪKUMAS**SUNKUMAI
INTEGRUOJANTIS Į
DARBO RINKĄ**

Sunkumai ieškant darbo

Kalbėdami apie priežastis, kurios lėmė sunkumus įsidarbinant, dauguma tyrime dalyvavusių ne ES piliečių pirmiausia įvardijo **lietuvių kalbos barjerą**.

„Aš bandžiau ieškoti, buvau nuvažiavusi į vieną pokalbį. Kai pasiskambinom, tada aš beveik iš vis nekalbėjau lietuviškai ir pasakiau, kad suprantu, bet nekalbu, bet sakė, kad tiks. Pakalbėjom, viskas gerai ir patirtis yra, bet paskui perskambino ir pasakė, kad be kalbos man per sunku bus.“ (Akm-4M)

Lietuvių kalbos žinių trūkumą, kaip vieną pagrindinių iššūkių integruojantis į darbo rinką, išskiria ir per tyrimą kalbinti ekspertai.

„Didesnį dėmesį reikėtų skirti kalbos kursams, nes darbdaviai nenori įdarbinti migrantų, nekalbančių lietuvių kalba.“ (J-EKSP-5)

„Tai svarbiausia yra kalba, nes jeigu mes norim, kad jie integruotųsi, tai reikia kalbos. Jeigu mes norim, kad jie dirbtų ne vien tik tuos juodus kažkokius darbus, su kuriais jau ten jiems pavyko atvykti į Lietuvą vėlgi reikia kalbos. Nu, pilnavertiškam gyvenimui visada reikia kalbos, o kalbos kursų nėra realiai.“ (Kl-EKSP-2)

Biurokratinės kliūtys yra kitas dažniausiai informantų įvardijamas sunkumas, su kuriuo jie susidūrė bandydami įsidarbinti Lietuvoje. Vieniems šios biurokratinės kliūtys yra susijusios su diplomo pripažinimu Lietuvoje, norintiesiems pradėti verslą – su paskolos gavimu, o tretiesiems darbo galimybes apriboja leidimo gyventi išdavimo pagrindas (Lietuvoje studijuojančių užsieniečių atvejais, Akmenės rajone užsieniečiai, atvykstantys su nacionalinėmis D vizomis).

„Užregistravau, bet kad jį [diplomą – aut. past] vertinti, duoti man akreditaciją kažkokią, aš turiu surasti darbą. Be darbo aš negaliu įvertinti, todėl kad turi būti kažkokie prašymai darbdavio, kad jis gali mane priimt. Bet irgi labai įdomu. Kaip jis gali mane priimti, jeigu mano diplomas dar nepripažintas.“ (Akm-1M)

Kai kurie kalbinti užsieniečiai paminėjo, kad darbdavius įdarbinti ne ES piliečius neretai atbaido **ilgai trunkanti ir daug biurokratinių procedūrų reikalaujanti leidimo dirbti suteikimo tvarka**.

„<...> man nutiko taip, kad netrukus po to, kai baigiau universitetą, turėjau interviu, kuris jiems atvėrė akis. Po dviejų dienų peržiūrėjau savo sutarties pusę ir vos dvi valandos iki jo ji buvo atšaukta, nes jiems būtų reikėję tvarkyti darbo dokumentus ir tarsi gauti man leidimą, kodėl jie nori samdyti užsienietį, ne lietuvį, pataisyti tam tikrus terminus, įrodyti tą vieną bazinį atlyginimą, tad visas tas, sakykim, migracijos darbas, tai pražūtis, ne tik jonei, bet taip pat ir man. Kiekvienas dirbti norintis užsienietis privalo pereiti visas šias kliūtis, tada jis gali tai pasiekti.“ (Kn-7V)

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimi, kad darbdaviai nesutinka laukti, kol dokumentai bus sutvarkyti, verčiau renka darbo pozicijai LR pilietį (-ę).

„<...> žinote, jie tiesiog, jie nekels klausimų apie tavo kvalifikaciją arba įdarbinimą, pirmiausia susitvarkai su savo migracija, tada apie tai pasišnekėsime. Daug kartų bandžiau kreiptis dėl darbo Vilniuje, taip pat nuėjau į interviu, tačiau, kai jie paklausė, na, ar mums reikia atlikti migracijos darbą, ir aš atsakyčiau, na, jums nereikia, bet aš viską atliksiu pati, jums tiesiog reikia duoti man dokumentus, ir tada tu žinai, koks atsakymas laukia, jis yra ne. Nes tu norėtum parengti jiems dokumentus, bet laukimo laikotarpis, niekas neturi tiek daug laiko, yra du, trys mėnesiai, tiek daug dalykų gali nutikti per du, tris, mėnesius, iki to laiko jie galėtų turėti tiek daug skirtingų žmonių.“ (Kn-7V)

Su biurokratinėmis problemomis susiduriama ir norint pakeisti darbdavį. Tokios aplinkybės lemia, kad užsieniečiai, norėdami užsitikrinti bent šiojį tokį finansinį stabilumą, yra linkę susitaikyti su darbdavio keliamomis sąlygomis ir atsiduria (labiau) pažeidžiamoje padėtyje.

„Bet, žinote, mums pakeisti darbą yra sudėtinga. Lauksiu leidimo nuolat gyventi ir tada bandysiu, nes dabar tai tikrai sunku. Gali prarasti savo leidimą gyventi, <...> tad aš pirmenybę teikčiau galimybei pasilikti, išlikti ramiam ir ne per daug dėl to nerimauti, ir tada, po nuolatinio, ieškosiu.“ (Vln-9M)

Su papildomais biurokratiniais įsidarbinimo iššūkiais susiduria ir užsieniečiai studentai:

„<...> didžiausias iššūkis man buvo dėl mano studento statuso. Nepriklausomai nuo įstatymo, leidžiančio man dirbti 20 valandų per savaitę, bet 99 procentai įmonių, aš kreipiausi į daugybę įmonių, <...> pirmiausia, kai jie manęs klausia apie mano statusą Lietuvoje ir atsakau, kad esu studentas, <...> tada jie būna tikrai išsigandę, jie sako: „Ne, ne, ne, ne, mes tavęs nesamdysime.“ Tą pačią minutę, kai pamini, kad esi studentas. Jaučiu tai, tarsi tai man būtų didžiulė kliūtis ieškant darbo. <...> Girdėjau, kad Lietuvoje yra įstatymas, kuris įpareigoja įmones mokėti tuos pačius mokesčius už dirbančiuosius ir puse, ir pilnu etatu. Tikriausiai dėl to mokesčio jos nori samdyti tik dirbančius pilnu etatu.“ (Kn-6V)

Darbdavių nenoras įdarbinti užsieniečius ne visada yra tiesiogiai susijęs tik su biurokratiniais sunkumais, taip pat pastebimos **darbdavių nuostatos** migrantų atžvilgiu. Neigiamos darbdavių nuostatos, kaip viena pagrindinių kliūčių įsidarbinant, buvo paminėtos ir tyrime dalyvavusių ekspertų. Jie pastebi, kad su didesniais sunkumais susiduria musulmonai ar tamsesnės odos spalvos užsieniečiai.

„O dėl užimtumo kitas momentas – vėlgį, stereotipiškai kartais žiūri darbdaviai ir jie <...> baikščiai, nenori įsileisti į savo gamybas, <...>, dažniausiai tai būna gamybos įmonės, nelabai nori įsileisti tų kitataučių, baimių yra įvairių, vėlgį, dėl kultūrinių skirtumų, bet, pavyzdžiui, turim gerų pavyzdžių, kuriuos po to bandom pavišinti, ir tada kažkaip tie kiti darbdaviai užsikabina. Aišku, visi noriai prisiima tuos rusakalbius, ten, pavyzdžiui, ukrainiečiai, ar ne, jie tikrai yra darbštūs žmonės, viskas tvarkoj, ukrainiečiai ar kokie baltarusiai, bet pavyzdžiui, kur yra musulmonai, tai va čia yra <...> jautriau.“ (J-EKSP-1)

Dar viena tyrimo dalyvių įvardyta problema, susijusi su įsidarbinimu, - **informacijos apie įsidarbinimo arba darbo vietos susikūrimo galimybes trūkumas**.

„<...> čia man buvo daug neaiškių dalykų, pavyzdžiui, tam, kad pradėčiau dirbti, įstatymai ir kokio tipo organizaciją planuojame įsteigti, bei, pavyzdžiui, kokias atsakomybes ir kokias teises gali turėti šio tipo organizacija <...>.“ (Vln-10V)

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad darbą susirado savo pastangomis (dažniausiai jo ieškojo internete arba per socialinius tinklus) arba pasitelkdami Lietuvoje turimus socialinius ryšius (šeimos narius, kitus artimuosius, draugus ir pažįstamus). Svarbų vaidmenį ieškant įsidarbinimo galimybių, ypač kai kurioms migrantų grupėms, atliko NVO, įgyvendinančios ne ES piliečių integracijos programas, ir universitetai. Kai kurie informantai įvardijo, kad naudojos Užimtumo tarnybos arba savivaldybei pavaldžių institucijų paslaugomis.

Informantai, kurie naudojos Užimtumo tarnybos paslaugomis, dažniausiai kreipėsi dėl: a) konsultacijų ieškant darbo; b) persikvalifikavimo galimybių; c) darbo užmokesčio subsidijų.

Užimtumo tarnybos paslaugomis Šiaulių mieste naudojęsi informantai pažymėjo, kad suteiktomis paslaugomis ir aptarnavimu liko patenkinti, kai kurie jų akcentavo darbuotojų paslaugumą ir gebėjimus aptarnauti užsieniečius ne lietuvių kalba:

„Taip, rusiškai [bendravo – aut. past.]. Man pasisekė, mano inspektorė buvo moteris, virš 50 metų ir ji ramiai kalbėjo rusiškai. Ką negalėjo pasakyti, sakydavau sakykit lietuviškai, gal aš suprasiu.“ (Šiaul-3M)

Tačiau kituose miestuose Užimtumo tarnybos paslaugomis naudojęsi tyrimo dalyviai nebuvo linkę teigiamai vertinti gautų paslaugų. Dalis jų susidūrė su nemaloniu darbuotojų bendravimu, sunkumais susikalbėti ne lietuvių kalba, kai kurie teigė, kad Užimtumo tarnyba jiems nesuteikė jokios reikiamos informacijos:

„Bet Darbo birža – siaubinga. Neįmanoma. Ir jie iš esmės tiesiog man pasakė, policijos nuovada taip pat: „Jei tu esi ukrainietis sunkvežimio vairuotojas, bus daug paprasčiau. Bet kaip Oksfordo absolventas negali“. Jie tarsi „Atsiprašome, bet...“ <...> Ir aš jaučiausi, tarsi: „Gera, ar galėtumėte mane nukreipti pas ką nors, kur galėčiau sužinoti? Ir tada galime bendrauti trišaliu arba keturšaliu keliu“. Jie iš tiesų nežino, ko klausti. Ir tai, manau, yra problema. Tai buvo problema.“ (Kn-3M)

„Su manim į pasikalbėjo viena darbuotoja ir paaiškino, kad negali man padėti susirasti darbo. Vaikščiojau keletą mėnesių, norėjau pagalbos, bet buvo paaiškinta, kad pagalbos negali suteikti. Supratau, kad ateinu ten tik atsižymėti ir viskas.“ (Kl-4M)

Tarp tyrimo dalyvių taip pat pasitaikė ne ES piliečių, kurie teigė, kad nėra girdėję apie Užimtumo tarnybą ir joje teikiamas paslaugas. Dauguma jų Lietuvoje studijuojantys ir dėl šeimos susijungimo atvykę ne ES piliečiai. Tad planuojant informavimą apie tarnybos teikiamas paslaugas svarbu atsižvelgti į šias tikslines migrantų grupes.

2.5.3 Sveikatos priežiūros paslaugos

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą **probleminių aspektų**, su kuriais susidūrė norėdami gauti sveikatos priežiūros paslaugas:

1. lietuvių kalbos barjeras

„Dalis gydytojų nekalba rusiškai, sunku patekti pas gydytoją ir dar valstybiniai elektroniniai puslapiai visi yra lietuvių kalba ir netgi per Google vertėją adekvačiai negalima išversti, nes Google, nemoka taip gerai versti iš lietuvių.“ (Akm-3M)

„<...> kai priedavau pas daktarus, tada per „Whatsapp“ ji sakydavo tam vienam vertėjui angliškai, o tas iš anglų kalbos į arabų.“ (J-9V)

Kalbos barjerą, kaip vieną pagrindinių kliūčių gauti sveikatos priežiūros paslaugas, įvardijo ir kalbinti ekspertai.

„Su kuo aš asmeniškai susiduriu, tai yra gydymo paslaugų prieinamumu. Padėkime nuo to, kad atėjus į registraciją, ne visada kalbama anglų kalba, tai būtų kalbos barjeras.“ (Kn-EKSP-3)

„Situacija yra sudėtinga ir kažkokio vientiso sprendimo nėra, tiesiog kiekvienu atveju bandom išlaviruoti kažkokiu būdu, jeigu yra galimybė – siunčiam vertėją, nu, dažniausiai tie žmonės nekalba lietuviškai, kalba galbūt kai kurie angliškai, kai kurie galbūt rusiškai, jeigu tinka, kad šeimos gydytoja kalba angliškai arba rusiškai, tai valio, bet vėlgi, nu, jinai neprivalo, tai tiesiog sutapimas, kad tas darbuotojas moka ir geranoriškai nusiteikęs ir padeda. Jeigu nepadeda arba nemoka kartais siunčiam vertėją kartais surandam kitą pabėgėlį, kuris moka tą kalbą ir gali paversti, siunčiam taip, kartais vertėjas telefonu skambina, bet tada vėlgi būna apsauga, gydytoja ne visada ima tą ragelį į rankas, ne visada sutinka kalbėt, žodžiu, situacija yra labai sudėtinga.“ (Vln-EKSP-1)

Lietuvių kalbos barjeras ypač **apriboja su psichine sveikata susijusias paslaugas** – psichiatrų, psichoterapeutų ar psichologų konsultacijas, **taip pat akušerių-ginekologų teikiamas paslaugas**.

„Būdavo sunkumų rasti [rusų kalba kalbantį gydytoją – aut. past]. Buvo gydymas neteisingai parinktas, man padarė operaciją, kurios nereikėjo. Aš uždaviau klausimą ginekologui, bet man taip ir neatsakė. Gal čia labiau problemos ne dėl kalbos, bet tiesiog toks gydytojas buvo. Nepavyko man rasti tokio gydytojo kuris viską iki galo suprastų.“ (Kl-4M)

„Tad, kol ieškojau psichologo, taip pat kreipiausi į X [NVO – aut. past.]. Jie man pasakė <...> „Jei nešnekate rusiškai arba lietuviškai, vis tiek galite atvykti ir aplankyti psichologą, po to galite atsivesti savo draugą, kuris galės pavertėjauti, <...> arba mes galime skirti vieną iš savo žmonių, kuris padės jums versti.“ <...> Bet, vienas dalykas, psichoterapija ar psichologinis konsultavimas, kitkas, kas, manau, yra asmeniškai, nepadeda, kai kambaryje turi trečią žmogų, dėl konfidencialumo ir saugumo bei panašių dalykų. Antra, komunikuoti kompleksiškas emocijas per anglakalbį vertėją jai nėra labai gerai, net bendraujant elektroniniu paštu. Iš to, ką supratau, aš varžyčiausi, suprantate, šitaip viešai išreikšti savo pažeidžiamumą, savo psichologinį pažeidžiamumą.“ (Kl-9V)

Pastabų dėl ribotų psichinės sveikatos ir akušerių-ginekologų paslaugų turėjo ir kalbinti ekspertai:

„Dėl psichologo, dėl psichologinės pagalbos turbūt yra dar blogiau, nes kaip tik, kaip taisyklė dažniausiai reikia tiems, kurie nekalba nei rusiškai, nei angliškai, nei lietuviškai, ir iš tikrųjų mes patys neįsivaizduojam ką daryt, aš esu lydėjus tadžikę moterį pas psichologą, kuri kalba tik tadžikų-persų kalba, <...> buvo toks vienkartinis pabandymas, bet aš verčiau visą konsultaciją psichologo ir viską ką ji sako psichologui, buvo keista, nežinau, ar tai geras sprendimo būdas, bet tuo metu, ir vis dar kito sprendimo nėra.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> kiek žinau, yra tas pats [kultūriniai skirtumai – aut. past.] sveikatos priežiūros, nes dažniausiai paslaugas pageidaujama, kad teiktų moteris moteriai ir yra problema, tas pats kur kalbėjom, kad dėl tos pačios kalbos ir vertėjo klausimas. Nes kaip tik ir sveikatos skyriaus klausiau, ar yra pasiruošęs pats sveikatos sektorius, tai realiai jam tokios prievolės net nėra turėti tokį specialistą, čia kaip galima įvardinti iš tų gerųjų paskatų, yra verčiama į kitas kalbas.“ (Vln-EKSP-4)

2. aplinkybė, kad užsieniečiai negali susikalbėti lietuvių kalba, neretai iššaukia **neigiamas medikų reakcijas**, pasitaiko atvejų, kai specialistai atsisako aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius asmenis:

„<...> ėjau pas daktarą, sakau kalbėkit su vertėju per telefoną – „aš nekalbu per telefoną“, iškart nepriima mūsų.“ (J-6V)

„Kartą gydytojas X ligoninėje taip pat atsisakė su manimi šnekėti angliškai ir jis tiesiog kalbėjo lietuviškai ir sakė, kad jam nerūpi. <...> Aš pasakiau, kad „skauda“, tarsi turiu skausmą savo pilve ir jis tiesiog toliau kalbėjo lietuviškai, nepaaiškindamas, sakykime, kokie buvo simptomai ir, na žinote, tu jauti skausmą ir tuo pačiu metu jauti spaudimą, ir tai siaubinga. Aš tiesiog išbėgau verkdamas, ir nuėjau iki seselės ir pasakiau, prašau, pakeiskite daktarą, nes tai tikrai nepagarbu. Aš jam nieko blogo nepadariau <...>.“ (Vln-9M)

Pastebima, kad jaunesnė karta geba susikalbėti kita kalba, ne tik lietuvių ar rusų, taip pat yra atviresnė ir tolerantiškesnė užsieniečiams. Tai minėjo tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai:

„Bet dabar, taip pat šiais metais, keletą kartų aplankiau valstybinę polikliniką ir matau, kad dalis naujų darbuotojų, kurie baigė universitetą ir yra jaunesnės kartos atstovai, linkę daugiau šnekėti angliškai ir yra atviresni. Tarytum, jie atviresni komunikacijoje.“ (Vln-6V)

„<...> džiugina tai, kad, kiek žinau, jaunųjų medikų bendruomenės požiūris yra jau šiek tiek kitoks, kad reikia, reikia tobulėti, reikia mokėti, reikia žiūrėti ir panašiai. Nes irgi užklausi, sakau, kaip jeigu moterys pavyzdžiui pageidautų ne vyro, o norėtų kokios moters.“ (Vln-EKSP-4)

3. biurokratinės kliūtys, susijusios su teisiniu statusu Lietuvoje

Su šia kliūtimi dažniau susidūrė moterys migrantės, atvykusios į šalį šeimos susijungimo tikslu, niekada čia nedirbusios ir neapsidraudusios privalomuoju sveikatos draudimu.¹³ Kita informantų grupė, susidūrusi su biurokratinėmis kliūtimis gauti sveikatos priežiūros paslaugas, tai naujai į šalį atvykę ir vizas turintys ne ES piliečiai, taip pat ne ES piliečiai gavę leidimus laikinai gyventi.

¹³ Nemokama sveikatos priežiūra yra garantuojama asmenims, kurie yra apdrausti privalomuoju sveikatos draudimu (PSD). Apdraustaisiais PSD laikomi asmenys, kurie patys individualiai moka sveikatos draudimo įmokas; asmenys, už kuriuos privalomojo sveikatos draudimo įmokas moka jų darbdaviai; valstybės lėšomis draudžiami asmenys. Daugiau informacijos: <https://mipas.lt/2017/10/31/sveikatos-prieziura/>.

„<...> visi sakė, kad man nieko nebus. Kadangi aš nesu pilietė ir nieko nebus. Man buvo ir dėl vaiko įdomu, aš X [kilmės šalis – aut. past.] kiekvieną mėnesį pas gydytoją važiuodavau, o čia nei karto. Ir yra medicininis draudimas, bet tai nemokamai ne, tikrai nelaimingu atveju, jeigu įvyks nelaimingas atsitikimas. Tiek vaikui, tiek man nėra nieko nemokamo.“ (Kl-5M)

Tyrimas atskleidžia, kad su problemomis valstybinėse sveikatos priežiūros įstaigose susidūrę užsieniečiai yra linkę rinktis privačių sveikatos priežiūros įstaigų paslaugas ir kitose savivaldybėse:

„<...> viskas priklauso nuo žmogaus medicinos įstaigose. Labai nemėgsta rusiškai kalbančių, tai tu kažką tai dėtai, sakai, gydytojas vis tiek tau atsako lietuviškai. Ne visi, bet pasitaiko. Tai yra nelabai malonu ir po to, po tokios patirties, jau lankosi mokamai, privačiai. Tai jau tada visai normalesnis reikalas.“ (Šiaul-2M)

Tai, kad privačios įstaigos yra atviresnės lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams pastebi ir kalbinti ekspertai.

„<...> ne visi gydytojai kalba anglų arba rusų kalba, jau nekalbant apie kažkokias kitas kalbas, dėl to mes dažnai studentams siūlome privačias paslaugas, sveikatos centrus, kur žinome, kad tikrai geri specialistai kalba anglų kalba ar rusų, jei tai yra aktualu, bet vėl gi, paslaugos yra mokamos, brangesnės ir tikrai ne visi draudimai nori tą apmokėti.“ (Kn-EKSP-3)

Tiek ekspertai, tiek tyrime dalyvavę užsieniečiai akcentuoja, kad, nors gauti medicininės paslaugas sąlygos palankesnės privačiose įstaigose, ne visi užsieniečiai turi finansinių galimybių. Tai susiję su dar vienu probleminiu aspektu – finansų trūkumu, kurį įvardijo informantai, kalbėdami apie sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą.

4. ribotas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas dėl finansų trūkumo

Su šia problema dažniausiai susidūrė užsieniečiai, atvykę į Lietuvą studijuoti arba dėl šeimos susijungimo aplinkybių.

„Prieš metus turėjau problemų su inkstais, buvau peršalusi, jei savarankiškai gulėti ligoninėje, tai labai brangiai kainuoja. Gerai, kad galėjau pasilikti namuose ir gydytis namuose tabletėmis.“ (Kl-4M)

„Tad tai taip pat yra psichologo, psichoterapeuto ir psichiatro paslaugos. Šios trys, psichologinės sveikatos priežiūra, norėčiau, kad jos arba būtų dengiamos draudimu ne ES gyventojams, arba jų bent jau būtų daugiau. Tad net jei noriu sumokėti, galiu jas pasiekti. Tai viena. Čia yra šiek tiek privačių klinikų, kurios teikia paslaugas, bet jos yra <...> brangios.“ (Kl-9V)

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai **sveikatos priežiūros paslaugų kokybę** vertino nevienareikšmiškai. Tik nedidelė dalis informantų dalijosi teigiamomis patirtimis, susijusiomis su maloniu gydytoju bendravimu ir profesionalumu:

„Kauno psichiatrijos klinikoje mano dukra buvo apžiūrėta ir aš labai dėkinga gydytojams, kurie bendravo su ja ne tik su manim, nes jie turėjo bendrauti asmeniškai su mano dukra ir jie bendravo su ja rusų kalba, ir tada viską padėjo tą padaryti.“ (J-1M)

„<...> čia yra skirtingų gydytojų, bet bent jau jautiesi žmogumi, kaip su tam tikru orumu. Praėjusį mėnesį aš praleidau kelias dienas ligoninėje, ir mano žmona prieš mėnesį taip pat praleido keletą dienų ligoninėje Santariškėse ir ten buvo tikrai gera.“ (Vln-7V)

Dauguma tyrimo dalyvių išskyrė gydytojų empatiškumo stoką ir, jau anksčiau aptartas, ribotas medicininio personalo galimybes aptarnauti lietuvių kalba nekalbančius užsieniečius bei neigiamas nuostatas jų atžvilgiu. Tačiau Šiaulių mieste kalbinti informantai apie medicinos paslaugas, kurias gavo, atsiliepė teigiamai. Sakė, kad sulaukė tinkamo aptarnavimo net ir tuo atveju, kai specialistai nekalbėjo angliškai.

„Sveikatos paslaugos tikrai geros, puikūs specialistai. Patyriau panikos ataką <...>, paskambinau greitajai, jie nekalbėjo anglų kalba, bet jie man padėjo nusiraminti, padarė kraujo ir kitus tyrimus.“ (Šiaul-5M)

„Nuvažiuoju į Šiaulių respublikinę ligoninę, nes skubiai buvo, ekstra tvarka viskas vyko. Gerai mus priėmė. Kadangi karantino metu oftalmologijos skyriuje Šiauliuose nebuvo vietos arba jis neveikė tas skyrius tuo metu, buvo užimtas kitais ligoniais, į Kauną davė siuntimą, pasiūlė automobilį nugabenti.“ (Šiaul-7M)

Tyrimo dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad **sveikatos priežiūros srityje jiems labiausiai trūko / trūksta:**

1. **informacijos**, susijusios su sveikatos priežiūros sistema ir sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumu

„Galbūt [trūksta – aut. past.] informacijos dėl sveikatos sistemos. Nes jeigu neduok dieve teks kreiptis, tai aš, pavyzdžiui, nežinau nei skubios pagalbos numerio, to trumpojo. Nei kur mano poliklinika yra, aš esu visiškai nulis šitoje informacijoje.“ (Kn-8V)

2. **vertimo paslaugų / informacijos suteikimo užsieniečiui suprantama kalba** gydymo įstaigose

„<...> tuo metu rasti angliškai šnekančią, tai buvo tolygu laimėti loterijoje. Tai buvo, tarsi, norėdamas nueiti pas gydytoją, turėdavai gauti vertėją, ir tada supranti, kad kitu atveju eiti pas gydytoją nėra vertės, nes Google vertėjas taip gerai neveikia. Tad susirgti taip pat yra tikrai baisu. Kas, jei gydytojas nešneka angliškai ir, net jei sergu, jie man negali nieko padaryti.“ (Kn-7V)

3. **su psichine sveikata susijusių paslaugų**

„<...> norėčiau, kad būtų daugiau angliškai šnekančių konsultantų, žinote, valstybiniuose centruose, kurie turi draudimą ne ES piliečiams Lietuvoje, kas, atrodo, tarytum neegzistuoja. Tas pats galioja psichologui. Ten esantys psichologai nieko verti telefonu. Tad net karantino metu ar panašiai, niekas neveikia. Tėra vienas angliškai šnekančias psichologas <...> centre, kuriam skambindavau paskutinius du mėnesius.“ (Kl-9V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su sveikatos problemomis, informantai pirmiausia buvo linkę kliautis turimais socialiniais ryšiais – šeimos nariais ar kitais artimais giminičiais, draugais, pažįstamais ar bendradarbiais. Retesniais atvejais pagalbos buvo prašoma NVO, įgyvendinančių integracijos programas. Nė vienas tyrimo dalyvis neįvardijo, kad dėl sveikatos priežiūros klausimų konsultavosi su savivaldybės ar jai pavaldžių institucijų atstovais.

„Vaikas atsitiktinai sau su žaisliniu šautuvu ar pistoletu į akį iššovė. Čia per išeiginę dieną, karantino metu. Buvo baisu, bet visada viską [išsprendė – aut. past.] paskambinę lietuviams draugams.“ (Šiaul-7M)

2.5.4 Socialinės paslaugos ir būstas

Tik nedidelė dalis tyrime dalyvavusių ne ES piliečių įvardijo, kad naudojosi socialinėmis paslaugomis. Dažniausiai šios paslaugos buvo susijusios su įvairiomis **socialinėmis pašalpomis**. Viena dažniausiai tyrimo dalyvių įvardytų priežasčių, kodėl nesinaudoja (-o) su socialine apsauga susijusiomis paslaugomis, yra informacijos apie galimybę gauti tokias paslaugas stoka.

„Bet dėl socialinės rūpybos, būkime atviri, man, aš pasakyčiau, prireikė, sakykime, dviejų metų. Bet problema buvo ta, kad aš gerai nesupratau, jog tai egzistuoja.“ (Kn-6V)

„Bet ar jie išvis žino, kaip gauti? Nemanau, kad kas nors žino, kaip gauti, na, užsieniečiai. Nemanau, kad užsieniečiai žino.“ (Kl-10M)

„Mes net nežinojome, kad buvo kažkokia kompensacija. Nežinau. Tad niekada neišbandėme kompensacijos arba kokių nors paslaugų.“ (Vln-7V)

Informantai, kurie naudojo tokio pobūdžio paslaugomis, teigė, kad informaciją apie tokias paslaugas susirado savarankiškai arba apie tokią galimybę juos informavo šeimos nariai, draugai arba pažįstami (neretai patys turintys panašios patirties). NVO, teikiančios integracijos paslaugas ne ES piliečiams, taip pat buvo įvardytos kaip viena iš informacijos šaltinių.

Per tyrimą dauguma informantų gyvenamąją vietą nuomojosi arba gyveno bendrabučiuose. Tik nedidelė dalis informantų įvardijo, kad gyvena nuosavame ar bendrame šeimos būste. Keli informantai iš Jonavos rajono minėjo, kad gyvena savivaldybės suteiktame socialiniame būste. Tyrimo dalyviai minėjo, kad dažniausiai naudojo tokiomis su būstu susijusiomis paslaugomis: a) gyvenamosios vietos paieška; b) bendrabučio suteikimas; c) socialinio būsto gavimas; d) gyvenamosios vietos deklaracija. Informantai išskyrė keletą su būstu susijusių **probleminių aspektų**:

1. **sunku rasti (tinkamą) gyvenamąją vietą** (kuri atitiktų finansines galimybes, patogumą gyventi gausesnei šeimai ir pan.):

„<...> kai atvažiavo vyresnysis [sūnus – aut. past.] ir atvažiavo motina, tai mums jau prireikė didesnio ploto, tai mes jau ieškojomės per pažįstamus butą. Bet tai pasirodo ne taip yra paprasta, nes čia netoli yra Rukla, karinis objektas ir daug ir privažiuojančių, ir tie, kurie nuomojasi ir iš kažkur kitur atvyksta ir nuomojasi, tai vietiniai nelabai taip su didelio noru gali nuomot nepažįstamiems žmonėms, tai čia iš tikrųjų yra tokia kaip ir nuomos problema.“ (J-2M)

Informantai taip pat dalijosi patirtimi, kad problemų kyla ir dėl to, jog būsto nuomos / pardavimo skelbimai dažniausiai pateikiami lietuvių kalba, o būsimi nuomininkai ne visada yra linkę bendrauti ne lietuvių kalba.

„<...> mes rašėm rusų, anglų ir lietuvių kalba, bet lietuvių, aišku, su Google translator, tai reikia pasižiūrėti, kokie ten buvo tekstai, <...> Bet bendravom angliškai arba rusiškai su visais. Tai radom butą, mūsų nuomotojas <...> kalba rusiškai. Dėl to nebuvo problemų irgi.“ (Vln-1M)

2. Sunkumai susirasti būstą dažnai yra susiję su kitu probleminiu aspektu – **visuomenės nuostatomis**. Pastebima, kad su didesniais iššūkiais susiduria prieglobsčio gavėjai, musulmonai ar tamsesnės odos spalvos asmenys.

„Ir susiduri su tuo sunkumu, kad kai žino, kad tu esi pabėgėlis, tai labai ne visi turi to noro tave priimti, aplamai išnuomoti tau.“ (J-1M)

„Dėl visų problemų padėdavo darbdavys, ir jis viską aiškino, kad čia geri žmonės, jie atvažiavo pas mus ir su aiškiais tikslais. Tikrai čia buvo labai svarbu ir reikšminga. [T: O kodėl manote, kad buvo taip svarbu, jog tarpininkautų? Dėl kalbos ar dėl kitų priežasčių?] Ne tik dėl kalbos, kad žmonės nori kažkokių rekomendacijų, garantijų. Kad, ko gero, ramiau taip, saugiau nuomoti lietuviams, Lietuvos gyventojams, negu atvykusiems.“ (Šiaul-7M)

Neigiamas nuostatas, kaip vieną didžiausių problemų, su kuria susiduria užsieniečiai, ieškantys būsto, išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Kaip pavyzdį galiu paminėti, tai viena darbuotoja perskambino, per tūkstantį skambučių padarė ieškodama būsto po visą Lietuvą, o sutiko priimt pasižiūrėti tik 17 šeiminkų. Nes kai vis tiek žodis po žodžio, kai ateina kažkoks žodis pabėgėlis, kalba pasibaigia.“ (J-EKSP-4)

„<...> iššūkis yra juodaodžiui surasti, padėti išsinuomot butą. Pokalbis nutrūksta, kai yra pasakoma, kad žmogus nekalba lietuviškai, tada klausimas, jis iš kur ir turi pasakyt šaly ir tai akivaizdu, kad jau juodaodis bus ir tada sako, kad nenuomosim.“ (KL-EKSP-2)

3. gyvenamosios vietos deklaracija

Su gyvenamosios vietos deklaravimo problema susidūrė dauguma informantų. Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ numato, kad užsienietis, pateikiantis prašymą išduoti leidimą gyventi šalyje, turi nurodyti gyvenamąją vietą, kurią ketina deklaruoti.¹⁴ Tačiau užsieniečiui deklaruoti gyvenamąją vietą nuomojamame būste dažniausiai tampa iššūkiu. Kaip rodo tyrimo dalyvių patirtis, tik nedidelė dalis būstų savininkų sutinka, kad nuomininkai deklaruotų gyvenamąją vietą jų nuosavybėje, o kai kurie jų naudojami tokiais reikalavimais ir kelia būsto nuomos kainą arba kelia įvairias papildomas sąlygas.

„<...> buvo kaip nuomoji, tai kadaise buvo gal paprasčiau, tiesiog susitarti, tada pasirašai kažką tai ir viskas. Dabar jau yra sudėtingiau, yra tas susiję su draudimu ir taip toliau. <...> Dabar pas mane tuoj pasibaigs registravimas ir tu nežinai, bus toks pakibęs ore. Turi eit pažįstamų arba kažkokių tai žmonių prašyti, kad tave tiesiog priregistruotų, bet tai tikrai mažai kas to nori daryti, išvis nenori niekas to daryti. <...> problema, kad jie [prieglobsčio gavėjai – aut. past.] išvis neturi tokios vietos, nes jie neturi tėvų, neturi artimųjų čia. Ir vat klausimas, prieš tai buvau priregistruota savivaldybėje, o dabar tai jau kaip ir nebe ir dabar nebežinau, kur registruotis, ir esu pakibusi ore, be kažkokios registracijos registre. Ir va tai yra pabėgėlių didžiausia problema.“ (J-1M)

Gyvenamosios vietos deklaravimo problemą išskiria ir kalbinti ekspertai:

„Va būstas yra problema, būstas yra problema. Na visiems šita problema Lietuvoje, kai apskritai yra įvedę ten tuos apribojimus dėl gyvenamosios vietos deklaravimo, dėl to, kad būtina turi sutartį rodyti ir visi šitie dalykai tai automatiškai paveikia. <...> dar rasti būstą, tai jie dar randa, bet kaip deklaruotis, tai čia yra misija neįmanoma. Tai tada žaidžiame mes. Jeigu jie daėina iki mūsų, tai tada jau ten per organizacijas, tai gali ten prisibelsti iki savivaldybės, kad juos prideklaruoti ir taip toliau. Bet jo, tada tu ten turi žinoti kaip.“ (J-EKSP-2)

„Problematiška. Problematiška jeigu tu esi juodaodis, anglakalbis. Problematiška jeigu tu nori su registracija, nes daug kas nuomoja, nedeklaruoja to, kad nereikėtų mokėti mokesčių, o tada jie nenori deklaruoti, problematiška.“ (KL-EKSP-2)

¹⁴ 2021 m. kovo 1 d., įsigaliojus Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ pakeitimams, užsienietis gali pasirinkti, kuriuo metu deklaruos gyvenamąją vietą Lietuvoje – Migracijos departamente, pateikiant prašymą išduoti leidimą gyventi, ar seniūnijoje, jau atsiėmus leidimą gyventi. (Daugiau informacijos: www.migracija.lt/-/gyvenamosios-vietos-deklaravimas-u%C5%BESienie%C4%8Di-ams-bus-paprastesnis).

4. socialinis būstas

Socialinio būsto klausimas yra itin aktualus prieglobsčio gavėjams, kurie daugeliu atvejų yra labiau pažeidžiamoje padėtyje nei dėl kitų priežasčių į Lietuvą atvykstantys užsieniečiai. Tačiau prieglobsčio gavėjai neišskiriami kaip atskira pažeidžiama grupė ir neturi jokių privilegijų ir nuolaidų gaunant socialinį būstą.

„Pačioj pradžioj kai pabėgėliai atvyksta jiems būna labai sudėtinga, nes tai yra nauja šalis ir viskas yra kitaip. Ir kai kreipiesi į savivaldybę, tai yra ta bendra eilė ir tada tave stato į bendrą eilę kartu su vietiniais. Ir būtų va toks prašymas, kad jeigu būtų, kad pabėgėliams arba būtų sukurta atskira eilė, kur būtų galima į atskirą eilę eiti, arba juo toj pačioj eilėj statyti kažkaip ir prastumtų į priekį. Nes čia reikia ne vienerius metu laukti.“ (J-3M)

Kaip gerąjį pavyzdį būtų galima išskirti Jonavos rajono savivaldybę, kurioje socialinio būsto problemą nuspręsta išspręsti nuperkant 5 būstus ir juos paskiriant Jonavoje gyvenantiems prieglobsčio gavėjams, prioritetą teikiant gausioms ir su didesniais sunkumais susirasti tinkamą gyvenamąją vietą susiduriančioms prieglobsčio gavėjų šeimoms. Kaip informavo Jonavos rajono savivaldybės atstovai, savivaldybė lėšas būstui įsigyti gavo iš Europos banko.

„Rajono savivaldybė dalyvavo tokiame projekte, tiesiogiai iš Europos banko gavom lėšas butų įsigijimui ir tikslas yra lengvatinėmis sąlygomis kaip socialinio būsto principu nuomoti tuos butus pabėgėliams, tie kurie gavę prieglobstį Lietuvoj. Tai jiems tokiu būdu nuomoti tuos butus tol, kol jie gyvena Jonavos rajone. <...> Ir mes tuos butus nuomosime pabėgėliams būtent, tai tikimės, kad tokiu būdu tai bus tokia didelė pagalba jiems, kad jie visgi jau turės ir būstą, ir deklaraciją.“ (J-EKSP-2)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad būsto dažniausiai ieškojo patys (paprastai per skelbimus internete). Taip pat dažnai susirasti gyvenamąją vietą padėjo draugai arba pažįstami, darbdaviai. Keletas informantų paminėjo, kad šiame procese jiems pagelbėjo nekilnojamojo turto brokeriai ir NVO.

„Mes nusipirkome butą per nekilnojamojo turto agentūrą, labai nedidelis, apie 20 kvadratinų metrų mums abiem. <...> Agentas negalėjo patikėti, kad mes norime pirkti butą, kai padaviau depozitą, manęs paklausė, ar esu tikra. Jis sutvarkė visas procedūras, netgi man padėjo susipažinti su kaimynais.“ (Šiaul-5M)

Paslaugų poreikis

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai įvardijo, kad jiems labiausiai trūksta informacijos suprantama kalba ir konsultacijų, kurios apimtų tiek būsto paieškos klausimus, tiek specifinius ir labiau praktinius aspektus, susijusius su būsto nuoma, komunaliniais mokesčiais ar socialine parama, prieinama užsieniečiams, pvz., būsto šildymo ir vandens išlaidų kompensacijomis.

2.5.5 Vaikų švietimas ir integracija

Tyrimas atskleidžia, kad kalbinti ne ES piliečiai labiau buvo linkę vaikų ugdymui rinktis valstybines mokyklas lietuvių kalba, keletas informantų vaikus leido mokytis į „Vilniaus lietuvių namus“.

„<...> mano planas, kad dukra baigtų lietuvių mokyklą, kad jos kalba būtų gera, kad įstotų ten kur pati nori, <...>, aš tik noriu, kad ji baigtų lietuvišką mokyklą.“ (Akm-3 V)

„Visi vaikai taip pat gerai kalba lietuviškai, iš karto pradėjo mokytis lietuviškoje mokykloje. Dvi vyriausios dukterys mokėsi Vilniuje. Mes jas ten atidavėme, kad išmokytų kalbą ir jos ten visus metus mokėsi tik lietuvių kalbos.“ (J-10M)

Rusakalbiai informantai buvo linkę leisti vaikus į rusakalbes valstybines mokyklas (taip pat darželius) gyvenimo Lietuvoje pradžioje, tačiau pastebima, kad vėliau vaikai dažniau mokslus tęsia valstybinėse mokyklose lietuvių kalba. Tai galima paaiškinti tuo, kad dėl kalbos barjero gyvenimo šalyje pradžioje tėvams lengviau, kai paslaugos teikiamos suprantama kalba, tačiau galvodami apie vaikų ateitį Lietuvoje priima sprendimą vaikus ugdyti lietuviškose mokyklose.

Tyrimo dalyviai išskyrė keletą probleminių aspektų, kurie jiems kėlė daugiausiai sunkumų ir iššūkių gaunant švietimo paslaugas:

1. lietuvių kalbos barjeras

Visų pirma, lietuvių kalbos žinių trūkumas lėmė sunkumus ieškant informacijos apie savivaldybėje esančias ugdymo įstaigas (darželius, formaliojo ir neformaliojo vaikų ugdymo įstaigas), taip pat registruojant vaikus į šias institucijas.

„Aš labai pergyvenau dėl mokyklos, nežinojau ar yra mokykla, ta prasme, rusų kalba. Negalėjau surasti internete, kad rusų mokykla Šiauliuose, neradom informacijos.“ (Šiaul-7M)

„Tinklapiškai veikia lietuvių kalba, bet, dėkui Dievui už Google, yra vertimas, tad patikrinu tai savo telefone ir tai būna išverčiama.“ (Vln-2M)

Antra, lietuvių kalbos gebėjimų stoka apriboja tėvų galimybes įsitraukti į vaikų ugdymo procesą ir dalyvauti vaikų darželio ar mokyklos bendruomenės gyvenime.

„Kai buvo konfliktas dukros mokykloje, buvo taip, kad dauguma mokytojų stengėsi kalbėti lietuvių kalba, buvo ir tokių kurie bendravo rusų kalba, bet kai buvo konfliktinis momentas bendravo lietuvių kalba. Ir buvo toks momentas, kai aš suprantu, kad jis supranta mane, moka rusų kalbą, bet jis vis tiek stengiasi kalbėti lietuviškai, bet tai buvo vienetiniai atvejai.“ (Akm-3V)

„Mano susirūpinimas buvo dėl to, ar gausim angliškai šnekantį mokytoją. Aš tikrai nesitikiu labai amerikietiškos ar britiškos anglų kalbos, bazinė anglų kalba tinka, jei gali man paaiškinti, kas nutiko arba kaip sekasi mano dukrai. Aš ne lietuvė ir mano dukra didžiumą laiko šneka angliškai, ji supranta anglų kalbą. Norėjau žinoti, ar yra mokytojas, kuris gali su manimi šnekėtis <...> šnekėtis apie „darželį“.“ (Vln-2M)

Kalbos barjeras taip pat kelia iššūkių vaikų pasiekimams mokykloje ir įsiliejant į mokyklos bendruomenės gyvenimą.

„Įtikiu savo vyrą, kad nenoriu išsiųsti jos į valstybinę instituciją, nes abejoju, jų tinklalapyje skelbė „darželis, kuriame mokoma išimtinai lietuvių kalba“. Suprantu, kad mano dukrai reikia išmokti lietuviškai - tai savaime suprantama, nes ji gyvena Lietuvoje. Bet nenoriu, kad ji <...> būtų įmesta tarp ryklių, ir kad ji bus su išimtinai lietuvių kalba šnekančiais vaikais ir mokytoju <...> jei įlipčiau į jos batus, tai man keltų stresą. Nes ji niekieno nesuprastų ir mes tiesiog ją ten paliktume.“ (Vln-2M)

Tiek tyrime dalyvavę ne ES piliečiai, tiek ekspertai pastebi, kad paprastai su didesniais iššūkiais integruojantis į švietimo sistemą susiduria vyresni užsieniečiai vaikai.

„Mums baisu dėl dar vieno dalyko, kad ji [dukra] gali negauti atestato, nes jie gąsdina mus iš čia esančios mokyklos, jie sako, kad gali negauti atestato, nes tavo lietuvių kalbos lygis nepakankamas <...>.“ (Vln-10V)

„Užsieniečiui sunkiausia progimnazija, penkta – aštunta klasė. Pagal statistiką ir patyčių lygis būna pats didžiausias. Turim mes vieną tokią mergaitę septintoje klasėje kur ji ten tiesiog kenčia, tiesiog jos kultūra, jos mąstymas su trylikamečiais stipriai skiriasi. Tiesiog nei juokingi tie bajorai, nei bendravimo nesupranta, kaip jie bendrauja, kaip tas viskas vyksta. Tai yra labai sunku. Pavyzdžiui mokytojai visi labai patenkinti vaiku, kaip dirba, kaip viską, bet ji tiesiog neturi ryšio su vaikais.“ (Kn-NVO-1)

2. visuomenės nuostatos

Tyrimo dalyviai dalijosi patirtimis, kad jų vaikai susiduria su užgauliojimais ir patyčiomis tiek dėl išvaizdos, tiek dėl kalbos barjero. Neigiamai nusiteikę tiek vaikai, tiek pedagogai.

„Problema su mokykla buvo pačioje mokykloje. Ji buvo vienintelis užsienietis vaikas, buvo patyčių jos atžvilgiu, dėl to ją teko perkelti į kitą mokyklą.“ (Akm-3V)

„Bendrai tai normaliai, bet vis dėlto yra tam tikri trukdžiai iš kitų vaikų sunkiai priima mūsų vaiką. <...> Kartais pasakė „ai tu siras, siras, čigonas“. Paprasčiausiai mūsų išvaizda yra tamsesnė, tai ir dėl to taip atrodo panašūs. Bet aš buvau mokykloje, buvau pas direktorių, pakvietėm tuos vaikus, kurie taip vadina mano vaikus, ir kalbėjom apie tai.“ (J-8V)

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Tyrimo dalyviai įvardijo, kad dažniausiai informaciją apie švietimo paslaugas vaikams jie susirado savarankiškai arba padėjo šeimos nariai, taip pat Lietuvoje gyvenantys draugai ar pažįstami.

„Mes viską gauname patys, iš interneto, Facebook'o, visokie ten, yra parašyta. Pati viena, niekas mums nesiūlė kur rašyti. Kaip ir mano vyras lietuvis, jis kaip ir žino kaip, kokia čia yra sistema.“ (Akm-1M)

Paslaugų poreikis

Informantai, kalbėdami apie vaikų švietimą, įvardijo, kad jiems labiausiai trūko (trūksta) mokyklos dėmesio priimant ir ugdant lietuvių kalba nekalbančius ir kitoje kultūroje augusius vaikus, taip pat švietimo sistemos, labiau adaptuotos vaikams užsieniečiams. Tyrimo dalyviai ypač akcentavo lietuvių kalbos ugdymo spragas ir trūkumą.

„<...> dėl mokyklos, yra toks pavyzdys, dukros mokykloje yra neigali mergaitė, jai padeda moteris, o mano dukra mokosi bendrai ir jai labai sunku, nes yra daug nepažįstamų žodžių. Dukra mokėsi lietuvių istoriją mokykloje ir buvo tokių žodžių, kurių net mes negalėjome jai paaiškinti. Tada mes užsakėme vadovėlį iš Vilniaus universiteto bibliotekos, skanavom, skaitėm. Nors ten ne viskas sutapo, mes skaitėm ir tik tada galėjome jai paaiškinti tam tikrus žodžius.“ (Akm-3M)

„Vaikas kiekvieną dieną turi lietuvių kalbos pamoką, tai yra penkios valandos per savaitę, ir viena papildoma pamoka – lietuvių kalba užsieniečiams. <...> problemų nekyla jokių su ta papildoma [pamoka – aut. past.], <...> bet to nepakanka. Ir kai ateina vaikas į lietuvių kalbos pamokas pagrindines, nėra jokios programos, ji tiesiog sėdi pamokose kažką suprantą, kažką nesuprantą. Ir per mokymosi metus aš nepasakyčiau, kad ji kažką išmoko.“ (Kl-3M)

Tyrimas atskleidė, kad papildoma pagalba mokantis lietuvių kalbos ir parama šių įgūdžių neturintiems vaikams neretai vykdoma pačių pedagogų iniciatyva, negaunant papildomo atlygio. Tokiais gerosios praktikos pavyzdžiais dalijosi Akmenės rajono ir Jonavos rajono savivaldybių gyventojai:

„Bet iš kitos pusės, aš nemanau, kad kur nors dideliame mieste, pavyzdžiui, Šiauliuose, tiek daug dėmesio skirtų vaikams, su vaikais taip nedirbtų kaip čia dirbo. Daug, ta prasme. Iš Ukrainos lapkričio mėnesį [atvažiavo šeima su vaiku – aut. past.]. Mokyklos direktorius važiavo į Šiaulius ir paėmė tam vaikui vadovėlių rusų kalba, kad vaikui būtų lengviau integruotis ir kad jis supastų tas pamokų temas. Kad jis galėtų dirbti su visa klase, neatsiliktų. Atsakymas į klausimą, daug žmonių yra nustebinti, sako: „Ką jūs ten toj Naujojoj Akmenėj darot?“ štai atsakymas į tą klausimą.“ (Akm-2M)

Akmenės rajone iniciatyvą integruoti vaikus į švietimo sistemą parodė ir miesto valdžia – sumokėjo už papildomas lietuvių kalbos pamokas užsieniečių vaikams:

„<...> vaikas pradėjo lankyti mokyklą, vaikui čia buvo gerai, ji jautėsi komfortiškai ir mes samdėm jai mokytoją, bet merija jai davė mokykloje nemokamai lietuvių kalbos mokytoją, ne tik jai, visiems užsieniečiams. Tai buvo nemokamai, pasakė, kad pinigų mokėti nereikia, tai buvo ta pati integracija. Aš nežinau kaip, iš kokių pinigų mokėjo mokytojai, bet merija kažkaip rado tokią galimybę. Tai truko ne vienus metus, tai buvo keli metai irėjo penki užsieniečiai į tas pamokas.“ (Akm-2M)

Nors informantai įvardija, kad švietimo sistema Lietuvoje turėtų būti labiau pritaikyta užsieniečių vaikų poreikiams, tyrimo dalyviai buvo linkę gaunamas švietimo paslaugas vertinti teigiamai. Kalbinti užsieniečiai itin teigiamai vertino pedagogų kvalifikaciją, jų skiriamą papildomą dėmesį užsieniečiams vaikams ir sudarytas galimybes papildomai mokytis lietuvių kalbos.

„Ten [mokykloje – aut. past.] yra toks mišrusis modulis, ten yra ir lietuvių, ir rusų. <...> Yra tik du vaikai, <...>, kurie nemoka [lietuvių k. – aut. past.]. Visi kiti bilingvai. <...> Vaikui visada [gerai – aut. past.], turi ir draugų, ir mokytoja nuostabi. Mokytoja puikiai dirba ir dviem kalbom vyksta tas mokymas.“ (Šiaul-7M)

Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos yra labai svarbus veiksnys užsieniečių vaikų integracijai. Tai, kaip mokykla priima užsieniečių vaiką, kaip su juo elgiasi ir kokią pagalbą jam suteikia, turi įtakos ir jo tolesniam gyvenimui ir perspektyvoms Lietuvoje. Todėl vaikų švietimas yra itin aktualus klausimas, taigi turėtų būti prioritizuojamas tiek valstybės, tiek savivaldos lygmeniu.

„Nu ir tų pačių vaikų priėmimas kitų, kurie buvo klasėje, tai viskas kaip ir tvarkoj ir dabar šiandien vaikai puikiai kalba lietuviškai, puikiai rašo, skaito ir dabar bendraujant su manim jie kartais neranda rusiškų žodžių ir kai kuriuos įterpia lietuviškais žodžiais ir dabar aš galiu pasakyti, kad mano vaikai jau pasaulėžiūrą savo suformavo lietuvišką.“ (J-2M)

Tyrimė dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimė dalyvavę ekspertai taip pat pastebėjo, kad užsieniečių vaikai susiduria su papildomais iššūkiais mokykloje. Dažniausiai buvo minima, kad šie iššūkiai yra susiję su moksleivių lietuvių kalbos gebėjimų trūkumu ir, bendrai, mokyklos (ne)gebėjimu prisitaikyti prie valstybine kalba nekalbančių moksleivių.

„Yra iššūkis šeimoms su vaikais, vaikams į mokyklas įsilieti, kalbos barjeras, bendravimas su bendraamžiais, nes vis dėlto patys vaikai, ką mokytojai pastebėjo, nors yra skirtingų amžiaus grupių ir skirtingose klasėse, bet tarkim tie ukrainiečiai, jie linkę pertraukų metu susiburti į tam tikrą vietą ir bendrauti savo kalba, nes taip yra paprasčiau, o mokytojai juos skatina bendrauti su mūsų lietuviais, kad geriau išmokytų kalbą ir neužsidarytų savo ribotoje grupelėje. Kuo greičiau vaikai išmoka kalbą, gali išreikšti savo mintis, emocijas lietuvių kalba, tuo geriau jaučiasi emociškai.“ (Akm-EKSP-1)

„Turim sąrašą mokyklų į kurias kreipiamės, jei yra toks poreikis užsieniečių vaikams, bet metų eigoje yra sunku rasti kur integruoti tuos vaikus, dažniausiai yra perpildytos klasės arba mokyklos nenori priimti, nes pagal įstatymą, jie turi mokėti lietuvių kalbą, ta integracinė sistema Lietuvos švietimo sistemoje yra labai neaiški.“ (Kn-EKSP-4)

Tai rodo bendrą visos šalies švietimo sistemos problemą, Lietuvos ugdymo institucijos nėra tinkamai pasirengusios į ugdymo įstaigas priimti užsieniečius vaikus. Kaip pastebėjo Akmenės rajone kalbintas ekspertas (-ė), mokyklos turi savarankiškai spręsti vaikų integracijos į švietimo sistemą klausimą, joms nesuteikiama nei finansinių resursų, nei metodinės ar pan. pagalbos priemonių.

„<...> didžiausia problema, kad jie [moksleiviai iš Ukrainos] kalbos nemokėjo. Bet juos, bent jau ta mokykla konkrečiai, praktiškai nebuvo jokios paramos konsultacinės iš niekur, nei iš ministerijos, nei iš nieko, vien dėl elementarios priežasties, kad ko gero, nelabai yra tokių precedentų, ir patys kaip išmanė, taip jau mokė tuos vaikus. Žodžiu, ten vadovėlius gavo iš neaišku kur, rusiškus, nes visi jie rusakalbiai. Mokytojai, kai kuriems, kaip supratau, net nemokėjo jokių priedų, jie grynai geranoriškai dirbo, tiesiog bandymo metodu ir tas mokymas buvo gana toks, panašiai kaip žinot, kai nemoki plaukti, meti į vandenį ir plauk. Tai tiems vaikams taip, jie iš karto mokėsi ir kalbą, ir dalykus visus. Bet paskui su keliais žmonėm pakalbėjus, ir tokia nuomonė, kad blogai yra.“ (Akm-EKSP-3)

Šią aplinkybę kaip nacionalinę problemą linkę įvardinti ir kiti kalbinti ekspertai.

„<...> aš manau, kad čia yra visuotinė ir nacionaliniu mastu didelė problema, kad ta integracija į mokyklas kaip ir teoriškai yra, bet praktiškai, kas ateina į paprastą vidurinę mokyklą arba gimnaziją, kuri nėra susikonscentravus arba neturi tos programos arba apskritai nėra mokyti vaiką integruoti tai bus ganėtinai sudėtinga.“ (Kl-EKSP-5)

„<...> mokyklos tikrai nepasiruošę užsieniečių priimti, tada gaunasi kiekviena mokykla, kaip sako: „Kas kaip moka, tas taip šoka“, aš galėčiau privardinti 20 variantų kaip kiekviena mokykla priima mūsų užsieniečius.“ (Kn-EKSP-2)

Be to, kaip pastebi kitas (-a) ekspertas (-ė), švietimo įstaigose neskiriama dėmesio mokyklos bendruomenės paruošimui priimti užsieniečius vaikus, dėl šios priežasties iššūkių kyla tiek patiems kitataučiams vaikams, tiek likusiai mokyklos bendruomenei:

„<...> kas liečia miesto mokyklas, tai pagrįdė jie tiesiog ateina į bendrą klasę, turi papildomas lietuvių kalbos pamokas ir tiek. Niekas nei tos klasės ruošia, tas pats kaip ir su visais, sakau, vaikais. Pas mus apskritai su mokyklų bendruomenių paruošimu yra didžiulė problema. Dabar visi labai žinantys savo teises, visos mamos labai fainos, kurios Facebook'uose sėdinčios, labai visos protingos ir tada prirašo visokių nesąmonių, apsijungia prieš vaiką, kuris turi pavyzdžiui kažkokį autizmo sindromą, ir visa klasė išeina iš mokyklos, nes vaikas yra ne toks. Tai va tas pats ir su tais pabėgėliais, nieko kitaip. Niekas neruošia bendruomenės. Su vaiku dirbama, pagalba yra suteikiama, papildomos pamokos kažkokios suteikiamos, bet ir tiek.“ (J-EKSP-2)

Be ne ES piliečių minėto probleminio aspekto, kad švietimo įstaigos nėra pakankamai pasiruošusios priimti užsieniečius vaikus ir dėl to vaikams bei jų tėvams kyla nemažai iššūkių, keletas ekspertų taip pat pastebėjo, kad rusakalbiai užsieniečiai yra šiek tiek palankesnėje pozicijoje, nes šalyje yra valstybinių mokyklų, kuriose ugdoma rusų kalba. Kiti užsieniečiai (bent jau gyvenimo Lietuvoje pradžioje) turi ribotą ugdymo įstaigų pasirinkimą.

„Valstybinės anglų kalba mokyklos Vilniuje nėra, užsieniečių vaikams paprastai tokiu atveju yra rekomenduojami Lietuvių namai, kur jie visus metus gali mokytis lietuvių kalbos, kol pradeda mokytis normaliai.“ (Vln-EKSP-7)

Tyrimo dalyvavę ekspertai taip pat linkę įžvelgti, kad tai kokios sąlygos bus suteiktos lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams švietimo įstaigose, galbūt turės įtakos, kaip jiems seksis integruotis šalyje ateityje:

„Ir tarkim atvažiuoji į užsienį, kur nemoki kalbos, ir tau reikia fiziką mokytis, tai košmaras trupučiuką. Ir lietuviams tai sudėtinga mokytis, o dar kita kalba. Tai va ir problema, kad jie tada atsilieka nuo programos ir tie jų pasiekimai mažesni būna, ir tada ateity gali būti problemų dėl stojimo į universitetus ir panašiai.“ (Akm-EKSP-3)

„Dėl švietimo, rusų kalba kalbantiems vaikams lengviau, anglų kalba galima mokytis privačiose mokyklose. Bet kyla grėsmė, jei vaikai mokosi rusų kalba kad jie įstrigs tam tikrame burbule, jei ir tėvai dirba ir bendrauja su rusakalbiais.“ (Vln-EKSP-7)

Tai parodo ir vienos Akmenės rajone kalbintos informantės patirtis. Informantės dukrai, kaip ir kitiems tuo metu besimokantiems užsieniečiams vaikams, nuo pat pradžių buvo suteikta galimybė mokykloje mokytis papildomai lietuvių kalbos, taip pat buvo sukurtos tinkamos sąlygos, o tai turėjo įtakos mergaitės integracijai.

„<...> dukra kažkaip neturi tokių ryšių su Ukraina. Ne dėl to, kad ten blogai, o dėl to, kad čia jau ji jaučiasi komfortiškai, ji turi draugus, turi susiformavusius įpročius. Vienas toks momentas, kad ji moka Lietuvos himną, bet Ukrainos himno nemoka mintinai. Ji kalba lietuviškai, nekalba, bet viską supranta ukrainiečių kalba, bet rašyti ukrainietiška ji jau nemoka.“ (Akm-2M)

2.5.6 Kultūra

Dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad kultūros paslaugomis (pvz., bibliotekomis, kino teatrais, teatrais ir pan.) nesinaudoja arba naudojami labai retai. Dažniausiai tai susiję su šeiminiėmis aplinkybėmis (šiuo atveju itin išsiskiria moterų migrančių patirtys), rečiau – su galimybėmis gauti įvairias kultūros paslaugas užsieniečiui suprantama kalba ir informacijos trūkumu.

„Mums teko lankytis tik Kačių muziejuje, koncerte – ne. Vilniuje, taip, bet čia dar ne, nes esame labai užsiėmę savo verslo reikalais.“ (Šiaul-5M)

„Taip, labai mėgstu, bet trūksta laiko, užtenka tik jaunesniajam vaikui ir viskas. Norėtusi daugiau, bet neužtenka laiko.“ (J-5M)

Tyrime dalyvavę ekspertai akcentavo ribotą prieinamumą prie kultūrinių paslaugų būtent dėl informacijos trūkumo ir tarpininkavimo gaunant tokio pobūdžio paslaugas:

„<...> apie kultūrines paslaugas kokias, tai to prieinamumo faktiškai nėra. Nes įgalioja tiek, kiek mokyklose yra galimybės, su klase eina, o šiaip, kad ten šeimos turėtų informaciją tas pačias parodas ar dar kažką, tai to tikrai nėra, informacijos <...> mažai. Mažai galimybių, sakykime, dalyvauti kažkokiuose prieinamose veiklose su asistavimu, kad ten kažkas aiškintų, įvestų į kontekstus sudėtingesnius, tai to pas mus dar labai mažai yra. Matom, ką mūsų užsienyje partneriai daro, kokius nuostabių dalykų su tuo, tai pas mus dar to labai mažai.“ (Vln-EKSP-2)

Kaip įvardijo tyrime dalyvavę ekspertai, kultūros paslaugos dažnai nėra prioretizuojamos pačių užsieniečių, nes pirmiausia mąstoma apie bazinius poreikius – užimtumo, vaikų, sveikatos priežiūros klausimus, o su kultūra susiję dalykai lieka antrame plane. Vis tik akcentuojama, kad toks poreikis išlieka. Taigi siekiant užtikrinti visavertę integraciją svarbu, kad šis poreikis būtų patenkintas.

„Be abejo, visų pirma, tai yra baziniai poreikiai, gana suprantama, nes kai nėra darbo, nėra darželio, tai ir apie teatrą, biblioteką sunku galvoti. Bet yra tokių tikrai. Nuo šeimos priklauso. Galbūt, iš dalies, nuo to, koks jų gyvenimas buvo anksčiau, jų šalyje. Nes tie, kurie turi poreikį tokiems dalykams, tai tas poreikis ir čia išlieka.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyviai, kurie įvardijo, kad naudojami (ar naudojami) kultūros paslaugomis, dažniausiai minėjo: a) viešuosius / visuomeninius (miesto) renginius; b) renginius, skirtus lietuvių kultūrai pažinti; c) muziejus. Rečiau buvo minimas lankymasis kino teatre ar bibliotekoje. Keletas tyrimo dalyvių įvardijo, kad lanko laisvalaikio užimtumo būrelius, tokius kaip piešimas ar (lietuvių liaudies) šokiai.

„Teatrą mėgstu, parodas, skirtingus renginius, dalyvauju renginiuose su ukrainiečių kultūros centru.“ (Šiaul-3M)

Informacijos šaltiniai

Informaciją apie kultūrinius renginius tyrimo dalyviai paprastai gauna iš universiteto, NVO ar artimųjų arba pažįstamų, kurie yra lietuviai arba ilgiau Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai, gebantys suprasti lietuvių kalbą.

Paslaugų poreikis

Tyrimo dalyviai įvardijo keletą su kultūriniu gyvenimu susijusių aspektų, kurių pasigenda gyvendami Lietuvoje:

1. informacijos apie kultūrinius renginius lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams

Kaip atskleidžia tyrimas, viešai skelbiama informacija lietuvių kalba nekalbantiems asmenims yra ribota, o informacija apie kultūrinius renginius paprastai gaunama iš lietuvių kalbą mokančių pažįstamų rato. Be to, kai kurie tyrimo dalyviai teigė nežinantys, ar kultūros namuose (ar kitose kultūros įstaigos) vykstantys renginiai (taip pat užsiėmimai) yra atviri ir užsienio šalių piliečiams:

„<...> mes kartais praeidami pro šalį kultūros namų girdime muzika groja, bet aš tai, pavyzdžiui, net nežinau, ar aš galiu užėiti ar negaliu užėiti, ar tai galima ar man negalima. Ir užvakar dukra, mes irgi praeidami tuos pačius kultūros namus, tai dukra irgi man sakė: „mama, girdi, muzika groja, gal užeinam?“, aš sakau tai ko čia mes eisime, kaip mes dabar eisime, nei mes kažką tai pažįstame, nieko kažkaip. Jeigu tai būtų dar kažkaip tai kitokie pabėgėliai, kad mes žinotume tas bendruomenes kažkokias, tai taip. Aš tai nei draugų, nei draugų neturiu ir po to galvoju, būsiu kaip kvailys kažkoks užėjęs. Gal daugiau yra toks yra nepatogumas ir netgi gėdijimasis užėiti.“ (J-1M)

„<...> kartais, kai nueinu į senamiestį, matau, kad kaba plakatas lietuvių kalba ir paprašau savo draugų man jį išversti ir sužinau, kad bus renginys.“ (Kl-6M)

2. nemokamų pažintinių veiklų / ekskursijų

Integracijos programoje dalyvavę ne ES piliečiai pasigenda nemokamų pažintinių veiklų pasibaigus integracijos laikotarpiui.

„Tai kai mes dar buvome Rukloje ir Pabradėje, tai dar buvo organizuojamos ekskursijos, mums visą laiką buvo išvykos tokios daromos į labai gražias vietas, buvo su maitinimu ir po to, kai jau išėjome iš ten, tai jau viskas, jau nieko nebuvo. Dar tiesą pasakius, Raudonasis Kryžius dar organizavo porą kartų irgi tokių kaip ir ekskursijų, bet tai po to jau nustojo organizuoti, pasakė, kad nėra skirta lėšų jau tam ir viskas. O po to tai nieko niekur nebuvo. Aišku, būtų gerai, bet tai nieko dabar nėra.“ (J-1M)

3. tarpkultūrinių renginių

Anksčiau informatinės paminėtas nemokamų pažintinių veiklų poreikis yra iš dalies susijęs su didesniu įsitraukimu į vietos bendruomenę ir jos pažinimu. Pastebima, kad ypač prieglobsčio gavėjams trūksta renginių, kuriuose galėtų susipažinti su toje pačioje savivaldybėje gyvenančiais lietuviais, tautinių mažumų atstovais ar kitais migrantais ir taip praplėsti turimą pažinčių ratą.

„<...> gerai būtų, kad irgi tokia kažkokia organizacija būtų, kad parodytų mums maistą kokį valgo, susipažinti truputį su kultūra. <...> jeigu mes čia gyvenam, kalba čia yra, kultūra irgi susipažinti taip <...> man būtų įdomu.“ (Akm-1M)

Tokią pastabą turėjo ir tyrime kalbinti ekspertai, kurie taip pat akcentuoja tarpkultūrinių renginių naudą ne tik į šalį atvykstantiems užsieniečiams, bet ir daugumos visuomenės nariams.

„Pabėgėliai turi būti artimesni, nes iš tiesų jie turi vienodų problemų, bet dėl to, kad jie nebendrauja, turiu omenyje, nėra renginių, kurie juos galėtų suburti tam, kad padarytų artimesniais, dėl to jie vienas kitu netiki, taip pat vienas kito bijo, nes vienas kitam nėra artimi.“ (Vln-EKSP-5)

„Manau, turėtų būti daugiau kultūros renginių, nes tai nebūtų tik svetingumas jiems [migrantams], tai nebūtų tik užsieniečiams, bet netgi lietuviams, nes tu laimi patirdamas, ką reiškia panirti į kultūrą joje negyvenant, tad gali nušluoti šį stereotipą atvydamas į šiuos renginius, tu bendrauji, tu kalbiesi, štai ką skaičiau apie tavo šalį, kaip, tavo nuomone, jai sekasi, tad tai turėtų palaikyti žmones labiau įsitraukusius.“ (Vln-EKSP-6)

2.5.7 Politinis ir pilietinis dalyvavimas

Dalyvavimas savivaldos rinkimuose

Nemažai tyrime dalyvavusių ne ES piliečių teigė, kad jiems įdomu tai, kas vyksta šalies ir (arba) savivaldybės politiniame gyvenime. Kiti teigė, kad domėtis politiniais įvykiais neturi laiko ir (arba) jiems trūksta informacijos, prieinamos ne lietuvių kalba.

Lietuvoje užsienio šalių piliečiai turi ribotas galimybes dalyvauti rinkimuose, tačiau teisė rinkti savivaldybės tarybos narius suteikta nuolatiniams šalies gyventojams; ji galioja ir užsieniečiams, turintiems leidimą nuolat gyventi¹⁵. Kaip atskleidžia tyrimas, nors informantams aktualu žinoti apie šalies ir miesto, kuriame gyvena, situaciją, savivaldos rinkimuose teigė dalyvavę tik keli tam teisę turintys tyrimo dalyviai.

„<...> jei turim eiti balsuoti, reiškia reikia nueiti ir balsuoti. Yra tokia galimybė, tai kodėl ne.“ (Akm-4M)

„Taip, kvietė ir buvau. Domiuosi politiniu gyvenimu Jonavoj.“ (J-4M)

„Nes vis tiek aš jau kaip sakyti, nu toks solidus Vilniaus bendruomenės narys. Tai visai buvo svarbu.“ (Vln-1M)

Viena pagrindinių priežasčių, kodėl ne ES piliečiai nedalyvauja savivaldos rinkimuose – **informacijos trūkumas**. Dalis tyrimo dalyvių nežinojo, kad tokią teisę turi, o kiti, nors yra apie tai girdėję, nežino, kaip rinkimuose galėtų dalyvauti praktiškai.

Pilietinis dalyvavimas

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausama, ar jie turi patirties teikiant konsultacijas ir priimant sprendimus, susijusius su klausimais, aktualiais visiems savivaldybės gyventojams, seniūnaitijos ar mokyklos, namo bendruomenei. Per tyrimą tik Akmenės rajone ir Klaipėdos mieste gyvenantys informantai paminėjo jiems suteiktą galimybę teikti pasiūlymus savivaldos lygmeniu. Keli šiose savivaldybėse gyvenantys informantai teigė, kad jiems yra tekę dalyvauti susitikimuose su miesto savivaldybės atstovais, tačiau tik Akmenės rajone buvo paminėta, kad tokie susitikimai buvo dažni ir savivaldybės administracija nori bendradarbiauti su savivaldybėje gyvenančiais užsieniečiais. Tokių Akmenės rajono savivaldybės praktiką būtų galima įvardyti kaip gerąją patirtį, kurią galima rekomenduoti įgyvendinti ir kitose savivaldybėse.

„Yra, kartais tokie klausimai arba apklausia kažkokioj anketoj ką ten reikia. <...> čia yra nedidelis miestelis, <...> jeigu kažkas nepatinka, galima pačiam susikalbėti su meru, čia yra tokie atviri žmonės, gali patys ateiti pasakyti, nieko aš čia nepasakysiu. <...> [T: Papasakokite plačiau apie anketą, kurią turėjote užpildyti] Buvo tokie variantai, kada mes tik atvykom į Naująją Akmenę gyventi ir buvo man pasiūsta anketa, tokie apklausimai: kaip jums medicina, kaip su jumis darželyje, kaip jums taip, <...> kodėl jūs čia atvykot, kas jums čia patinka <...>.“ (Akm-1M)

Kaip gerąją patirtį aktyviai įtraukti užsienio šalių piliečius svarbiais miesto gyventojams klausimais, taip pat galima paminėti ir projekto „Kaunas 2022“ komandos iniciatyvą, kurioje dalyvauja ir viena tyrimo informantė:

„Jie [„Kaunas 2022“] iš tiesų suformavo grupę, į kurią pakvietė Kauno užsieniečius dalyvauti diskusijose, kokio pobūdžio renginių norėtumėte, ar norėtumėte dalyvauti, tad aš buvau grupės dalis, nuėjome į keletą susitikimų, bet tada smogė Covid ir <...> viskas tarsi sustojo. Bet dabar jie turi neabejotinai daugiau angliško turinio nei prieš tai.“ (Kn-3M)

Kaip rodo tyrimo duomenys, į pilietines iniciatyvas yra labiau linkę įsitraukti studijuoti į šalį atvykę užsieniečiai, kurie aktyviai dalyvauja įvairiose universitetų ir miesto iniciatyvose, studentų organizacijose ir yra aktyvūs akademinės bendruomenės nariai.

¹⁵ Teisę rinkti savivaldybės tarybos narius turi nuolatiniai šios savivaldybės gyventojai (rinkėjai). Daugiau informacijos www.renkuosilietuva.lt/lt/rinkimai-lietuvoje/.

„Aš buvau VDU studentų organizacijos dalis ir tai buvo vadinama Lietuvos Jungtinių Tautų jaunimo asociacija. Ten mes darydavome renginius viešajam sąmoningumui apie socialinius klausimus, temas, kurios tuo metu buvo nušviečiamos, kaip kad pabėgėliai pora metų prieš. Ten buvo pabėgėliai, ten buvo Sirija, ten buvo viskas, kas buvo susiję su kuo nors politiniu, ten buvo religija, ten buvo visos temos ir mes organizuodavome debatus su buvusiais diplomatais, bet kuo, kas galėdavo atvykti į renginį, bet kuo, kas nori kalbėti ar padaryti knygos pristatymą, mes įgyvendindavome visus šiuos dalykus.“ (Kn-7V)

„<...> du kartus per mėnesį skirtingose mokyklose visame Kaune aš turėdavau tarsi <...> važiuodavau ten ir pasakodavau jiems apie savo kultūrą, klausdavau, ką jie apie tai mano ir kartais tarsi turėdavome meno pamokas ir visą kitą panašaus į tai.“ (Kn-2V)

Keli tyrime dalyvavę užsieniečiai ėmėsi iniciatyvų, kurios skatina geriau pažinti miestą, kuriame gyvena (pvz., „Kaunas free tour“¹⁶), ir teikia paramą naujai į šalį atvykstantiems (ir šalyje gyvenantiems) užsieniečiams (pvz., pradėjo iniciatyvą „Live in LT“¹⁷; teikia teisinės konsultacijas į Gegužės 1-osios profsąjungą besikreipiantiems nuo darbo išnaudojimo nukentėjusiems užsieniečiams; organizuoja paramą skurdžiau gyvenantiems studentams ir kt.). Pastebima, kad imtis šių iniciatyvų juos paskatino pačių išgyvenimai ir iššūkiai, su kuriais susidūrė gyvendami Lietuvoje, taip pat tam tikrų paslaugų trūkumas.

„Neseniai, vos prieš keletą mėnesių, aš ir mano kolega, kuris dirbo su užsieniečiais nuo praėjusių metų, pradėjome tai, kas dabar vadinasi „Live in LT“ ir tuo mes padedame bet kokiai į Lietuvą atvykusiai užsieniečių šeimai ar užsieniečiams ir padedame jiems integruotis į miestą <...>.“ (Kn-7V)

Tyrime dalyvavę ne ES piliečiai akcentavo, kad įsitraukti į įvairias pilietines iniciatyvas ir aktyviau dalyvauti miesto gyvenime yra svarbu, kad jaustųsi to miesto dalimi ir galėtų siekti pokyčių, gerindami atvykstančių ir mieste gyvenančių užsieniečių integraciją. Kaip didžiausią tokio įsitraukimo problemą įvardija lietuvių kalbos barjerą ir pačios savivaldybės iniciatyvų trūkumą.

„Savivaldybės susitikimai visiems gyventojams ar daugumai gyventojų, tikiu, kad užsieniečiui, kuris čia gyvena daugiau nei vienerius metus, turėtų būti leidžiama dalyvauti. Aš, pavyzdžiui, laiku Kauną savo gimtuoju miestu. Mane paveikia bet kokia Kauną palietusi reforma. Norėčiau dalyvauti ir įgarsinti. Nepaisant to, čia bus viena problema. Tai dėl kalbos [barjero – aut. past.].“ (Kn-6V)

Lietuvių kalbos barjeras, taip pat informacijos apie pilietinio dalyvavimo galimybes trūkumas ir nesulaukiamas palaikymas buvo įvardytos kaip dažniausios priežastys, kodėl tyrimo dalyviai neįsitraukia į pilietinį šalies ir miesto gyvenimą. Vienas tyrimo dalyvis taip pat paminėjo dėl Lietuvoje galiojančių įstatymų¹⁸ apribotas galimybes užsieniečiams dalyvauti politinių partijų veikloje.

„Gal mano kaltė, kad aš nieko apie nieką nežinau. Bet jeigu žinotų, tai aš mielai sudalyvaučiau, aš mielai ką nors padaryčiau. Man labai sudėtinga, kai aš sėdžiu namuose ir nieko neveikiu, aš einu iš proto.“ (Kl-5M)

„Net jei noriu, negaliu prisijungti prie politinių partijų, nes esu užsienietis. Mane iš tiesų domina profesinės sąjungos. Tačiau nežinau, ar jie priima užsieniečius. Įstatymiškai. Bet turėčiau papildomai patikrinti.“ (Kn-6V)

„<...> šiuo metu nežinau. Aš tiesiog net nežinau, ar, na, šiuo metu čia egzistuoja kokia nors organizacija.“ (Vln-9M)

¹⁶ Daugiau informacijos www.vilniuswithlocals.com/tours/kaunas-free.

¹⁷ Daugiau informacijos www.facebook.com/liveinlt.

¹⁸ Pagal Lietuvos Respublikos politinių partijų įstatymą, į politines partijas jungtis teisę turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai (3 str.).

2.5.8 Diskriminacijos atvejai ir patirtys

Kaip aptarta ankstesnėse ataskaitos dalyse, tyrimo dalyviai minėjo, kad yra susidūrę su nemaloniomis situacijomis ir netinkamu aptarnavimu dėl kilmės, religijos ar kitų ypatybių. Ypač daug tokių atvejų pasitaikė ieškant darbo ir gyvenamojo būsto, sveikatos priežiūros įstaigose, kiek rečiau vaikų švietimo institucijose. Paprastai šios patirtys kyla dėl ribotų lietuvių kalbos žinių (plačiau žr. sk. 2.5.1) ir išvaizdos (odos spalvos, galvos apdangalų dėl religinių įsitikinimų dėvėjimo ir pan.).

„<...> retkarčiais, kai įlipu į autobusą, žmonės žiūri į mane nemaloniai ir kartais jie šaukia „Korona, korona“, jie vadina mane virusu. Bet aš nesu iš Kinijos, nekenčiu, kai žmonės galvoja, kad esu iš Kinijos. Bet tai atsitinka gana retai.“ (Šiaul-5M))

Tyrimo dalyvavę ekspertai ypač akcentavo nusiteikimą prieš musulmonus ir tamsesnės odos spalvos žmones:

„Lietuvoj labai kažkaip daug žmonių nusistatę apskritai musulmonų <...> atžvilgiu, tai labai turi daug tarkim stereotipų, kaip žmonės turi elgtis, kaip atrodyt, kokios jų nuostatos. Tai vat labai dažnai žmonės su tuo susiduria ar ten kokiam autobuse „ai tu ten musulmonas“, <...>, tokių visokių. <...> jeigu moteris su hidžabu, tai „teroristė“, „žiūrėk, musulmonė“, taip toliau, tarptautiniai žodžiai, kuriuos supranta, arba rusiškai sako.“ (Vln-EKSP-2)

Ekspertai taip pat pastebi ypač gajas neigiamas nuostatas prieglobsčio gavėjų atžvilgiu.

„Deja, jei apie bendras nuostatas, tai jos dažniausiai būna neigiamos, tarkim, ta nuostata, kad pabėgėliai yra prilyginami tiesiog ekonominiams migrantams, kurie čia atvyko gyventi iš išmokų, nemokėti mokesčių ir dar socialinio būsto susirinkti iš lietuvių. Deja, šita nuostata dar yra tikrai gaji ir paplitus daug kur.“ (Vln-EKSP-1)

Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad visi tyrimo dalyviai yra susidūrę su nemaloniomis ir diskriminacinėmis situacijomis, būtų neteisinga. Rečiau su tokiomis situacijomis teigė susidūrę Jonavos rajone, Klaipėdos mieste ir Vilniaus mieste kalbinti informantai.

Pagalbos ir informacijos šaltiniai

Susidūrę su diskriminacinėmis situacijomis ir nemaloniu elgesiu, dažniausiai tyrimo dalyviai nebuvo linkę kreiptis pagalbos. Taip pat nė vienas informantas nepamėnė, kad dėl tokių atvejų kreipėsi į pirminės teisinės pagalbos specialistus. Tyrimas atskleidžia, kad dažnu atveju patys informantai negeba identifikuoti, kad susidūrė su netinkamu elgesiu, kuris turėtų būti netoleruotinas bet koku atveju.

„Ne. Nes čia labai seniai, žinokit, bet po to nieko, nėra problemos, žinokit. Nes prieš galima pasakyti pustrėčių metų, čia nebuvo daug užsieniečių, dabar jau čia žmonės priprato matyt jau, jau viskas gerai.“ (J-6V)

Kaip rodo tyrimo duomenys, tyrimo dalyviai net nėra susimąstę, kad galėtų kreiptis pagalbos, susidūrę su tokiomis atvejais, ypač kai tai susiję su paslaugų gavimu sveikatos priežiūros įstaigose, migracijos skyriuose ar kitose valstybinėse institucijose. Daugeliu atveju tai susiję ir su informacijos, kur galėtų kreiptis, stoka, taip pat kai kurie tyrimo dalyviai minėjo nepasitikėjimą, kad toks kreipimasis galėtų pakeisti situaciją.

„Ir ką aš pasakyčiau policijai, kad tie žmonės vadina mane prievartautoju ar panašiai? Ką jie padarytų?“ (Kn-7V)

„Maždaug 40 metų vyras, jis taip pat buvo girtas, <...> atėjo ir pradėjo fotografuoti mano dukrą ir žmoną. Pasakiau, prašau, baikite, bet jis nesustojo. Jis manęs nesiklausė ir toliau fotografavo, jis pasakė, kad turi teisę. Pasakiau, kad paskambinsiu policijai, bet jis nebijojo. Paskambinau policijai ir policija buvo labai atsipalaidavusi, ji greitai neatvyko. Laukėme dešimt minučių ir tada pasakėme, gerai, jei vėluosime, paramos galime nesulaukti. Skausminga buvo tai, kad žmonės aplink žiūrėjo, bet nepabandė jo sustabdyti, nei vienas.“ (Vln-10V)

Kalbintas (-a) migrantų bendruomenės atstovas (-ė) taip pat atkreipė dėmesį į dėl kalbos barjero ribotas policijos pareigūnų galimybes padėti užsieniečiams, susidūrusiems su diskriminacijos, neapykantos ar nusikaltimų atvejais:

„<...> manau, gal policija galėtų būti ruošiamą, pradedant nuo žemiausios instancijos, kur žmonės praneša apie atvejus. Savivaldybė taip pat turėtų užtikrinti [vertėją – aut. past.], [dabar – aut. past.] užsienietis praneša ir <...> turi sėdėti mažiausiai valandą iki tol, kol atvyks vertėjas. Nesuprantu, kodėl policija negalėtų turėti rengimo anglų kalba mokyklos tam, kad turėtų informaciją iš pirmų lūpų. Daug kartų mano studentai susidūrė su tokio pobūdžio problema, aš privalau eiti šiek tiek pavertėjauti jiems lietuvių kalba. Problema savivaldybėje nuolatinė, jau kurį laiką. Tai paaiškina, kodėl žmonės nenori eiti pranešti. Jei policija galės suteikti glaustos informacijos anglų kalba, procesas bus sklandesnis. Tad priežastis, dėl ko žmonės nenori pranešti, nes policija nešneka anglų kalba.“ (Vln-EKSP-6)

Kalbant apie visuomenės nuostatų kaitą, tyrimo dalyviai linkę įžvelgti iniciatyvų, kurios skatintų tarpkultūrinį pažinimą ir dialogą, poreikį ir svarbą.

„Bet tada norėčiau bent jau gebėti, bent jau išmokti labiau suprasti vietos žmonės, jie taip pat turėtų išmokti, kaip priimti žmones tokius, kokie jie yra. Nepriklausomai nuo to, ar tu tamsiaodis, ar ne, nesi svetimas, <...> jie turėtų pamėginti suprasti, „gerai, jie tarptautiniai, jie iš užsienio“, bent jau pamėginti tai suprasti ir pabandyti priimti juos tokius, kokie jie yra.“ (Kl-8M)

„Kauno įvairių tautų kultūros centras <...> jie organizavo renginį, pavadintą „Cultural Gardens“, tarsi „Kultūros sodas“ ar kažkas panašaus <...> Aš turėjau stendą, tarsi palapinę ir stalą <...> Dėl to, kad turiu artimą kontaktą su Taivano ambasada, kuri įsikūrusi Rygoje, jie man atsiuntė daug atsargų ir <...> mes užsiėmėme daugybe menų, daugybe, na, mažų žaidimų ir dalykų... Tą dieną pakviečiau visas Lietuvoje esančias Taivano merginas į Kauną, <...> Pasiūlėme paragauti nedidelių užkandžių, žinote, daugybę meno dalykų, rašėme jų vardus savo rašmenimis <...>. Manau, kad tokios galimybės, tokios progos yra tikrai puiku, <...>.“ (Kn-3M)

2.5.9 Socialiniai ryšiai Lietuvoje ir santykiai su vietos bendruomene

Tyrimas patvirtina socialinių ryšių svarbą ne ES piliečių integracijai. Dažniausiai tyrimo dalyviai minėjo, kad socialinius ryšius užmezgė a) darbovietėje; b) universitete; c) per religines bendruomenes. Taip pat užsiminė, kad pažįstamų susirado kaimynystėje, renginiuose, per vaikus (vaikų ugdymo įstaigose, žaidimų aikštelėse, įvairiuose vaikų užsiėmimuose ir pan.) ar tiesiog gatvėje.

Tyrimo dalyviai dažniausiai minėjo, kad gyvendami Lietuvoje bendrauja tiek su Lietuvos Respublikos piliečiais, tiek su į Lietuvą atvykusiais užsieniečiais. Nors didesnę dalį tyrimo dalyvių sakė, kad yra labiau linkę palaikyti artimesnius ryšius su kitais migrantais – atvykusiais iš jų gimtosios šalies ar turinčiais panašios migracinės patirties, o svarbiu aspektu užmezgant ir palaikant socialinius ryšius tampa ir kalba, Šiaulių mieste kalbinti ne ES piliečiai pasakojo, kad dažniau ryšius palaiko su Lietuvos Respublikos piliečiais. Dažniausiai buvo teigiama, kad tam turi įtakos Šiaulių miesto dydis (nedidelis miestas), o ir užsienio šalių piliečių koncentracija mieste nėra tokia didelė kaip, pavyzdžiui, Vilniaus mieste.

„Ne, tiktai lietuviai. Per mažas miestas, nieko nepažįstu. Vilniuje, mano žiniomis, pusė kalba rusiškai.“ (Šiaul-2M)

„Lietuviai, lietuviai, visi pas mane lietuviai. Jeigu neklystu, pas mane nėra nei rusiškų, nei ukrainiečių pažįstamų, kažkaip nėra.“ (Šiaul-6V)

Ryšių su vietos bendruomene palaikymas, pasak tyrimo dalyvių, yra svarbus pagalbos ir sėkmingos integracijos veiksnys, ypač tais atvejais, kai migrantai atvyksta į šalį neturėdami jokių pažįstamų. Šiaulių mieste tokiu pagalbos šaltiniu šeimoms, atvykusioms iš užsienio, neretai tampa mokykla ir jos bendruomenė, artimi ryšiai palaikomi ir su kaimynystėje gyvenančiais lietuviais:

„Pagrindiniai šaltiniai - tai mokykla, draugė kaimynystėj, ir aš pastebėjau, kad daug ką, jeigu atvažiuoja ir atsiduria „Santarvės“ mokykloje, tai visos mamos sprendžia problemas būtent ten, nes nu kur daugiau.“ (Šiaul-3M)

„Malonu turėti lietuvius tarp draugų. Daug patogiau, komfortiškiau, saugiau taip kažkur tai būti su lietuviais, kaip čia dabar, nes man sunku kalbėti su padavėja, o jums - ne. O dabar man su jumis malonu ir patogiu bendrauti. Lietuviai suteikia, dalinasi mielai informacija dėl darbo, dėl gyvenimo, dėl buitinių dalykų, naudingos tokios informacijos šaltinis.“ (Šiaul-7M)

2.5.10 Moterų migrančių integracijos patirtys

Šiuolaikinės migracijos tyrimuose akcentuojama, kaip svarbu analizuojant migrantų integracijos patirtis įtraukti lyties aspektą ir remtis lyčiai jautriu požiūriu (angl. gender sensitive approach). „<...> lytis yra interpretuojama kaip pagrindinis organizacinis principas, kuris turi įtakos tai, kaip klostysis migracijos ir su ja susijusių procesų, tarp jų ir adaptacijos į priimančios šalies visuomenę, eiga.“ (Blažytė, 2017¹⁹, pagal Grec ir Boyd, 1998). Tačiau lytis neveikia tik kaip atskira kategorija, tad analizuojant su migracija susijusius procesus svarbu taikyti sąveikinį požiūrį (angl. intersectionality). „<...> dėl lyties ir etniškumo socialinių kategorijų sąveikos ypač pažeidžiamoje padėtyje atsiduria moterys imigrantės. Jos, visų pirma, daug dažniau nei vyrai patiria atskirtį dėl tradicinių lyčių vaidmenų pasiskirstymo šeimoje, be to, susiduria su papildomais sunkumais, nes yra ne vietinės, o atvykėlės.“²⁰ Tokias įžvalgas patvirtina ir šio tyrimo duomenys.

Ankstesniuose skyriuose pristatant migrantų patirtis skirtingose integracijos srityse jau buvo užsiminta apie specifines moterų migrančių patirtis, pvz., derinant šeimos gyvenimą ir kalbos mokymąsi (žr. sk. 2.5.1), dalyvavimą darbo rinkoje (žr. sk. 2.5.2) ir ribotą prieinamumą prie sveikatos priežiūros paslaugų (žr. sk. 2.5.3). Moterys migrantės dažniau nei vyrai migrantai (kai kuriais atvejais tik moterys migrantės) minėjo, kad:

1. **patiria (arba yra patyrusios) priklausomybę nuo sutuoktinio / partnerio** (ypač kai vyras yra Lietuvos Respublikos pilietis arba ilgiau gyvena Lietuvoje, geba susikalbėti lietuviškai) (taip pat žr. sk. 2.4):

„<...> man kalbos labai trūko todėl, kad reikėjo man visur vaikščioti, kalbėti <...> mano vyras turėjo visur su manimi eiti. Aš negalėjau ten susišnekėti su daktarais, su visokiom instancijomis, tai čia man buvo labai sunku <...>.“ (Akm-1M)

„Vyro, [priklausoma – aut. past.] finansiškai. [T: Ir kaip jaučiatės dėl to?] Labai blogai. Visą laiką pati dirbdavau, aš nemėgstu prašyti. Ir dabar kartais būna, kad aš nepasakysiu, jis nesupranta. Ir būna, kad mama iš Armėnijos atsiunčia pinigų, nes ne visada kažką patogu sakyti. Aš esu įpratus visą laiką, kad pati už save atsakau. Jis toks žmogus, kad jam visą laiką blogai, visą laiką žyžia vyras dėl pinigų. Dabar turim šiokių tokių skolų, neužtenka pinigų, jis nespėja uždirbti, jis visą laiką apie tai kalba ir man labai nemalonu. Aš visą laiką galvoju, kad aš sėdžiu jam ant sprando ir todėl jam negerai. Man taip atrodo, nors kai aš jam taip pasakau, sako – „Ne“, bet jaučiu šitą, nesinori nuo ko nors priklausyti.“ (Kl-5M)

2. **susiduria su sunkumais derindamos šeimos gyvenimą ir darbą** (žr. sk. 2.5.2)

3. **patiria nemalonių situacijų dėl kultūrinių ir religinių skirtumų**

„Man tai nieko, nes va mano skarelė ir yra tik taip vat yra užsegta, bet <...> mergina, kai mesėjome kartu, tai pas ją pilnai yra uždengtas veidas skarele ir <...> ir mesėjome Kaune, o mums iš paskos močiutė kažkokia tai šaukė <...> „Nešdinkitės čia iš Lietuvos, teroristai“. <...> Nu nes čia turbūt, kad labai mažai žmonių, kurie taip nešiotų ir <...> toliau Europoje ir daugiau yra tokių žmonių ir jau niekas nekreipia dėmesio.“ (J-3M)

Paslaugų poreikis

Tyrimė dalyvavusios moterys įvardijo, kad mieste, kuriame gyvena, joms trūksta:

1. **informacijos apie moterims teikiamas paslaugas**

„Susiduriu su iššūkiais, kad čia nėra informacijos, tokios kaip, kur turėtum eiti, tokios kaip, kur gali pagimdyti vaiką <...>. Nes kartais man tikrai baisu čia gimdyti, kadangi galbūt nesuprasčiau, kaip elgtis tokioje situacijoje, kai gimdau.“ (Vln-9M)

¹⁹ Blažytė, G. (2017). Imigracija dėl šeimos susijungimo Lietuvoje: lytis ir etniškumas socialinės adaptacijos procese, KTU, LSTC ir VDU, Vilnius.

²⁰ Ten pat.

2. informacijos apie moterų teises Lietuvoje ir moterų migrantų įtraukimo, priimant sprendimus, susijusius su moterų klausimais, mieste, kuriame gyvena

„Tikiu, kad galbūt tokių iniciatyvų turėtų būti daugiau, kaip kad <...> turėtų būti labiau į tai įsitraukę, na, diskusijas ar, na, turime žinoti apie teises, kaip kad moteris arba miesto gyventoja.“ (Kn-4M)

„Gal tai bus labiau reikalinga, kai būsiu nėščia ir tada išėjusi į motinystės atostogas. Tiesiog švietimas apie tavo teises, tavo <...> motinystės atostogas, vienintelė priežastis, kodėl tai žinau, yra dėl draugų. Nežinočiau laikotarpio, galiu pasiimti vienerius ar dvejus metus, ar trejus metus, ir jie privalo išlaikyti mano vietą, bet privalau dirbti mažiausiai vienerius metus. Tarsi, tai nėra dalykai, apie kuriuos tiesiog žinai, tam, kad žinotum apie šiuos dalykus, turi klausti žmonių. Tad manau, kad tiesiog būti apsišvietusiam ir informuotam apie įvairius tau prieinamus dalykus.“ (Kl-10M)

3. specifinių paslaugų ir iniciatyvų, skirtų moterims migrantėms, auginančioms vaikus

Kalbintos tyrimo dalyvės paminėjo keletą iniciatyvų, kurios skirtos moterims užsienietėms.

„Mes iš tiesų turime <...> Facebook grupę mamoms, kurios norėtų pasidalinti kokia nors informacija <...>, kuri galėtų padėti kitoms šalia esančioms mamos arba, sakykime, tiesiog nori ką nors parduoti ar iškomunikuoti, ar pasikalbėti apie tam tikras temas ir problemas, kurios tave neramina. Sakykime, jūs tik ką persikėlėte į Vilnių ir ieškote draugų. Galite prisijungti prie grupės ir su dalimi mūsų pasiūlyti, suteikti informacijos. Sakykime, vienas pavyzdys būtų kažkas klausia dėl gimdymo ligoninių arba kažkas ieško angliškai šnekančio daktaro. Tad čia gali rasti tokios informacijos. Čia yra daugybė mamų, kurios nusiteikusios padėti ir suteikti informacijos.“ (Vln-2M)

„„Girl Gone International“ <...> tai užsieniečių merginų grupė, kad palaikytų bendrą veiklą. <...>. Ten iš tiesų yra daugybė [merginų – aut. past.], ne tik lietuvių sutuoktinių, kai kurios iš jų, daugelis iš jų, iš tikrųjų, susitikinėja su australais, amerikiečiais, bet turinčiais lietuviškų šaknų. Tad tada, net jei jos turi lietuviškų ryšių, joms iš tiesų nepatinka jų čionykštis gyvenimas, jos vienišos, <...> jos neturi šeimų Lietuvoje.“ (Kn-3M)

Tyrimo dalyvavusių ekspertų įžvalgos

Tyrimo dalyvavę ekspertai taip pat akcentavo, kad moterų migrantės dažniau susiduria su papildomais integracijos iššūkiais, nei užsieniečiai vyrai. Visų pirma, ekspertai buvo linkę įžvelgti, kad moterų integraciją apsunkina tam tikros kultūrinės ir religinės normos, kurių laikomasi šeimose:

„<...> šiaip yra iššūkis vaidmeninis, priklausomai nuo to, iš kurios šalies tu atvykai, iš kokios kultūros ir ten daug yra visokių dalykų, kai reikia save suvokti kitaip ir funkcionuoti kitaip. Moterims apskritai žymiai daugiau čia iššūkių, nei, pavyzdžiui, vyrams nes jų funkcionavimas realiai priklauso tikrai nuo darbinės veiklos. Tai jeigu jis turi darbinę veiklą, tai kaip ir jis funkcionuoja. Su moterimis yra sudėtingiau, nes dažniausiai jų funkcionavimas jų šalyse yra visiškai skirtingas nei mūsų ir tada ir savęs suvokimas, ir savo vaidmenų suvokimas, ir tada tų santykių šeimose sudėliojimas taip, kad nekeltų konflikto, ir pačios savęs atradimas, čia daug tokių iššūkių tikrai.“ (J-EKSP-2)

„<...> yra tokios kur šeimos ta sistema tokia irgi, kad moterų labiau linkę namuose būti, rūpintis namais, vaikais, o vyrai keliautų dirbti. <...> moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, šeimose paprastai yra paplitęs tradicinis požiūris į lyčių vaidmenis, kai vyras, o ne moteris yra atsakingas už šeimos finansinę gerovę, o moterys prisiima atsakomybę už vaikų priežiūrą. Neretai naujai į šalį atvykusios moterys migrantės neturi artimo socialinio rato, su kuriuo galėtų pasidalinti vaikų priežiūra. Be to, kaip liudija ekspertų pasakojimai, dažnai šeimos neturi galimybių samdyti auklį ar vesti vaikus į privačius darželius. Tokios aplinkybės lemia, kad moterys migrantės lieka namuose, o tai turi neigiamų pasekmių jų integracijai.

„Tai kas liečia moteris, tai dažniausiai mes kalbam apie tai, kad jos turi vaikų, tai tie įsipareigojimai yra tokie sudėtingi, jie neturi jokių giminaičių čia ir tada vaikų priežiūra vienas iš tokių iššūkių.“ (J-EKSP-2)

„Kitas yra dalykas, kad labai dažnai iš tikrųjų tos atvykstančios šeimos yra su mažais vaikiukais. Tai vėl čia su visom situacijom pridėk, kad tu nebūtinai iš karto leisi į darželį, nes tiesiog nebus vietų, tai o kokie variantai? Tai tie žmonės tikrai neuždirba tiek, kad dar aukles pasisamdytų ir tada visi čia puikiai pultų dirbti. Tai moterų nedarbas iš tikrųjų, net jeigu ir vat taip įdarbinimo specialistės mūsų paprašyt statistikos, ji tikrai būtų, didelis tas nedarbas yra.“ (Vln-EKSP-3)

Pirmiau išvardytos aplinkybės lemia:

1. moterims migrantėms kyla daugiau iššūkių mokantis lietuvių kalbos:

„Sunku būna kai atvyksta su mažais vaikais, ypač dar iki darželio tie vaikučiai. Negali išeit į darbą, kad ir kokį, kur tu galėtum bendrauti, galėtum kalbą kažkiek lavintis. Sėdi su tuo vaikučiu, išėini į kiemą, natūraliai ten jeigu susirandi kompaniją, tai būna vėlgi tos pačios rusakalbės mamytės, ar ne. Vėlgi tu kalbiesi rusiškai, ta kalba nesivysto.“ (Kl-EKSP-2)

2. moterys migrantės dažniau patiria socialinę izoliaciją:

„Jeigu jos atvažiuoja pas vyrus, tai dažnai būna situacija ta, kad jos lieka vienos, nes vyrai išvažiuoja į užsienį dirbti. Ir tas vakuumas, kad atvykai čia su rožinėm svajonėm pas vyrą ir bac - tu viena. Ir integruotis vienai ištisai būnant. Ir visi iššūkiai, kad tu į parduotuvę eini viena, tu viską turi išsiaiškinti, esi viena, skambini vyrui, jisai niekuo tau negali padėti, tai yra sunku jau psichologiškai pati migracija. Čia buvo tėvai, giminės, draugai ir tu viena.“ (Kl-EKSP-2)

3. ribotas moterų galimybes integruotis į darbo rinką.

„<...> bandai ieškoti darbo, tu turi iškęsti visus tuos „Ką tu veikei du metus su tuo vaiku sėdėdama? Negalėjai kalbos išmokyti?“. Nu bet su tuo vaiku sėdint, vėlgi tai nėra, kad sėdžiu ir nieko neveikiu. Tai tokie skaudūs momentai būna.“ (Kl-EKSP-2)

Moterų, atvykusių į Lietuvą dėl šeimos susijungimo aplinkybių, priklausomybę nuo sutuoktinių taip pat lemia ir šiuo metu šalyje galiojančios teisinės nuostatos²¹. Moterys migrantės, bijodamos prarasti teisinį statusą Lietuvoje, taikstosi su smurto artimoje aplinkoje atvejais.

²¹ Pagal įstatymą „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ leidimas gyventi šeimos susijungimo atveju užsieniečiui išduodamas tokiam pačiam laikotarpiui kaip ir užsieniečiui, pas kurį atvykstama gyventi, išskyrus atvejus, kai atvykstama pas nuolatinį leidimą gyventi turinčius užsieniečius ar sutuoktinius, kurie yra Lietuvos Respublikos piliečiai. Įstatymo 50 str. numato leidimo laikinai gyventi panaikinimo pagrindus, kurio 1 d. 5 p. sakoma, kad leidimas panaikinamas santuokos nutraukimo atveju. Tiek panaikinus laikinąjį leidimą gyventi (50 str. 2 d.), tiek nuolatinį leidimą gyventi (54 str. 3 d.) panaikinami leidimai gyventi šalyje ir šeimos nariams, gyvenantiems kartu su juo. Įstatymas nenumato jokių užsieniečio šeimos narių statusą apsaugančių įstatymo išimčių net ir smurto šeimoje atvejais.

„Arba jeigu atvyksta ir skyrybos. O jos dar neįsitvirtino. Dar kalbos nemoka, darbo neturi. Ir jeigu gražios skyrybos, yra vienas dalykas, o jeigu negražios ir grasinimai, kad tu eik tu į visas 4 puses, o vaikas liks su manim, tėvas pareiškia, ar ne. O ten pavyzdžiui, vėlgi įvairiai, jeigu gimtinėj sudeginti tiltai, nu viskas išparduota, visa kita, čia viskas persikelta. Ir tada jos bijo. Bijo, kad teismas nepaliks joms vaiko, nes jos neturi nei kur gyventi, nei kur dirbti, nieko. Arba būna atsinešusios vyresnį vaiką iš kitos santuokos ir tada pasako, kad tu su tuo vyresniu dink kur nori, o to mažiuko aš neatiduosiu. Ir tada jinai negali grįžti į tą šalį, nors ten laukia ir butai, ir darbai, ir pareigos geros, bet juk vaiko tai nepaliks. O čia jos yra niekas. Be kalbos, be darbo, be nieko.“ (Kl-EKSP-2)

„Jeigu mes kalbam apie musulmonus pabėgėlius, šiaip šita moterų smurto tema yra sudėtinga, bet kai dar prisideda tas islamo religijos visas dalykas būna labai sunku, net jeigu lietuves moteris kartais sunku būna įtikinti, kad, na, reikia kreiptis pagalbos ir kažką daryti, tai įtikinti musulmonę moterį yra turbūt daug, daug sunkiau. O na, be jos sutikimo, be jos noro kažką daryti, kreiptis pagalbos, nu, mes negalim išspręst problemos. Tai vat dėl to labai sunku. Nes vat yra labai didelė stigma butent dėl smurto, galbūt labiau stigma dėl kreipimosi pagalbos. Ir tai yra labai negerai ir, iš tikrųjų, mes nežinom kaip tai spręsti.“ (Vln-EKSP-1)

Tyrimo dalyvavę NVO atstovai taip pat patvirtina moterų migrančių patirtis, kad šios dažniau susiduria su neigiamomis visuomenės nuostatomis, kurios paprastai kyla dėl religinių skirtumų:

„Aš pati lydėjau kažkada į migraciją dėl leidimo gyventi pratęsimo ir moteriškai musulmonei tadžikei liepė nušimti skarą fotografuojantis ir jai tai buvo trauma, ji paskui verkė, ji buvo labai nepatenkinta, bet bijojo rašyti skundą, bijojo kažkur kreiptis, bandėm įkalbėti, bandėm patarti, bet nenorėjo.“ (Vln-EKSP-1)

„<...> moterys dažnai, kiek man <...> asmeniškai tekę girdėti, tai moterys, kurios vilki hidžabus, tai jos susiduria su labai daug atviros diskriminacijos, ksenofobija labai atvira, ten važiuoja troleibusuose, iš kaimynių, iš visur, net jau savivaldybėse. Tai man atrodo, kad jos dar ir atlaiko šitą dalį, spaudimą iš visuomenės.“ (Vln-EKSP-2)

Paslaugų poreikis

Kalbėdami apie paslaugų moterims migrantėms poreikį, ekspertai buvo linkę išskirti keletą aspektų. Visų pirma, svarbu moteris šviesti apie jų galimybes Lietuvoje ir leisti joms užsiimti įvairiomis veiklomis bei taip skatinti jų lietuvių kalbos žinių ugdymą, socialinių ryšių plėtrą ir integravimą į visuomenę apskritai.

„Mes esam pastebėję ypač su arabakalbėmis moterimis, kad kai su jomis pabendrauji, randi kontaktą, kokios jos „fainos“ yra. Jos ir tokio moteriškumo daug turi ir tikrai yra ką su jomis kalbėti, tikrai ne tik apie vaikus ir ten kažką, bet ir yra tokios kaip moteriškos dvasios, tarkim jei aš dabar ateinu dirbti kaip moteris ir bus ten mano kolega, tai ten gal visai minimaliai bus bendraujama. Yra tų dalykų. Būna, kad mes jas kviečiam į renginius, tai tas būna sudėtingiau, atrodo labiau nori, na mes taip labiau matom, kad geriau pas juos ateik į namus. Per pilietinį [pažinimą – aut. past.] mes irgi sakom, kad Lietuvoje tarkim per laisvalaikį, lietuviai labiau linkę eiti į teatrą, kultūrinius renginius, į gamtą važiuoti, sportuoti, dar kažką, tikrai tai yra, o pas juos tas būvimas namuose, šeimoje. Aš galvoju, kad moterims tikrai sunku eiti dirbti iš vis apie tai galvoti, man atrodo, kad tai yra tikrai tikrai didelis iššūkis.“ (Kn-EKSP-2)

Antra, įvardijama, kad moterims trūksta specifinių, prie individualių moterų gebėjimų pritaikytų persikvalifikavimo kursų (pritaikytų moterims, kurios neturi jokios profesinės kvalifikacijos ir negeba susikalbėti lietuviškai):

„Jau vien ta moteris, kur sakiau, turėjo eiti dirbti, ji jau vien higienos kursus turėjo praeiti, tai dukra ėjo ir jai vertė. Aš kalbu apie tą basic'ą, tarsi atrodo kažkokį tai paruošimą tiems kursams, arba jei tai būtų kažkokie kitokie kursai, ar tiesiog tada, dirbti su kalba labai stipriai pradžioj, kad galėtų eiti į tuos kursus. Gaunasi, kad tie kursai yra nuo jų tokiam aukštesniam lygį.<...> jos [moterys migrantės – aut. past.] tikrai turi įvairių gebėjimų, bet mūsų ta darbo rinka tiesiog suvalgo, tu tiesiog jau turi ateiti aukštąjį baigęs ar dvyliką baigęs ir visus dokumentus, ir kvalifikacijas turėti, visokie kursai. Pas mus tiesiog taip yra ir gaunasi žmogui tada sunku. O dėl kursų moterims, tai ir mes dabar galvojame daugiau dirbti su moterų užimtumo planavimu. Įsivertinti ko reikia ir kas tai galėtų suteikti. Pavyzdžiui, jei lietuvių kalba, tai savanoriai, o gal kažkokia tai praktika, gal kokioje siuvelykloj priimtų nemokamai, panašiai ar kažką.“ (Kn-EKSP-2)

„Paslaugos konkrečiai, kurių joms konkrečiai reikėtų, daugiau pastebėjome, kad moterys prašo va tų kursų kažkokių profesinių. Ar iš užimtumo tarnybos, jos nori išmokyti kažkokio amato, gauti kažkokį atestatą, ką galbūt vyrai jau turi, tos patirties. Ją atsiveža iš savo šalių, tai moterims šitas dažnai būna aktualu.“ (Vln-EKSP-1)

Trečia, pastebimas paslaugų, kurios padėtų dirbančioms moterims derinti šeimos gyvenimą ir darbą, poreikis:

„<...> mūsų dienos centras yra skirtas tikrai vaikams, kurie yra mokyklinio amžiaus. Tai vat ką daryti su vaikais, kurie yra ne mokyklinio amžiaus? Ir čia net ne toks vaikų priežiūros klausimas, na aš daugiau kalbu apie tuos atvejus, kai vaikas negali lankyti darželio, nes jis susirgo pvz. Arba ten, nežinau, džiaugsmingas mūsų karantinas ir tratata, o tu turi eiti į darbą, o kas turėtų būti su vaikais? Čia mums buvo iššūkis, man bent jau tikrai, tiesiog siaubas. Tai šiuo atveju, tai dar kai tu turi kažkokius artimus žmones, į kuriuos vienaip ar kitaip gali atsiremti, yra vienas dalykas ir kai tu esi kitatautis pabėgėlis ir tu nieko neturi, tai tada čia tampa vien tikrai moters problema. Tai čia gal daugiau iš tos pusės labiau, kad va tokios. Bet kiek kokios čia paslaugos reikėtų, tai man pavyzdžiui didžiulis klausimas, kaip būtų galima išspręsti.“ (J-EKSP-2)

2.6 Gyvenimo savivaldybėje vertinimas ir (ateities) perspektyvos

Dauguma tyrimo dalyvių teigė esantys patenkinti gyvenimu mieste. Dažniausiai informantai išskyrė, kad tokią savijautą lemia saugumo ir ramybės jausmas, vietinių žmonių geranoriškumas ir gamta / ekologiškumas, rečiau buvo minimas reikiamų paslaugų prieinamumas ir jų kokybė. Neigiamas vertinimas dažniausiai buvo susijęs su juntama socialine atskirtimi.

Tyrimo dalyviai akcentavo gyvenimo didesniame mieste privalumus, susijusius su geresnėmis profesinėmis perspektyvomis, didesne tikimybe, kad bus lengviau susikalbėti rusų ir (arba) anglų kalbomis, taip pat didesniu laisvalaikio užsiėmimų pasirinkimu. O vardydami gyvenimo mažesniame mieste privalumus tyrimo dalyviai pažymėjo ramybę, nedideles nuomos kainas bei patogią infrastruktūrą vaikams auginti (taip pat žr. sk. 2.3).

„Myliu Šiaulius. Kodėl ne Vilnius? Vilniuje mums visko per daug, per daug chaoso, triukšmo, per daug karšta. Čia tikrai gera, ramu, myliu Šiaulius.“ (Šiaul-5M)

„Apie patį miestą nieko negaliu blogai pasakyti. Man asmeniškai patinka. <...> man patinka nedideli miestai. Man čia ramu kažkaip, pavyzdžiui, nuvažiuoji į tą patį Vilnių, Klaipėdą, esu daug kartų buvęs. Nenorėčiau ten gyventi, man nepatinka. Man Šiauliuos viskas [gerai – aut. past.], labai tvarko miestą, apie Šiaulius nieko negaliu blogai pasakyti. Ir žmonės kažkaip ne tokie draugiški Vilniuje.“ (Šiaul-6V)

2.6.1 Gautų paslaugų vertinimas: galimybės ir trūkumai

Tyrimo dalyvių buvo klausiama, kaip vertina institucijų (valstybinių, savivaldybei pavaldžių, NVO ir kt.), kurių paslaugomis naudojosi, darbą.

Valstybinės institucijos

Kalbant apie valstybines institucijas, ne ES piliečiai dažniausiai išskyrė, kad naudojosi Migracijos ir Užimtumo skyrių, veikiančių savivaldybėse, teikiamomis paslaugomis. Rečiau buvo minimos „Sodros“ ir Valstybinės mokesčių inspekcijos teikiamos paslaugos. Užimtumo skyrių specialistų suteiktų paslaugų vertinimas plačiau aprašytas ankstesnėje ataskaitos dalyje (žr. sk. 2.5.2), o šioje dalyje plačiau aptariamas Migracijos skyrių darbo vertinimas iš kalbintų ne ES piliečių perspektyvos. Kalbėti apie šios institucijos darbą ir jų paslaugų kokybę yra itin svarbu, nes su jos paslaugomis susiduria kiekvienas į šalį atvykęs ir trumpesniai ar ilgesniai laikui apsigyventi nusprendęs užsienietis.

Kalbėdami apie Migracijos skyriaus teikiamas paslaugas, ne ES piliečiai išskyrė keletą probleminių aspektų:

1. informacijos lietuvių kalba nekalbančiam užsieniečiui trūkumą

Keletas tyrimo dalyvių akcentavo, kad, nors šalyje yra nemažai rusakalbių imigrantų iš Baltarusijos, Rusijos Federacijos ir Ukrainos, Migracijos departamento interneto svetainėje informacija prieinama tik lietuvių ir anglų kalbomis. Informantai taip pat pažymėjo, kad ne visi Migracijos skyriuose dirbantys darbuotojai geba aptarnauti užsieniečius kita kalba, ne lietuvių.

„Jeigu apie Migraciją [Migracijos sk. – aut. past.] pakalbėsime, ten reikia pildyti anketas, ten nėra rusiškai kalba, ten arba anglų kalba, arba lietuvių kalba. Jeigu tu pirmus metus gyveni Lietuvoje, tu negali pati užpildyti anketa, reikia visada ieškoti pagalbos.“ (Akm-1M)

„Ir kažkuriais metais, manau, 2018, Migracijos departamentas sukūrė naują tinklalapį, kuriame jie 'išjungė' prieš tai ten buvusią rusų kalbą. <...> Na, man nesvarbu, aš kalbu angliškai <...> Bet pažįstu gana daug žmonių, pavyzdžiui, vairuotojų iš Baltarusijos, iš Ukrainos, vyresnio amžiaus ir čia dirbančių žmonių. Kam jiems padaryti šiuos dalykus labiau komplikuoti? Taip, tad man tai yra keista, nes jei atvyksti į migracijos biurą, ten daugiausiai išgirsi rusų kalbos, nes dažniausiai atvyksta rusiškai šnekantys žmonės iš Baltarusijos, Ukrainos ir Rusijos bei gal iš tarytum Centrinės Azijos. Tad jiems tai atrodo tarytum įžeidimas.“ (Vln-6V)

2. migracijos skyriuose dirbančių darbuotojų nekompetenciją aptarnauti užsienio šalių piliečius

„X, furistų kompanija ta mūsų. Jie irgi žmonės atvažiuoja, <...>, pavasarį, rudenį <...> pradeda leidimus tvarkyti, jų ten pilna. Jiems reikia konsultacijos – kur eiti, eiti į migracijos tarnybą. Dabar padarė, nėra popierinių variantų, viskas daroma elektroninių būdu. <...> Aš kai pradėjau daryti, man buvo sunku iš pradžių. Konsultacijos jokios iš viso nebuvo. Aš 10 kartųėjau, kad kažką paklausti. <...> atidarau anketą, nusiunčiu, man atsiunčia, grąžina atgal, negerai, negerai, klaida, sunku buvo, susidūriau. Dabar tai jau žinau kaip veikia, bet iš pradžių reikia konsultacijos, ką daryti, nesupranti. Yra tokie, kur iš viso to kompiuterio gyvenime nematę. Tai eidavau į migracijos tarnybą, ieškodavau, darbuotojos, eidavau, klausdavau, „kuom bėda? Paaiškinkite, ką reikia daryti, aš padarysiu mielu noru“, bet kai konsultacijos nėra, tai nėra, niekaip.“ (Šiaul-6V)

Per tyrimą informantai taip pat iškėlė klausimą, kodėl užsieniečiai aptarnaujami tik didžiuosiuose miestuose įkurtuose Migracijos skyriuose.²² Pavyzdžiui, Jonavos rajone ir Akmenės rajone, kur gyvena nemažai užsienio šalių piliečių, tokios paslaugos jiems neteikiamos, tad užsieniečiai dėl migracijos paslaugų turi vykti į Kauną ir Telšius.

²² Per tyrimą Migracijos skyriai užsieniečius aptarnavo Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Šiaulių, Telšių ir Klaipėdos miestuose. Daugiau informacijos <https://migracija.lrv.lt/lt/asmenu-aptarnavimas>.

Savivaldybei pavaldžios institucijos

Tyrimo dalyviams buvo sunku įvertinti savivaldybės pavaldžių institucijų darbą, nes dauguma jų paslaugomis nesinaudojo (arba negalėjo to įvardyti, nes nežinojo). Keletas tyrimo dalyvių išskyrė seniūnijų darbą, ir jį įvertino itin kritiškai dėl biurokratinio darbuotojų požiūrio bei nemalonaus klientų aptarnavimo.

„Bet didžiausia problema iš tiesų buvo su seniūnija. Savo paskutiniajam leidimui gyventi man reikėjo pateikti savo registraciją bute ir turėjau važiuoti į seniūniją. Ir su seniūnija <...>, turėjau blogos patirties. Tad, kaip jau tikriausiai žinote, tam, kad įrodytum, jog esi registruotas Lietuvoje, privalai turėti dokumentą iš nuomininko ir nuo savęs, ir nuo seniūnijos, ir pateikti juos Migracijos departamentui. Atvykau į seniūniją ir dėl kažkokios priežasties, galbūt dėl naujo susitarimo, kurį buvome priėmę su nuomininku, nebuvau sistemoje, tad viskas pasibaigė tuo, kad dėl kažkokios priežasties aš nesu registruotas. Ir moteris, kuri dirbo seniūnijoje, pradėjo su manimi elgtis, tarytum <...> dėl kažko verstų ant manęs kaltę. Tad aš buvau <...> besakantis: „Na, palaukite, aš nieko nepadariau, tai tiesiog techninė problema. Aš gyvenu čia trečius metus ir tad, na, kokia problema, padirbėkime jos atžvilgiu ir raskime koki nors sprendimą“. Ir ji buvo gana, pasakyčiau, netgi agresyvi, sakydama, kad, na, „Turėsite problemų“ ir <...> balso tonas tikrai nebuvo malonus.“ (Vln-6V)

Tyrimo dalyviai taip pat akcentavo, kad valstybinėse ir savivaldybei pavaldžiose institucijose klientus aptarnaujantys darbuotojai turėtų būti atviresni ir pakantesni į juos besikreipiantiems užsieniečiams, svarbu kelti šių darbuotojų tarpkultūrines kompetencijas.

„Bet, manau, valstybinėse institucijose svarbu populiarinti atvirumo, draugiškumo žmonėms, kurie su tuo susiduria, idėją, <...> užsieniečiai paprastai būna gerokai mažiau savimi pasitikintys žmonės, ypač tie, kurie atvyksta pirmą kartą. Pavyzdžiui, patyriau situaciją seniūnijoje, žinote, tai nemaloni situacija, tai tikrai yra erdvė tobulinimui. <...> Manau, tai kyla iš aukščiausio lygio pareigūnų ir institucijų, jie turėtų suprasti, kaip padėti ir būti atviram užsieniečiams, bet kokiems užsieniečiams, jiems padėti, bet jų nestebėti ar versti jų jaustis taip, tarsi jie būtų kalti, kai jie nėra. Tad tiesiog lengvumo, atvirumo procesams idėjos populiarinimas. Manau, tai pirmiausia kyla iš idėjos, kaip organizacijoms suformuluoti viziją. Ir tad toje situacijoje darbdaviai gali elgtis šiek tiek atviriau ir maloniau.“ (Vln-6V)

NVO, teikiančios integracijos paslaugas

NVO teikiamas paslaugas informantai dažniausiai buvo linkę vertinti teigiamai, neretai įvardydami kaip vieną pagrindinių, ypač gyvenimo Lietuvoje pradžioje, pagalbos šaltinių:

„Jei žmogus vienas atvažiuoja čia gyventi, tai turi būti labai stipri asmenybė, kad vis tiek bus iššūkių, problemų. Jei žmogus vienas atvažiuoja, labai svarbu, kad yra toks centras, kuriame galima registruotis ir sulaukti pagalbos. Labai sudėtinga pačioje pradžioje, kai viskas yra svetima ir kalba, ir užrašai nesuprantami, labai gerai, kad galima surasti tokią informaciją.“ (Kl-4M)

Kalbėdami apie tai, ką būtų galima tobulinti NVO darbe, tyrimo dalyviai minėjo, kad kai kurios jų paslaugos yra labiau pritaikytos iš postsovietinių šalių atvykstantiems migrantams, tad ne rusakalbiai užsieniečiai susiduria su tam tikrais nepatogumais. Tyrimo dalyviai taip pat dalijosi patirtimi, kad yra susidūrę su nekokybiškomis vertimo paslaugomis ir NVO organizuojamų lietuvių kalbos kursų neefektyvumu, pasitaikė atvejų, kai nemaloniai elgėsi darbuotojai. Tačiau reikėtų pastebėti, kad tokios neigiamos patirtys pavienės ir ne visada tiesiogiai susijusios su tiesioginiu NVO darbu bei jų teikiamomis paslaugomis.

„X [NVO – aut. past.] skirtas žmonėms, kurie yra ne ES piliečiai, ir jis teikia daugybę nemokamų paslaugų <...>. Bet tai [paslaugas teikia – aut. past.], jei ne lietuviškai, tai rusiškai. Bet aš nesu iš posovietinės šalies, todėl nešneku rusiškai. Tad anglų kalba taip pat yra tam tikra problema. Jie bando pagelbėti taip gerai, kaip gali, bet rezultatai tiesiog nepasireiškia. Intencija yra, bet rezultatai nelabai.“ (Kl-9V)

„Kai atvykau į Lietuvą, jie turėjo man padėti išmokti lietuvių kalbos, nes aš jos nemokėjau. Kodėl integracijos programa, kuri gauna lėšas iš ES negali suorganizuoti normalių pamokų? Kalbos kursai X [NVO – aut. past.] buvo labai prastos kokybės, mes pakeitėme keturias mokytojas. Taip pat ir X [NVO – aut. past.] personalas buvo labai nemandagus.“ (Vln-10V)

2.6.2 Paslaugų savivaldybėje trūkumas ir poreikis

Tyrimo dalyvių buvo teiraujamas, kokių paslaugų jie pasigenda mieste, kuriame gyvena. Dažniausiai informantų poreikiai buvo susiję su: a) informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumu; b) paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams; c) lietuvių kalbos kursais (žr. sk. 2.5.1); d) paslaugas teikiančių specialistų kompetencijų stoka; e) bendruomeninių iniciatyvų trūkumu.

Informacijos apie paslaugas ir konsultavimo paslaugų trūkumą minėjo visų, išskyrus Akmenės rajoną, savivaldybių gyventojai. Šių paslaugų trūkumas taip pat susijęs ir su kitu informantų įvardytu poreikiu – paslaugų pritaikymu lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams.

„<...> mums tiesiog reikia informacijos anglų kalba. Galėtų būti tarsi centras, kuriame paslaugos yra teikiamos anglų kalba. Daugybę dalykų turime daryti patys, nes neturime pasirinkimo.“ (Šiaul-5M)

„Manau, kad reikia daugiau vertimų į kitas kalbas. Bent tokią bendrą informaciją, kad būtų išversta, pavyzdžiui, iš bendrų institucijų. <...>.“ (Vln-1M)

Kauno mieste gyvenantys tyrimo dalyviai akcentavo, kad jiems trūksta platformos, kur būtų įkelta su įvairiomis paslaugomis susijusi informacija skirtingomis kalbomis, taip pat specialistų, kurie gebėtų aptarnauti ir suteikti reikiamą informaciją kita kalba, ne lietuvių. Informantai taip pat paminėjo, kad trūksta informacijos apie Kauno mieste paslaugas teikiančias NVO.

Šiaulių mieste kalbinti tyrimo dalyviai įvardijo, kad mieste trūksta vietos, kur būtų galima tiesiogiai kreiptis ir gauti informacijos apie paslaugų prieinamumą. Panašų lūkestį išreiškė ir keli tyrimo dalyviai iš Klaipėdos miesto ir Vilniaus miesto. Šių miestų gyventojai taip pat pabrėžė, kad nėra pakankamai informacijos apie tam tikras paslaugas lietuvių kalba nekalbantiems užsieniečiams. Akcentuojamas informacijos rusų ir anglų kalbomis prieinamumas.

„<...> stokoja šiek tiek juridinės, teisinės krypties paslaugų, aišku, yra teisininkų, bet jie yra savo tokios siauros srities specialistai, kriminalinės, šeimos, o būtų gerai, kad būtų teikiamos paslaugos migracijos klausimais, tokios specializuotos paslaugos. <...> Informacija, konsultacija, su migracija susijusiais klausimais. <...> Žodžiu, nu kai konkrečiai kažkokių reikia, eini į internetą, į tinklalapį, <...>, bet realiai labai sunku susirinkti informaciją. <...> kiekvienas atvejis yra išskirtinis, <...> kiekviena istorija yra unikali, tai aišku, [konsultacijos – aut. past.] gyvai tai būtų daug naudingiau, kai tu gali pasakyt ir bendrą strategiją, bet yra visokių va tokių išimčių.“ (Šiaul-3M)

„<...> galėtų būti, nors keli žmonės [teisininkai – aut. past.], nes kai atvažiuoja nauji žmonės, kurie nieko nepažįsta, pasiklausti, pasitarti, galėtų. Tokie iš tikrųjų galėtų būti. <...> Pas mus tokių žmonių yra, reikia tik padaryti tokį kabinetuką. Ne, abejoju, kad ten bus ta eilė, bet vis tiek žmonės eis.“ (Šiaul-6V)

„<...> kad būtų įsteigta tokia tarnyba, kur tu galėtum ateiti ir asmeniškai užduoti konkrečius tai šeimai ar tam žmogui rūpimus klausimus. Vadinasi, jeigu tu be kalbos, tai tu jau visiškai esi izoliacijoje. Ir dėl butų, tarkim, tu skambini be tarpininkų, tu pasisveikini, gerai, jeigu žmogus kontaktuoja rusų kalba, tai gerai. Jeigu ne, tai tada belieka atsiprašyti.“ (Šiaul-7M)

Kad Šiaulių mieste trūksta erdvės, kur būtų teikiamos konsultacijos naujai į miestą gyventi atvykstantiems ir mieste gyvenantiems užsienio šalių piliečiams, ypač nekalbantiems lietuviškai, patvirtina ir kalbintas (-a) ekspertas (-ė). Visų pirma, pastebima, kad trūksta teisinių konsultacijų, susijusių su leidimų gyventi Lietuvoje išdavimu ir su tuo susijusiais klausimais:

„Kartais reikia juridinės konsultacijos labai rimtos, nes užsieniečiai, kurie atvažiuoja, kiekvienas turi savo problemų su dokumentais, nes kiekvieno žmogaus situacija yra individuali ir kartais žmogus ne iki galo įsiskaito į tam tikrą dokumentą. <...>. <...> tiesiog reikėtų ir to juridinio konsultanto, kuris žinotų visą informaciją. Tuo labiau kad tai liečia būtent užsieniečius, ten, sakykim, leidimo gyventi pilietybės gavimo, ten gi visas keičiasi labai staigiai, ne staigiai, bet labai greitai keičiasi, ir tu šiandien žinai, o rytoj jau kažkas pasikeitė. Ir tikrai aš to nestebėsiu, aš to nežinosiu, aš gyvensiu ta diena ir ta žinia, ką aš turiu. Ir tiesiog vat tokių konsultacijų reikėtų, nes būna, yra liūdnų visokių pasekmių ir, jeigu kažkokiam vienam žmogui atsiranda labai rimtos problemos dėl vat būtent tų dokumentų ir galimybės gyventi Lietuvoje, tai visa šeima jau turi didžiausią problemą, nes jie pasimetę, jie nelabai supranta, ką daryti.“ (Šiaul-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) taip pat pastebi informacijos ir konsultacijų apie paslaugas, prieinamas Šiaulių miesto gyventojams, trūkumą:

„<...> kai bendrauju ir su savo bendruomenės žmonėmis, <...> tai <...> jie pabrėžia, kad „kai aš atvažiuoju, aš nelabai suprantu vat, kur aš tokią paslaugą galiu gauti <...>“. Nes tai, kas mums yra jau paprasta ir aišku, jiems tai yra sudėtinga. Ir netgi vat kažkokias paslaugas asmenines, sakykim, ir to gydytojo, ir, sakykim, ten netgi tų pačių kosmetologų, kirpėjų ir visa kita, jie patys suras, jiems patars, bet galbūt pradžioj juos reikėtų galbūt nukreipti, gal netgi ten vat sužinoti tą informaciją, kur yra kirpėjas, kuris rusiškai kalba, o gal netgi baltarusiškai <...>, ukrainietišškai, <...> anglų kalbą gal žino. Ir tos informacijos, kaip jie nesusižino ko, arba patys nesusieško, arba tiesiog jiems kažkas nepasako iš artimo rato.“ (Šiaul-EKSP-2)

Ekspertas (-ė) atkreipė dėmesį, kad šiuos klausimus padėtų išspręsti informacijos užsieniečiams teikimas vieno langelio principu ar atskiros erdvės, kuriame būtų teikiamos tokio pobūdžio paslaugos, papildomos užsieniečių integracijos veiklos, įkūrimas:

„<...> būtų labai smagu, jeigu būtų kažkokia vieta, kur visos organizacijos turėtų po savo kažkokį kampelį, ir žmonės atvažiuavę ir iš kitur galėtų ten ateiti. Nes ten dabar mes galim kalbėti ne tik apie rusakalbių bendrijas, <...> dabar gi pas mus yra Šiauliuose labai daug įvairių užsieniečių. Bet tokios galimybės nėra ir žmonės nelabai supranta, kur jie galėtų kreiptis, ir todėl jie būna savo vietoj. O jeigu tai būtų vieta, kur kažkas, gal pradžioj vienas žmogus sėdėtų, <...> kuris teiktų informaciją, duotų <...> kažkokias skrajutes, nežinau, kontaktus. Ir tada jau tas žmogus galėtų susitikti konkrečiai su kažkuo tai ir ten pagal poreikius, pagal galimybes atrinktų, ar jam čia tinka, ar netinka. Ten galbūt galėtumėm turėti, apie ką mes iš tikrųjų svajojam, turėti vieną dar bendrą patalpą, kur būtų vieta susirinkimams ir kažkokiems renginiams.“ (Šiaul-EKSP-2)

Be informavimo ir konsultavimo paslaugų trūkumo, Jonavos rajone, kaip ir Akmenės rajone bei **Šiaulių mieste**, tyrimo dalyviai itin pasigenda (nemokamų) lietuvių kalbos kursų (taip pat žr. sk. 2.5.1). Šiose savivaldybėse kalbinti informantai taip pat dažniau išreiškė bendruomeninių iniciatyvų, kuriose būtų galima susipažinti su lietuvių kultūra ir daugiau pabendravti su vietos bendruomene, trūkumą (taip pat žr. sk. 2.5.6). Vis tik reikėtų paminėti, kad tokių iniciatyvų pasigendama ir kitose savivaldybėse.

2.6.3 Tyrimo dalyvių gyvenimo Lietuvoje ateities perspektyvos

Tyrimo dalyvių buvo klausiama, kokias ateities perspektyvas mato mieste (ir bendrai Lietuvoje), kuriame gyvena. Dauguma informantų teigė, kad išvykti iš šalies neplanuoja, o dalis įvardijo, kad norėtų atsivežti ir likusius šeimos narius. Dažniausiai taip atsakė tyrimo dalyviai teigė esantys patenkinti gyvenimu Lietuvoje (turi darbą, namus ir pan.) ir jaučiasi esantys visuomenės dalimi. Kita priežastis, kodėl tyrimo dalyviai planuoja likti gyventi Lietuvoje, susijusi su vaikais ir jų ateitimi (palankesnės sąlygos juos auginti, geresnės švietimo perspektyvos ir pan.).

„Planuojam [likti čia – aut. past.], jeigu bus taip kaip dabar arba pagerės, tai tikrai taip. Norėtumėm toliau čia gyvent ir kad vaikų gyvenimas būtų geras ir sulauktume anūkų.“ (Šiaul-3M)

Dalis Šiaulių mieste kalbintų informantų, nors ir teigė esantys patenkinti gyvenimu mieste, tačiau taip pat įvardijo, kad nėra tikri, ar pasiliks čia gyventi ateityje. Viena tyrimo dalyvė teigė, kad norėtų išvykti, tačiau vyras nori pasilikti Lietuvoje, o galutinis sprendimas priklausys ir nuo ekonominių aplinkybių. Kitas informantas įvardijo, kad turi problemų su leidimo gyventi pratęsimu, tad viskas priklausys nuo Migracijos departamento sprendimo. Tik viena tyrimo dalyvė įvardijo, kad ketina pasikviesti savo šeimos narius atvykti gyventi į Lietuvą. Kiti argumentavo, kad jų šeimos nariai pakankamai gerai jaučiasi kilmės šalyje, o dėl potencialių integracijos iššūkių Lietuvoje, jie nenori keisti gyvenamosios vietos.

3.

**Ne ES piliečių integracijos
galimybės savivaldybėje:
paslaugų, paslaugų infrastruktūros
ir miesto atvirumo vertinimas**

Šioje ataskaitos dalyje, remiantis kokybinių ekspertinių interviu ir kiekybinės anoniminės anketinės apklausos, skirtos savivaldybių skyrių²³ ir savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams²⁴, duomenimis, aptariamos ne ES piliečių integracijos galimybės Šiaulių mieste.

3.1 Migracijos situacija savivaldybėje ir užsieniečių integracijos aktualumas

Kaip aptarta pirmoje ataskaitos dalyje, per pastaruosius penkerius metus užsieniečių, deklaravusių gyvenamąją vietą Šiaulių mieste, išaugo daugiau nei dviem trečdaliais. Dauguma ne ES piliečių atvyksta į Šiaulių miestą dėl darbo.

„<...> ta specifika pas mus pagrindė – trečiųjų, ne Europos šalių [piliečiai – aut. past.], tai ukrainiečiai, baltarusiai <...>. Tai vairuotojai ir statybininkai. Statybininkų nedaug yra, o vairuotojai, tie mažai ir būna, ta prasme, atvyksta ir tuoj pat išvyksta į Europą, ir pas mus mažai laiko praleidžia.“ (Šiaul-EKSP-1)

Nors ekspertai paminėjo, kad dauguma atvykstančiųjų dirbti yra tolimųjų reisų vairuotojai, pastaraisiais metais pastebima tendencija, kad dalis jų vis dažniau pasikviečia į Lietuvą gyventi ir savo šeimos narius.

„Šiauliuose iš tikrųjų labai jaučiasi, kad daugėja ukrainiečių atvažiuojančių, čia labiau susiję su darbais, su vyrais, vyriškiais, kurie dirba su fūrom. Jie kartais atveža savo šeimas, kartais ne, įvairiai būna.“ (Šiaul-EKSP-2)

„<...> kurie pas mus dirba jau penki metai, kad ir tolimųjų reisų vairuotojais, tai atvyksta jų šeimos. Vienas kitas atsiveža šeimą, mato perspektyvą, tai nuomojasi butus, įsigyja netgi, ir toliau darbuojasi.“ (Šiaul-EKSP-1)

„Dabar mes pastebėjome tokią tendenciją porą metų, kad jie [atvažiuojantys dirbti užsieniečiai – aut. past.] atsiveža savo šeimas ir vaikus, tada jau prasideda kita kalba, nes jie pradeda rūpintis, ką daryti su žmona, kur dėti vaikus ir taip toliau.“ (Šiaul-EKSP-3)

Kalbinti ekspertai taip pat akcentavo, kad kasmet užsienio šalių piliečių skaičius auga, o tai iš dalies priklauso nuo politinės ir ekonominės situacijos šių užsieniečių kilmės šalyse.

„<...> dažniausiai tas judesys būna po politinių įvykių, kažkaip. <...> Dabar tikėtina, kad iš Rusijos gali būti, dėl to taip ir užsiminiu, kad įvykiai keičiasi kas dieną. <...> Ukrainiečių irgi po situacijos padaugėjo, tai visada po tokių įvykių jaučiame antplūdį, nes vis tiek esame draugiška šalis.“ (Šiaul-EKSP-1)

²³ Per apklausą, skirtą savivaldybės administracijos skyrių atstovams, buvo klausama apie savivaldybės ir savivaldybės įstaigų teikiamas paslaugas, jų prieinamumą ne ES piliečiams ir ne ES piliečių poreikius. Šiaulių mieste šią apklausą užpildė **9 savivaldybės administracijos skyrių atstovai**: po 3 atstovus pirmiausia iš švietimo ir kultūros srities, 2 atstovai susiję su socialinių paslaugų ir būsto sritimis, 1 su darbo rinkos sritimis. Savivaldybės administracijos atstovas, pirmiausia identifikavęs, kad yra susijęs su darbo rinkos sritimi, taip pat atsakė į klausimus apie sveikatos priežiūros paslaugas. Asmuo, susijęs su socialinėmis paslaugomis ir būstu, taip pat atsakė į klausimus, susijusius su lygio-
mis galimybėmis.

²⁴ Per apklausą, skirtą savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovams, buvo klausama apie konkrečių įstaigų teikiamas paslaugas, paslaugų ir informacijos apie jas prieinamumą ne ES piliečiams ir ne ES piliečių poreikius. Ją Šiaulių mieste užpildė **74 skirtingų įstaigų atstovai**: **61 ats-tovaujantis švietimo, po 5 - sveikatos priežiūros ir kultūros, 3 - socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms**. 7 švietimo ir 1 kultūros įstaigų atstovai atsakė tik į bendrus klausimus, todėl klausimuose apie konkrečias sritis respondentų skaičius mažesnis.

Anoniminėje anketinėje apklausoje dalyvavusių Šaulių miesto savivaldybės administracijos skyrių atstovų nuomone, didžiausias dėmesys turi būti skiriamas ne ES piliečių integracijos į darbo rinką klausimams. Šią sritį kaip prioritetą išskyrė 4 iš 9 savivaldybės administracijos atstovų. 3 atstovų teigimu, didžiausias prioritetas turėtų būti teikiamas švietimo sričiai; tik 1 asmuo kaip pačią svarbiausią sritį įvardijo socialines paslaugas ir būstą, tačiau net 4 atstovai šią sritį matė kaip antrą pagal svarbą. Kaip mažesnio prioriteto sritis respondentai buvo linkę rinktis sveikatos priežiūros paslaugas, lygias galimybes ir kultūrą.

Kaip atskleidžia tyrimas, Šiaulių miestas išsiskiria tuo, kad nors mieste yra nemažai gyvenančių ne ES piliečių ir jų skaičius nuolat auga, kai kurie jų integracijos klausimai yra sunkiai sprendžiami. Visų pirma, tai lemia daugumos ne ES piliečių darbo specifiškumas – tolimųjų reisų vairuotojai didesnę dalį laiko praleidžia kelyje, grįžta tik trumpam laikotarpiui, neretai nepasilieka Šiaulių mieste, o iki kito reiso grįžtama į kilmės šalį. Antra, šie žmonės gyvena itin uždarytą gyvenimą, tad jų patirtys yra menkai kam žinomos. Kaip įvardijo vienos tautinės bendrijos Šiaulių mieste atstovai, tolimųjų reisų vairuotojai dėl teisinio statuso ir darbo specifiškumo yra itin pažeidžiamoje padėtyje.

„Šiauliuose yra tam tikri rajonai, kur jų labai daug gyvena, tai mes turim prekybos centrus, kur kas penktas žmogus ukrainietis.“ (Šiaul-EKSP-3-1)

„Mes buvom su pirmininku [tautinės bendruomenės – aut. past.] nuvažiavę pas tuos žmones. Pirmoj eilėj, ten yra valstybė valstybėje, jie gyvena viešbutyje, kaina ten kosminė, bet jei paprieštarausi, gali ir išmesti. Klausėm jų, ar nori pabendrauti, bet be savininko leidimo jie negali sukviesti tos grupės. Jie įbauginti, kažko bijo. Ten ir kaina nereali, ir higiena tų kambarių neatitinka, bet jie bijo sakyti, nes išvargs.“ (Šiaul-EKSP-3-2)

Tad be tradicinių ne ES piliečių integracijos klausimų, Šiaulių miesto savivaldybė turėtų ypač atkreipti dėmesį į šios užsieniečių grupės poreikius ir jiems kylančius integracijos iššūkius.

3.2 Paslaugų planavimas ir prieinamumas ne ES piliečiams

Kalbintų Šiaulių miesto administracijos atstovų nuomone, savivaldybė turi galimybių patenkinti užsieniečių poreikius, kad gautų reikiamas paslaugas. Tačiau taip pat įvardijo, kad nėra tikri, ar yra gerai informuoti, kokios užsieniečių grupės gyvena Šiaulių mieste ir kokių paslaugų šioms grupėms reikėtų.

„Šiai dienai patenkiname poreikį. Neaišku, įvykiai labai įvairiai klostosi, tai gali padaugėti. Manau, būsime pajėgūs. Šiandien patenkiname poreikius. Nebent iš tų klausiamųjų, tiriamųjų, jie išsakytų kokias nors bėdas, galbūt, gal mes net nežinome. Gal jie nediršta kreiptis, gal nebūtinai ukrainiečiai, baltarusiai, galbūt ir kitų kažkokių yra.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

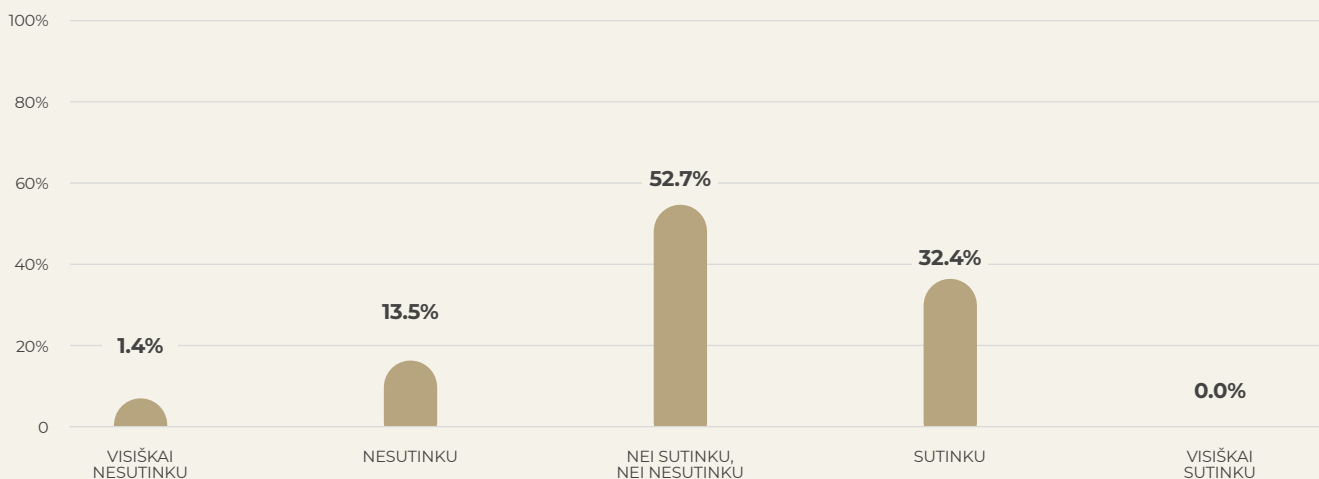
„<...> ar mes esame ištyrę Šiauliuose, kiek, kokiam žmonių ratui reikėtų tų įvairiausių socialinių paslaugų? Tai šitas darbas yra nepadarytas, manytume, mums jis yra labai aktualus, tiek tie žmonės, kurie kreipiasi, mes tikrai turime jiems ką pasiūlyti, ir manome, kad tikrai socialinių paslaugų yra nemažai išvystyta, įvairių, bet tikrai matome, kad tokiam ir esam etape, norime patyrinti ir išsiaiškinti, o ko gi mes negalime dar pasiūlyti, gal ir net Lietuvoje nėra tokių paslaugų, kas tai galėtų būti, tai va, esame tokiame etape, ir tai tikrai nėra trumpalaikiai procesai, tai tam reikia ir tyrimų, ir analizių, ir mums pasigalvoti. Kasmet vis atsiranda ir naujų socialinių paslaugų, kurių nebuvo. Tikrai turime tą plėtrą nuolat.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Anoniminės anketinės apklausos duomenys atskleidžia, kad Šiaulių savivaldybės administracijos skyrių atstovai buvo linkę pritarti²⁵, jog planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES piliečių poreikius²⁶.

Tačiau tik apie trečdalis (32 proc.) apklausoje dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų sutiko, kad jų atstovaujamose įstaigose planuojant paslaugas atsižvelgiama į ne ES piliečių poreikius. Dauguma (apie 53 proc.) savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko. Apie 14 proc. atstovų su teiginiu nesutiko, 1 atstovas – visiškai nesutiko (žr. Grafiką Nr. 1).

GRAFIKAS NR. 1:

AR SUTINKATE SU TEIGINIU, KAD JŪSŲ ATSTOVAUJAMAI ĮSTAIGAI PLANUOJANT PASLAUGAS GYVENTOJAMS ATSIŽVELGIAMA Į NE ES ŠALIŲ PILIEČIŲ POREIKIUS? (PROC., N=74)

Kad būtų deramai atsižvelgiama į užsieniečių, gyvenančių savivaldybėje, poreikius ir siekiant užtikrinti prieinamumą prie jiems reikalingų paslaugų, svarbus tinkamas šių žmonių atstovavimas savivaldybės lygmeniu.

Šiaulių miesto savivaldybėje yra paskirtas asmuo, atsakingas už užsieniečių integracijos klausimų sprendimą, tačiau tai nėra vienintelė šio tarnautojo atsakomybė.

„<...> mano departamentas apima visus žmones, kurie yra Šiauliuose, tai, vienaip ir kitaip, jei reikia koordinuoti veiksmus ar spręsti problemas, tai aš.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Savivaldybės administracijos atstovai pripažino, kad bendradarbiavimas su užsienio šalių piliečiams atstovaujančiomis organizacijomis nėra labai sklandus.

„Galbūt aš nežinau, aišku, yra ir tos bendruomenės, yra ir ryšys su tomis bendruomenėmis, tų trečiųjų šalių, kur gyvena <...>, bet gal ir galėtų būti stipresnis tas ryšys, ir žinojimas, ko jiems čia trūksta, gal kažkoks sisteminis kontaktas galėtų būti didesnis, dabar, na, mes, taip galime sakyti, epizodiškai prisiliečiam prie jų gyvenimo, bet šiaip gyvenam draugiškai <...>.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Tiek savivaldybės administracijos atstovai, tiek užsieniečiams ir tautinėms bendruomenėms atstovaujančių organizacijų atstovai svarstė, kad daugiau iniciatyvos turėtų rodyti ir patys užsieniečių bei tautinių bendruomenių atstovai.

²⁵ 7 iš 9 savivaldybės administracijos skyrių atstovų sutiko (6) arba visiškai sutiko (1) su teiginiu, kad planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams svarbu įvertinti specifinius ne ES piliečių poreikius. 2 atstovai su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko.

²⁶ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

„<...> gal anksčiau, prieš kokius penkis metus, <...> gal tokių nesusipratimų buvo kažkiek, bet dabar, šiai dienai, tie santykiai gal galėtų būti aktyvesni. Gal iš pačių jų norėtusi to, mes tai kaip mes, bet iš jų norėtusi. <...> kad ir jie daugiau susipažintų su problemomis miesto, su papročiais, kažkuo tai, galbūt ir iš jų norėtusi aktyvesnio, drąsesnio, tai mes tikrai pasiryžę, pasiruošę bendradarbiavimui.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

„Bet mes neturime kažkokios informacijos tam tikros, gal aš nesidomiu, gal čia mano yra problema, todėl aš nenoriu nieko blogo sakyti, gal iš tikrųjų reikia būti labiau aktyviam ir pasidomėti tuo. Bet, sakykim, aš jau pripratau, kad mums dėmesį, kaip mūsų organizacijoms, skiria tada, kai būna priešrinkiminė kampanija, ir viskas.“ (Šiaul-EKSP-2)

Savivaldybės administracijos atstovai pripažino, kad šiuo metu savivaldybėje nėra numatytos sistemos, jog užsieniečiams būtų tinkamai atstovaujama planuojant paslaugas ar sprendžiant Šiaulių miesto gyventojams ar užsieniečių integracijai aktualius klausimus.

„Kai ateina problema, tai ir jie ateina, bet taip, kad turėtume sistemą, kas metus kartą susitikti, kalbėti, kokių turime problemų, ką reikėtų spręsti, tai nėra.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Tačiau taip pat paminėta, kad Šiaulių miesto gyventojams suteikta galimybė dalyvauti teikiant konsultacijas, kai sprendžiami miesto gyventojams aktualūs klausimai, ir nemanoma, kad užsienio šalių piliečiai turėtų būti kaip nors išskirti. Savivaldybės administracijos atstovai itin akcentavo ne ES piliečiams ir tautinėms bendruomenėms atstovaujančių organizacijų pasyvumą įsitraukiant į tokius procesus.

„Čia yra tokios visada dvi pusės toje vietoje. <...> Mes, kai savivaldybėje teikiame kažkokią informaciją arba ieškome, norime kalbėtis su žmonėmis, tai mes ją skleidžiame bendrai. Žmonės arba atsiliepia, arba ne. Tai kaip ir nesinori jų išskirti ir kažkokias, stigmatizuoti, kad čia būtent jiems dar reikia pranešti, dar atskirai pakviesti, bet tuos dalykus stebime. Jeigu buriame kažkokią grupę, žiūrim, ar kažkas jiems galėtų atstovauti, ar panašiai. Tie, kurie aktyvūs, visada patenka į mūsų kažkokias grupes, projektų aptarimus, bet tie, kurie mažiau aktyvūs, gal sudėtingiau. Tai net nežinau, kaip galėtų būti teisingiau, ar būtų teisinga, kad mes nuolat turėtume būtent tų kažkokių išskirtinių grupių ir tada kaip ir atskirai klausiamo, bet jie lygiai tokie patys Šiaulių miesto gyventojai. Kai kurie gali lygiai taip pat ir įsitraukti. Tai tikrai stengiamės sudaryti tas sąlygas visiems dalyvauti ir nežinau, ar būtų teisinga būtent juos išskirti ir nuolat pagalvoti atskirai apie juos.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Tačiau visai kitokią nuomonę turi pačios organizacijos, atstovaujančios tautinėms bendruomenėms ir užsienio šalių piliečiams Šiaulių mieste. Kalbinti ekspertai sakė, kad trūksta savivaldybės dėmesio sprendžiant įvairius tautinių mažumų ir užsieniečių integracijos klausimus.

„Gal tiesiog mes nelabai įdomūs jiems. Mes esame dabar, mes buvome, esame ir būsim, mes niekur nedingsime, tai ir gerai. O galima paieškoti kažko naujo, tai vat yra ieškoma naujų kontaktų, o apie tai, ką turi visai šalia, ne visada galvojama, tai yra šiaip ne naujiena gyvenime.“ (Šiaul-EKSP-2)

„Būtų neblogai, bet mūsų savivaldybė išvis nepripažįsta nevyriausybinių organizacijų. Nėra bendradarbiavimo, glaudaus ryšio ir išvis mes esam vengiami. Mes net nekalbam apie finansavimą, tiesiog nevyksta draugystė tarp mūsų.“ (Šiaul-EKSP-3)

Vienas (-a) užsienio šalių piliečiams ir tautinės bendruomenės nariams atstovaujantis (-i) ekspertas (-ė) atkreipė dėmesį, kad anksčiau savivaldybėje buvo NVO koordinatorius, tačiau šiuo metu tokios pareigybės nėra, o tai taip pat apsunkina atstovavimą šioms organizacijoms ir jų tikslinėms grupėms:

„Anksčiau savivaldybėje buvo etatas nevyriausybinių įstaigų koordinatorius, bet naujas meras nunaikino, dabar eiti kreiptis, spręsti kokią nors problemą nėra su kuo. Mes pas merą užsirašėm į priėmimą, trumpa kalba ir nieko nėra. Buvo pabėgėlių šeima atvažiavusi, tai buvo, stengėsi, o tie, kur dabar atvažiuoja dirbti, darbdavys tegul žiūri, gyvenimą tegul apmoka.“ (Šiaul-EKSP-3)

Tai, kad planuojant paslaugas savivaldybės gyventojams nepakankamai įtraukiami užsienio šalių piliečių atstovai, patvirtina ir anoniminės anketinės apklausos duomenys. Tik 3 iš 9 savivaldybės administracijos atstovai įvardijo, kad planuojant paslaugas gyventojams tokios organizacijos įtraukiamos bent kartais, ir tik 1 respondentas įvardijo, kad tokios konsultacijos vyksta dažnai.

Nė vienas savivaldybei pavaldžių įstaigų apklausoje dalyvavęs švietimo, socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros įstaigų atstovas nepažymėjo, kad planuojant veiklas konsultuojamasi su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis. Tik 1 kultūros įstaigai atstovaujantis respondentas sakė, kad tokios konsultacijos vyksta.

Kad būtų atsižvelgiama į skirtingus užsienio šalių piliečių poreikius, svarbus ne tik strateginis savivaldybės požiūris į užsieniečių integraciją ar kryptingas paslaugų pritaikymo užsieniečių poreikiams planavimas, įtraukiant pačius užsieniečius ir jų atstovus, bet ir šių paslaugų įgyvendinimo finansavimo užtikrinimas. Tai, kad trūksta savivaldybės finansinio indėlio įvardijo ne ES piliečiams ir tautinėms bendruomenėms atstovaujančios organizacijos. Visų pirma, įvardyta, kad trūksta finansavimo patalpoms išlaikyti, antra, įvairioms veikloms įgyvendinti. Taip pat galima pastebėti, kad savivaldybės finansavimas galėtų prisidėti ir prie ankstesnėje ataskaitos dalyje minėtos problemos – lietuvių kalbos kursų trūkumo savivaldybėje – sprendimo (žr. sk. 2.5.1).

„Čia galbūt vienas iš tokių skaudžiausių momentų [tautinių bendruomenių finansavimas – aut. past.], <...> kai mes kalbam apie tautinių bendrijų namus. Mes apie tai iš tikrųjų kalbėjome ne vieną kartą ir savivaldybės lygmenyje buvom ne vieną kartą susitikę su mūsų bendruomenėm, vadovai bandė rašyti raštus, kiek jau rašėme, kiek tų parašų, kiek jau visko nunešta, bet, deja, nieko neturime, nes vėl čia viskas atsiremia į pinigus. Mums pasako, kad negali skirti lėšų tam, kad tie namai būtų veiklūs, nes, kaip sako, patalpų Šiauliuose daug, rinkitės, galite ir vieną patalpą visiems, galite sau atskirą patalpą, bet kokią, jeigu mes galim jums skirti, prašom, bet jūs nuomosite, jūs turėsite apmokėti visas išlaidas. O tai yra neįmanoma, tiesiog neįmanoma, nes mes neturime, mes NVO, <...> mes neturime tų galimybių turėti tiek pinigų. Projektus, kuriuos mes rašome, kaip aš jau minėjau, jie negauna tiek pinigų, kad galima būtų apmokėti komunalinius mokesčius. Tai yra neįmanoma. <...> O šiaip mes turime gerus pavyzdžius kitų miestų, kiti miestai turi, o mes ne. Ir dėl to liūdna, kad savivaldybė negali mums skirti tokios galimybės, nes jie supranta, kad tai ne šios dienos toks gražus gestas, o tai yra jau nuolatinis išlaidų šaltinis, nes reikės mokėti.“ (Šiaul-EKSP-2)

„Mes kaip uodai patys ramiai negyvenam ir kitiems ramybės neduodam, bet tik iš savų lėšų, savų pinigų. Klaipėda, Vilnius turi savo tautinių mažumų bendruomenę, turi patalpas, pagalvokit, pagal įstatus, pagal visus įstatymus, organizacijos nesiekiančios pelno. Jei mes darom renginį, mes turim sumokėti už nuomą kultūros rūmuose, bet kur surišti du galus. Iš kur nesiekianti pelno organizacija turi turėti pinigų? Iš kur sumokėti už patalpų nuomą?“ (Šiaul-EKSP-3)

3.3 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pritaikymas ne ES piliečiams

Daugiau nei pusė (5 iš 9) anoniminėje anketinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos skyrių atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad savivaldybės infrastruktūra (interneto puslapis, informacija apie teikiamas paslaugas ir pan.) yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams. 3 atstovai su teiginiu nesutiko, tik 1 respondentas su teiginiu visiškai sutiko.

7 iš 9 savivaldybės administracijos skyrių atstovų teigimu, savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais, o dirba ir su kitomis interesantų grupėmis. 2 atstovų nuomone, savivaldybėje nėra asmenų, kurie gali suteikti informaciją į savivaldybę besikreipiantiems užsienio šalių piliečiams. Nė vienas iš atstovų apklausoje nepažymėjo, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams išimtinai.

Paklausti, kaip teikiama informacija asmenims, nekalbantiems lietuviškai, dauguma (6 iš 9) apklausoje dalyvavusių savivaldybės administracijos atstovų įvardijo, kad savivaldybėje dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio kalbomis. 2 respondentų teigimu, savivaldybėje yra galimybė gauti vertėjo paslaugas. 1 asmuo pažymėjo, kad informacija prieinama tik lietuvių kalba. Pagal anoniminės anketinės apklausos duomenis, savivaldybės darbuotojai gali suteikti informaciją anglų kalba (įvardijo 8 respondentai), rusų kalba (įvardijo 7 respondentai) ir vokiečių kalba (įvardijo 1 respondentas).

Tai patvirtina ir kokybinio tyrimo duomenys. Savivaldybės administracijos atstovai sakė, kad vieno langelio principu savivaldybėje žmonės aptarnaujantys darbuotojai geba susikalbėti anglų, rusų ir vokiečių kalbomis.

„<...> vieno langelio principu dirba, ten kelios moterys, dabar 5 dirba vienu metu, tai yra ir rusų, ir anglų, ir vokiečių, kurios gali [susikalbėti – aut. past.]. Aišku, armėniškai, gruziniškai tikrai ne, bet rusų kalba tikrai gali sakyti.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Taip pat, esant poreikiui, savivaldybė gali suorganizuoti ir vertimo paslaugas.

„Yra savivaldybės sudaryta sutartis su X [vertimų agentūra – aut. past.] <...>, esant reikalui, galime pasitelkti. <...> yra tekę su kažkokia [kalba – aut. past.], kad mes iš Vilniaus vežėmės vertėją, kadangi Šiauliuose <...> tokios kalbos nebuvo <...>, tai važiavo iš Vilniaus vertėja, laukėm, atsiuntėm mašiną, prisimenu, ir atsivežė, bendravo.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Kaip atskleidžia tyrimas, Šiaulių mieste užsienio šalių piliečiai informaciją apie paslaugas savivaldybėje taip pat gali gauti ir deklaruodami gyvenamąją vietą.

„<...> yra jiems numatyta, <...> jeigu atvyksta deklaruotis gyvenamosios vietos į Šiaulių miestą, jie iš karto gauna lankstinuką, ne lankstinuką, visą informaciją, kur kreiptis, kaip elgtis, pagrindinė informacija, kontaktai.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Be to, reikėtų pastebėti, kad, kitaip nei daugumoje tyrimo dalyvavusių savivaldybių, Šiaulių miesto savivaldybės interneto puslapyje informacija pateikiama trimis – lietuvių, anglų ir rusų – kalbomis. Nors ne visa interneto puslapyje pateikiama informacija yra anglų ir rusų kalbomis²⁷, lietuviškai nekalbantys užsieniečiai gali rasti nemažai aktualios informacijos visiems miesto gyventojams.

²⁷ Remiantis anoniminės anketinės apklausos duomenimis, 7 iš 9 savivaldybės administracijos atstovų pažymėjo, kad užsienio kalbomis skelbiama tik dalis savivaldybės puslapyje pateiktos informacijos.

Tačiau informacija savivaldybei pavaldžių įstaigų interneto puslapiuose lietuviškai nekalbantiems užsieniečiams yra labiau ribota. Apie 74 proc. tyrime dalyvavusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamos įstaigos interneto puslapis nepritaikytas lietuviškai nekalbantiems užsieniečiams. Tik kiek daugiau nei 5 proc. respondentų pažymėjo, kad visa interneto puslapyje skelbiama informacija yra užsienio kalbomis (žr. Grafiką Nr. 2).²⁸ Atstovai, kurių įstaigų interneto puslapiai skelbia informaciją arba dalį informacijos užsienio kalbomis, pažymėjo, kad informacija prieinama anglų (apie 24 proc.), rusų (apie 11 proc.), vokiečių (apie 4 proc.) kalbomis, taip pat 2 įstaigų atstovai pažymėjo latvių ir 1 prancūzų kalbas.

GRAFIKAS NR. 2:

KAIP ĮSTAIGOS INTERNETINIS PUSLAPIS YRA PRITAIKYTAS ASMENIMS, NEKALBANTIEMS LIETUVIŲ KALBA ? (PROC., N=74)

VISA INFORMACIJA YRA SKELBIAMA UŽSIENIO KALBOMIS

1,4%

ĮSTAIGA NETURI INTERNETINIO PUSLAPIO

1,4%

VISA INFORMACIJA YRA SKELBIAMA UŽSIENIO KALBOMIS

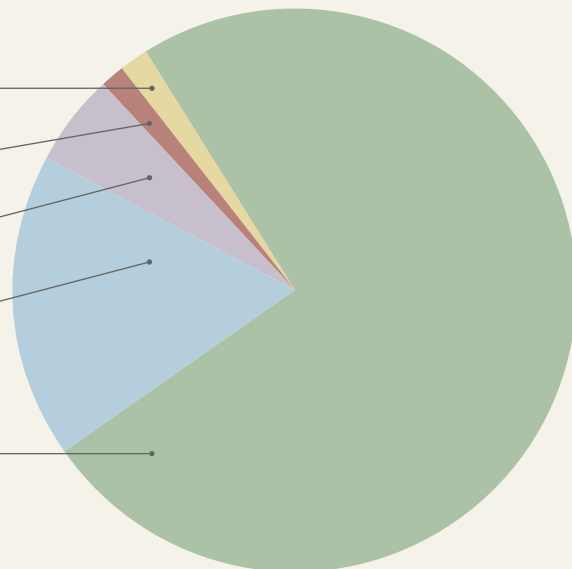
5,4%

DALIS INFORMACIJOS YRA SKELBIAMA UŽSIENIO KALBOMIS

17,6%

INTERNETINIS PUSLAPIS NEPRITAIKYTAS ASMENIMS, NEKALBANTIEMS LIETUVIŲ KALBA

74,3%

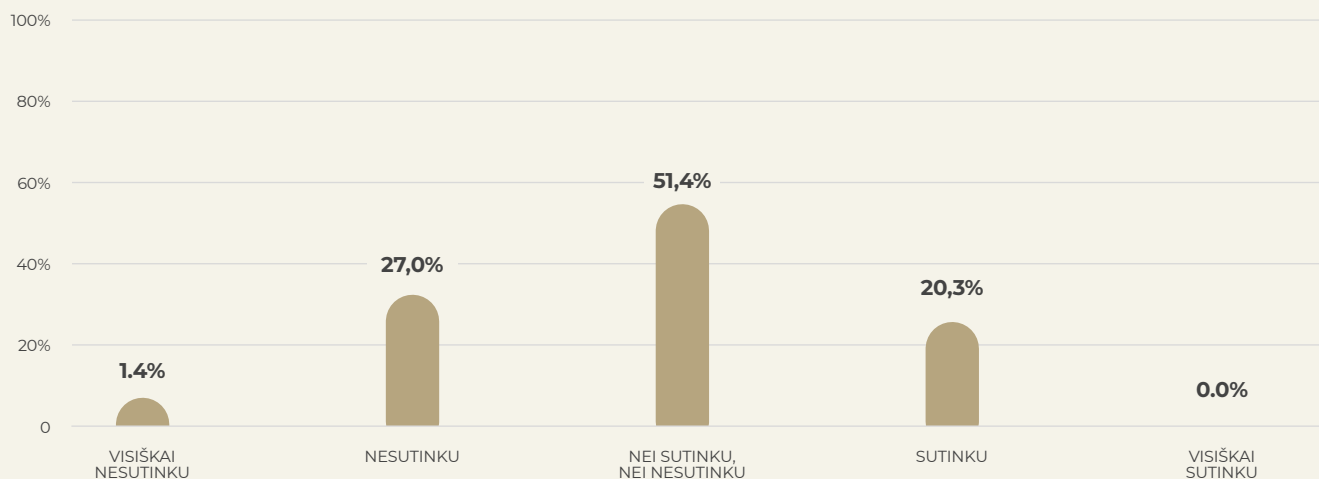

²⁸ 51 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, 3 sveikatos priežiūros paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 kultūros įstaigai.

Į klausimą, ar jų atstovaujamos savivaldybei pavaldžių įstaigų infrastruktūra yra pritaikyta lietuviškai nekalbantiems užsieniečiams, kiek daugiau nei pusė (apie 51 proc.) apklausoje dalyvavusių įstaigų atstovų nei sutiko, nei nesutiko.²⁹ Daugiau respondentų su teiginiu nesutiko (apie 28 proc.), nei su juo sutiko (apie 20 proc.) (žr. Grafiką Nr. 3).

GRAFIKAS NR. 3:

AR SUTINKATE SU TEIGINIU, KAD ĮSTAIGOS INFRASTRUKTŪRA YRA PRITAIKYTA LIETUVIŲ KALBA NEKALBANTIEMS UŽSIENIO ŠALIŲ PILIEČIAMS? (PROC., N=74)

Apie 77 proc. savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų įvardijo, kad jų atstovaujamose įstaigose dirba asmenys, galintys suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams, bet jie nėra išimtinai atsakingi už darbą su užsienio šalių piliečiais.³⁰ Tik 9 įstaigų atstovai (apie 12 proc.) pažymėjo, kad jų atstovaujamose įstaigose dirba asmenys, galintys išimtinai suteikti informaciją užsienio šalių piliečiams. Vis tik įstaigų dalis, kurioje nėra darbuotojų, pasirengusių suteikti informaciją į įstaigą besikreipiantiems užsienio šalių piliečiams, sudarė tik apie 11 proc.

Daugiausia apklausą pildžiusių įstaigų atstovų pažymėjo, kad įstaigose dirbantys asmenys gali suteikti informaciją rusų (apie 96 proc.) ir anglų (apie 88 proc.) kalbomis. 19 įstaigų atstovų (apie 26 proc.) taip pat įvardijo vokiečių kalbą; rečiau, bet po kelis atstovus taip pat įrašė prancūzų, ispanų, italų ir latvių kalbas, 1 asmuo – ukrainiečių kalbą. 2 atstovai atsakė, kad informacija prieinama tik lietuvių kalba. 1 asmuo patikslino, kad, nors informacija gali būti teikiama keliomis kalbomis, tai gali būti daroma tik minimaliai.

²⁹ 33 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, po 2 – sveikatos priežiūros ir socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 kultūros įstaigai.

³⁰ 47 iš jų atstovauja švietimo įstaigoms, po 4 – sveikatos priežiūros teikiančioms ir kultūros įstaigoms, 2 socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms.

3.4 Paslaugų ir paslaugų infrastruktūros pri(si)taikymas

Šios ataskaitos dalyje, remiantis anoniminės anketinės apklausos rezultatais, plačiau aptariama, kaip paslaugos ir paslaugų infrastruktūra yra pritaikyta savivaldybei pavaldžiose įstaigose, kurios teikia sveikatos priežiūros, socialines, švietimo ir kultūros paslaugas.

3.4.1 Sveikatos priežiūros paslaugos³¹

Informacijos prieinamumas

Savivaldybės administracijos atstovas internetinėje apklausoje pažymėjo, kad informaciją apie sveikatos priežiūros paslaugas savivaldybėje gali suteikti savivaldybės darbuotojai, kurie geba aptarnauti asmenis užsienio kalbomis, ir kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas. Atstovas neįvardijo, kad informacija pasiekama interneto puslapyje ar informaciniuose lankstinukuose keliomis kalbomis.

Paslaugų prieinamumas

3 iš 5 sveikatos priežiūros įstaigų atstovų pažymėjo, kad jų atstovaujamose įstaigose dirba specialistai, galintys teikti sveikatos priežiūros paslaugas lietuviškai nekalbantiems ne ES piliečiams užsienio kalba (-omis). Kita vertus, likę 2 atstovai pažymėjo, kad sveikatos priežiūros paslaugų teikimas kitomis kalbomis nenumatytas. Nė vienas iš atstovų nepažymėjo, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas. Respondentai įvardijo, kad jų atstovaujamose sveikatos priežiūros paslaugų įstaigose dirba specialistai, gebantys suteikti paslaugas rusų (4 atstovai) ir anglų (3 atstovai) kalbomis.

Infrastruktūros pritaikymas

Tik 2 iš 5 respondentų pažymėjo, kad jų atstovaujamose sveikatos priežiūros paslaugų įstaigose numatyti veiksmai, kuriais ne ES piliečiai, nemokantys lietuviškai, būtų nukreipti pas gydytojus, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba. Kiti 3 atstovai pažymėjo, kad tokių veiksmų nenumatyta.

Savivaldybės administracijos atstovas, kurio darbas yra susijęs su sveikatos priežiūros sritimi, taip pat pažymėjo, kad savivaldybė nėra numačiusi veiksmų, kuriais ne ES piliečiai, nekalbantys lietuviškai, būtų nusiųsti pas specialistus savivaldybei pavaldžiose sveikatos priežiūros įstaigose, galinčius juos aptarnauti užsienio kalba.

Religinės teisės

3 iš 5 atstovų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamose įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES šalių religines teises. 1 atstovas su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko, taip pat 1 atstovas su teiginiu visiškai nesutiko.

³¹ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 5 sveikatos priežiūros įstaigų atstovai, kurie atsakė tiek į bendrus klausimus, tiek į klausimų dalį, skirtą išskirtinai sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų atstovams. Į klausimus apie ne ES piliečiams teikiamas sveikatos priežiūros paslaugas taip pat atsakė 1 savivaldybės administracijos atstovas, kurio darbas yra susijęs su šia sritimi.

3.4.2 Socialinės paslaugos, užimtumas ir būstas³²

Informacijos prieinamumas

Atsakydami į klausimą apie informacijos apie paslaugas prieinamumą ne ES piliečiams, visi savivaldybės administracijos atstovai, susiję su socialinių paslaugų ir būsto sritimi, pažymėjo, kad savivaldybės darbuotojai geba aptarnauti asmenis užsienio kalbomis. 1 atstovas apklausoje papildomai pažymėjo, kad informacija apie socialines ir su apgyvendinimu susijusias paslaugas skelbiama interneto puslapyje keliomis kalbomis. Nė vienas iš respondentų nepaminėjo, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas.

Tačiau apie galimybę gauti vertėjo paslaugas užsiminė užimtumo srityje dirbantis savivaldybės administracijos atstovas. Vis tik respondentas nepažymėjo, kad informacija apie su užimtumu susijusias paslaugas prieinama interneto puslapyje keliomis kalbomis, kad darbuotojai geba aptarnauti lietuviškai nekalbančius asmenis ir kad yra leidžiami informaciniai lankstinukai keliomis kalbomis.

Paslaugų prieinamumas

Socialines paslaugas teikiančių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų teigimu, visose 3 įstaigose lietuviškai nekalbantys ne ES piliečiai turi galimybę gauti socialines paslaugas anglų ir rusų kalbomis.

Užimtumo skatinimo iniciatyvos

Paklausus, ar savivaldybėje įgyvendinamos ne ES piliečių integracijos į darbo rinką skatinimo iniciatyvos, savivaldybės administracijos skyrių atstovas, kurio darbas yra susijęs su užimtumu sritimi, atsakė, kad tokios informacijos neturi. Toks pat atsakymas buvo pateiktas atsakant į klausimą, ar savivaldybėje įgyvendinamos iniciatyvos, padedančios ne ES piliečiams įkurti verslą ir (arba) skatinančios jų verslumą.

Darbuotojų teisės ir išnaudojimo prevencija

Kaip jau buvo aptarta šios ataskaitos dalies pradžioje, Šiaulių miestui yra itin aktualus atvykstančių dirbti užsieniečių teisių užtikrinimas ir jų išnaudojimo prevencija. Anoniminės anketinės apklausos duomenys neleidžia daryti vienos išvados, kad savivaldybė įgyvendina tokią veiklą, nes skirtingų savivaldybės skyrių nuomonė šiuo klausimu skiriasi. Vis tik iš tyrimo dalyvių atsakymų galima susidaryti nuomonę, kad šis aktualus klausimas nėra sprendžiamas pakankamai.

Savivaldybės administracijos atstovo, kurio darbas yra susijęs su užimtumu sritimi, teigimu, savivaldybėje yra numatyti veiksmai, kuriais naujai į savivaldybę gyventi atvykę ne ES piliečiai būtų informuojami apie darbuotojų teises, pagalbą darbo išnaudojimo atveju. Tačiau į klausimą, kokie tai veiksmai, respondentas neatsakė. Tokios pat nuomonės buvo ir 1 iš 2 socialinei paslaugų sričiai atstovaujančios savivaldybės administracijos atstovas; jis atsakydamas į tai, kokie veiksmai taikomi praktikoje, įvardijo „manau, kad piliečiai tokią informaciją gauna“ (Šiaul-SAV-4).

Kitas socialinių paslaugų sričiai atstovaujantis respondentas pažymėjo, kad savivaldybėje nėra numatyti veiksmai, kuriais naujai į savivaldybę gyventi atvykę ne ES piliečiai būtų informuojami apie darbuotojų teises ir (arba) pagalbą darbo išnaudojimo atveju.

Savivaldybės administracijos atstovas, susijęs su užimtumu sritimi, pažymėjo, kad pagalba lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams, susidūrusiems su išnaudojimu darbe, savivaldybėje prieinama. Kita vertus, respondentas neatsakė į klausimą, kaip informacija apie išnaudojimą darbe teikiama lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams.

³² Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 3 socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovai, kurie atsakė tiek į bendrus klausimus, tiek į klausimų dalį, skirtą išskirtinai socialines paslaugas teikiančių įstaigų atstovams. Į klausimus, susijusius su ne ES piliečiams teikiamomis socialinėmis ir būsto paslaugomis, taip pat atsakė 2 savivaldybės administracijos skyrių atstovai, kurių darbas susijęs su socialinių paslaugų ir būsto, ir 1 savivaldybės administracijos skyriaus atstovas, kurio darbas yra susijęs su užimtumu sritimi.

Pasak 1 savivaldybės administracijos atstovo, kurio darbas susijęs su socialinėmis paslaugomis, savivaldybėje lietuviškai nekalbantiems užsienio šalių piliečiams informaciją apie specializuotąją ir kitą pagalbą patyrus išnaudojimą darbe gali teikti savivaldybės darbuotojai, kurie geba aptarnauti asmenis užsienio kalbomis. Kitas į klausimus apie socialines paslaugas ir būstą atsakęs asmuo pažymėjo, kad tokia informacija neteikiama užsienio kalbomis / tokio pobūdžio informacija neteikiama. Nė vienas atstovas nepažymėjo, kad tokia informacija prieinama savivaldybės interneto puslapyje užsienio kalbomis arba kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas.

Paklausus, kas savivaldybėje ne ES piliečiams teikia pagalbą patyrus išnaudojimą darbe, abu savivaldybės administracijos atstovai atsakė, kad tokią pagalbą teikia kitos institucijos.

Pagalba moterims migrantėms

Iš atsakymų į klausimą, ar savivaldybėje lietuviškai nekalbančioms užsienio šalių pilietėms moterims prieinama informacija apie pagalbą patyrus fizinį, psichologinį, ekonominį ar seksualinį smurtą, galima suprasti, kad tokios informacijos savivaldybė neteikia visai. Nė vienas savivaldybės administracijos atstovas, susijęs su socialinių paslaugų ir būsto sritimi, nepažymėjo, kad savivaldybėje lietuviškai nekalbančioms moterims informaciją apie pagalbą patyrus smurtą gali teikti savivaldybės darbuotojai užsienio kalbomis, kad yra galimybė gauti vertėjo paslaugas ar kad informacija prieinama savivaldybės interneto puslapyje. Abu respondentai į klausimą atsakė komentarais, kad i) pagalbą teikia kitos institucijos; ii) pagalbą teikia NVO (Šiaul-SAV-4; (Šiaul-SAV-1). Galima daryti išvadą, kad savivaldybė nėra prisiėmusi jokio vaidmens informuojant moteris migrantės apie galimą pagalbą patyrus smurtą.

Gyvenamosios vietos deklaravimas

Į klausimą, kaip ne ES piliečiams teikiama pagalba deklaruojant gyvenamąją vietą savivaldybėje, savivaldybės administracijos atstovai atsakė nevienareikšmiškai. 1 atstovo teigimu, tokią pagalbą ne ES piliečiai gauna tokia pat tvarka kaip ir kiti miesto gyventojai; antrojo teigimu, paskiriamas darbuotojas, išmokytas teikti informaciją ne ES piliečiams.

1 atstovas pažymėjo, kad informacija apie gyvenamosios vietos deklaravimą savivaldybės interneto puslapyje prieinama anglų kalba, kitas į klausimą atsakė komentaru, kad greičiausiai informacija neprieinama užsienio kalbomis.

Socialinis būstas ir būsto įsigijimo parama

Atsakydamas į klausimą, kaip ne ES piliečiams teikiama pagalba, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės paramos norint įsigyti būstą tvarkymu, su socialinių paslaugų ir būsto sritimi susijęs savivaldybės administracijos atstovas pažymėjo, kad savivaldybė teikia paslaugas ne ES piliečiams tokia pat tvarka kaip ir kitiems miesto gyventojams.

Į klausimą apie tai, kokiomis užsienio kalbomis prieinama informacija, susijusi su socialinio būsto suteikimu ir valstybės parama norint įsigyti būstą, savivaldybės interneto puslapyje, atstovas neatsakė.

3.4.3 Švietimas³³

Informacijos prieinamumas

Visi 3 savivaldybės administracijos atstovai, kurių darbas yra susijęs su švietimo sritimi, į klausimą, kokiais būdais informacija apie švietimo paslaugas prieinama ne ES piliečiams, atsakė skirtingai: pirmojo respondento teigimu, informaciją gali suteikti savivaldybės darbuotojai, kurie geba aptarnauti klientus, nekalbančius lietuviškai; antrojo teigimu, informacija skelbiama interneto puslapyje keliomis kalbomis; trečiasis atstovas pažymėjo, kad leidžiami informaciniai lankstinukai keliomis kalbomis. 2 iš 3 atstovų įvardijo, kad informacija apie švietimo paslaugas ne ES piliečiams prieinama anglų ir rusų kalbomis. Kitos užsienio kalbos įvardytos nebuvo.

Mokyklinis ugdymas: išlyginamosios klasės

Atsakydami į klausimą, skirtą mokyklinio ugdymo įstaigų atstovams, daugiausia (19) švietimo įstaigų atstovų pažymėjo, kad lietuviškai nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių jų atstovaujamosiose įstaigose neturi galimybės mokytis išlyginamojoje klasėje arba išlyginamojoje mobiliojoje grupėje. 11 atstovų sakė, kad lietuviškai nekalbantys nepilnamečiai iš ne ES šalių tokią galimybę turi. 3 ugdymo įstaigų atstovai į klausimą atsakė komentarais: „tokių mokinių kol kas nėra“ (Šiaul-ĮST-43); „mokykloje ir mokyklos skyriuje veikia išlyginamosios lietuvių kalbos klasės suaugusiems (pilnamečiams asmenims)“ (Šiaul-ĮST-15); 1 atstovas įrašė, kad mokykla yra pritaikyta specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams³⁴.

Mokyklinis ugdymas: individualūs mokymosi planai

Atsakydami į klausimą, skirtą mokyklinio ugdymo įstaigų atstovams, dauguma (25) atsakiusiųjų žymėjo, kad lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra galimybė sudaryti individualų mokymosi planą. 8 atstovai pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose įstaigose nėra. 1 atstovas į klausimą atsakė komentarais: „taip [galimybė yra – aut. past.], bet tai yra pilnamečiai asmenys“ (Šiaul-ĮST-15).

Papildoma pagalba

2 iš 3 savivaldybės administracijos atstovų, susijusių su švietimo sritimi, paklausti, ar savivaldybėje veikiančiose mokyklose lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių yra paskiriamas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsitraukti į mokyklos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis, pažymėjo, kad papildomo asmens pagalba gali būti paskiriama visose arba bent jau daugumoje savivaldybės mokyklų; trečiojo atstovo teigimu, tokia galimybė prieinama tik kai kuriose mokyklose.

Tačiau tik kiek daugiau nei pusė apklaustų pildžiusių ugdymo įstaigų atstovų (apie 59 proc.) pažymėjo, kad jų atstovaujamosiose įstaigose lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių galėtų būti paskirtas asmuo, galintis padėti atvykusiam asmeniui sklandžiai įsiliesti į įstaigos bendruomenės gyvenimą, mokytis ir ugdytis. Net trečdalis respondentų (apie 33 proc.) pažymėjo, kad tokios galimybės jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose nėra (žr. Grafiką Nr. 4). Dar 4 respondentai į klausimą atsakė komentarais: „neaktualu“ (Šiaul-ĮST-14); „neturime patirties“ (Šiaul-ĮST-37); „sprendimai dėl asmens paskyrimo poreikio priimami mokyklos Vaiko gerovės komisijoje“ (Šiaul-ĮST-57); „taip, bet dirbama su pilnamečiais asmenimis“ (Šiaul-ĮST-15).

GRAFIKAS NR. 4:

AR SUTINKATE SU TEIGINIU, KAD ĮSTAIGOS INFRASTRUKTŪRA YRA PRITAIKYTA LIETUVIŲ KALBA NEKALBANTIEMS UŽSIENIO ŠALIŲ PILIEČIAMS? (PROC., N=74)

TAIP

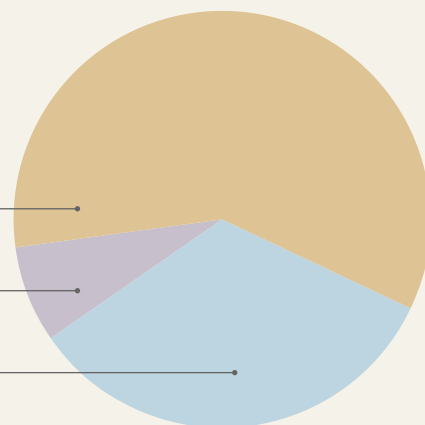
1,4%

KITA

1,4%

NE

1,4%

³³ Įstaigų atstovams skirtose apklausoje dalyvavo 61 švietimo įstaigų atstovas, 7 iš jų užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus. Klausimus apie švietimą užpildė 24 ikimokyklinio ugdymo įstaigų atstovai ir 30 mokyklinio ugdymo įstaigų atstovų. Į klausimus, susijusius su ne ES piliečių integracija švietimo srityje, taip pat atsakė 3 savivaldybės administracijos skyrių atstovai, kurių darbas yra susijęs šia sritimi.

³⁴ Nors klausimas buvo skirtas mokyklinio ugdymo atstovams, į jį atsakė ir 3 ikimokyklinio ugdymo įstaigų atstovai.

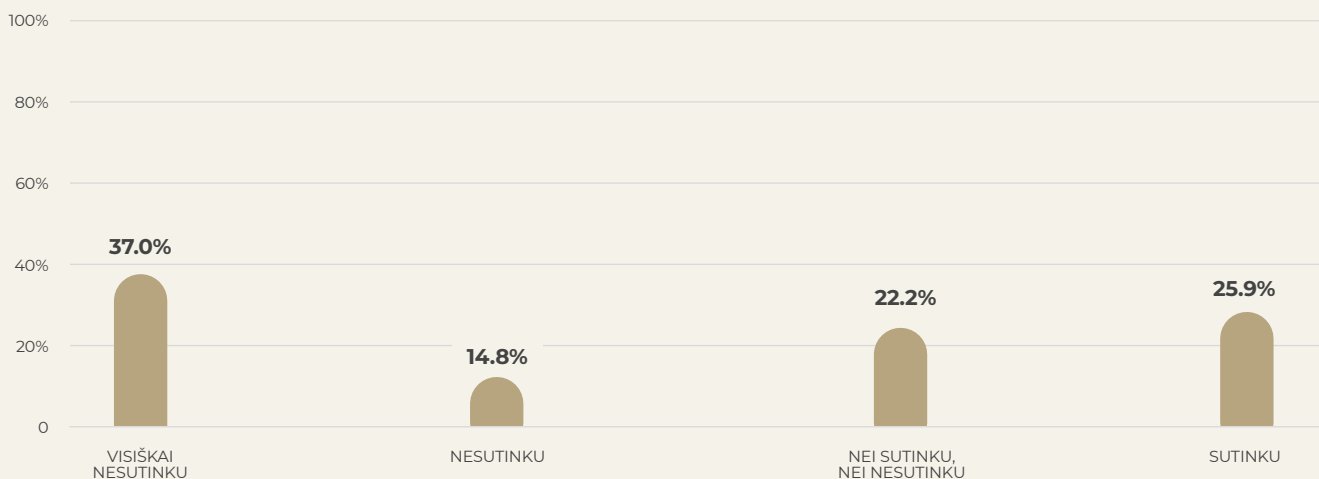
Socialinio pedagogo ir psichologo pagalba

Daugiausia apklausoje dalyvavusių ugdymo įstaigų atstovų (37 proc.) pažymėjo, kad jų atstovaujamos įstaigose lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba yra prieinama tokia pat tvarka kaip ir visiems mokiniams. Tik apie 15 proc. atstovų pažymėjo, kad tokia pagalba pritaikoma prie specifinių lietuviškai nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių poreikių. Apie penktadalį respondentų (apie 22 proc.) įvardijo, kad tokia pagalba lietuviškai nekalbantiems nepilnamečiams iš ne ES šalių neprieinama (žr. Grafiką Nr. 5).

26 proc. atstovų į klausimą atsakė komentarais: apie 22 proc. asmenų atkreipė dėmesį, kad jų atstovaujamos įstaigose nėra tokių ugdytinių / nebuvo poreikio; 1 atstovas įrašė, kad jo atstovaujama įstaiga šiuo metu neturi psichologo, bet socialinio pedagogo pagalba prieinama nepilnamečiams iš ne ES šalių; 1 atstovas patikslino, kad „jei būtų tokių ugdytinių, socialinio pedagogo pagalba būtų teikiama tokia pat tvarka kaip ir visiems vaikams“ (Šiaul-IST-63).

GRAFIKAS NR. 5:

AR ĮSTAIGOJE LIETUVIŲ KALBA NEKALBANTIEMS NEPILNAMEČIAMS IŠ NE ES ŠALIŲ YRA PRIEINAMA SOCIALINIO PEDAGOGO IR/AR PSICHOLOGO PAGALBA? (ŠVIETIMO ĮSTAIGŲ ATSTOVAI, PROC., N=54)

Ugdymo įstaigų atstovų teigimu, socialinio pedagogo ir (arba) psichologo pagalba beveik pusėje įstaigų prieinama anglų kalba (apie 44 proc.), kiek rečiau rusų kalba (apie 37 proc.). 1 asmuo taip pat paminėjo vokiečių kalbą. Vis dėlto maždaug trečdalis įstaigų atstovų (31 proc.) įvardijo, kad tokia pagalba prieinama tik lietuvių kalba. Likę atstovai į klausimą atsakė komentarais, kurių dauguma susiję su aplinkybe, kad įstaigose nėra užsieniečių vaikų / nėra poreikio.

Pažangos stebėsena

2 iš 3 savivaldybės administracijos atstovų, kurių darbas yra susijęs su švietimu, apklausoje žymėjo, kad lietuviškai nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių pažangos ir rezultatų stebėsena siekiant užtikrinti sėkmingą tokių nepilnamečių integraciją vykdoma visose / daugumoje mokyklų savivaldybėje. 1 atstovo teigimu, pažangos ir rezultatų stebėsena vykdoma tik kai kuriose savivaldybėje veikiančiose mokyklose.

Tačiau net 44 proc. ugdymo įstaigų atstovų pažymėjo, kad tokia pažangos ir rezultatų stebėsena jų įstaigose nevykdoma, ir tik apie 15 proc. atstovų įvardijo, kad tokia stebėsena vykdoma. 21 atstovas į klausimą atsakė komentarais, kad lietuviškai nekalbančių nepilnamečių iš ne ES šalių šiuo metu neturi / tai neaktualu. 1 atstovas komentaru patikslino, kad pažangos stebėsena vykdoma, bet pilnamečiams asmenims.

Atstovavimas

Tik apie ketvirtadalis respondentų (apie 24 proc.) pažymėjo, kad nepilnamečių tėvai, nekalbantys lietuviškai, informuojami apie vaikų pažangą ir aktualias bendruomenės, grupės ar klasės naujienas jiems suprantama užsienio kalba. Net apie 56 proc. atstovų pakomentavo, kad tai neaktualu / šiuo metu tokių vaikų ugdymo įstaigoje nėra, o 13 proc. pažymėjo, kad tėvai neinformuojami.

Religinės teisės

Kiek mažiau nei trečdalis švietimo įstaigų atstovų (apie 28 proc.) sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosiose ugdymo įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES piliečių religines teises³⁵. Tačiau daugiau nei pusė (apie 56 proc.) teiginiui nei pritarė, nei nepritarė, o apie 17 proc. pažymėjo, kad į religines teises neatsižvelgiama.

3.4.4 Kultūra³⁶

Informacijos prieinamumas

Visi 3 savivaldybės administracijos atstovai, kurių darbas susijęs su kultūros sritimi, internetinėje apklausoje pažymėjo, kad informacija apie su kultūra susijusias paslaugas, renginius ar iniciatyvas skelbiama savivaldybės interneto puslapyje keliomis kalbomis, 2 atstovai papildomai pažymėjo ir informacinius leidinius, reklamą, kurie taip pat leidžiami keliomis kalbomis. Nė vienas respondentas nepažymėjo, kad šią informaciją gali suteikti savivaldybės darbuotojai užsienio kalbomis žodžiu.

Paslaugų prieinamumas

Visi 4 į klausimą atsakę kultūros įstaigų atstovai sutiko su teiginiu, kad atstovaujamai įstaigai vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas pasvarstoma, kaip informacija pasieks lietuviškai nekalbančius ne ES piliečius.

Taip pat visi 4 į klausimą atsakę kultūros įstaigų atstovai sutiko su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, įgyvendinant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims.

Tačiau savivaldybės administracijos atstovai, kurių darbas yra susijęs su kultūros sritimi, pažymėjo, jog jie nei sutinka, nei nesutinka, kad vykdant informacinę sklaidą apie kultūros paslaugas, renginius ir iniciatyvas atsižvelgiama į užsienio šalių piliečių, nekalbančių lietuviškai, poreikius³⁷ (3 iš 3 respondentų) ir kad savivaldybėje bei jai pavaldžiose įstaigose teikiant paslaugas atsižvelgiama į ne ES piliečių religines teises³⁸.

Taip pat 2 iš 3 savivaldybės administracijos atstovų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad teikiant kultūros paslaugas, organizuojant kultūros renginius ir iniciatyvas stengiamasi gerinti turinio prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims. Trečiasis atstovas teiginiui pritarė.

Atstovavimas

2 iš 4 įstaigų atstovų sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamosioms įstaigoms planuojant savo veiklas ir (arba) paslaugas pakankamai dėmesio skiriama ir mieste esančių tautinių, religinių bendruomenių kultūrai. 1 asmuo su šiuo teiginiu nei sutiko, nei nesutiko, 1 – nesutiko.

2 iš 3 savivaldybės administracijos atstovų pažymėjo, kad jie nei sutinka, nei nesutinka, jog savivaldybei planuojant kultūros programas pakankamai dėmesio skiriama ir mieste esančių tautinių, religinių bendruomenių kultūrai. Trečiasis atstovas su teiginiu sutiko.

³⁵ Pavyzdžiui, skirtingų religijų asmenys turi galimybę gauti sielovados paslaugas; tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (Chalal); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmones moteris).

³⁶ Įstaigų atstovams skirtoje apklausoje dalyvavo 5 kultūros įstaigų atstovai, 1 iš jų užpildė tik bendrus visų įstaigų atstovams skirtus klausimus. Į klausimus apie kultūros paslaugų, renginių ir iniciatyvų prieinamumą ne ES piliečiams taip pat atsakė 3 savivaldybės administracijos atstovai, kurių darbas yra susijęs su kultūros sritimi.

³⁷ Žr. viršuje.

³⁸ Pavyzdžiui, per renginius tiekiamas maistas, atitinkantis religines normas (Chalal); suteikiama galimybė, kad asmuo būtų aptarnaujamas tos paties lyties darbuotojo (pvz., kalbant apie musulmones moteris).

3.5 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės planuojant ir teikiant paslaugas ne ES piliečiams

3.5.1 Savivaldybės stiprybės ir silpnybės

Tyrimo dalyvių buvo paprašyta išskirti savivaldybės stiprybes ir silpnybes ne ES piliečių integracijos kontekste. Savivaldybės administracijos atstovai kaip stiprybę buvo linkę išskirti galimybes integruoti rusakalbius gyventojus, ypač buvo akcentuojama integracija į švietimo sistemą.

„Tai stiprybė būtų, ką vadinome, tas švietimas, mes pasiruošę, mes dar rusakalbių daug darbuotojų turime, tai nėra problema, kaip žinome, vis tiek vyresnio amžiaus moka, turime dar sistemą, darželius, priešmokyklinio ugdymo galimybę.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Kad ir mokykla, ypatingai, vadindavom rusų, Tautinių mažumų – personalas išlikęs, mokytojai išlikę, jų kompetencijos pakankamai geros, ir kalbos barjeras <...>. Tas pats ir priešmokyklinio ugdymo išlikę, kadangi Šiauliai anksčiau buvo pakankamai karinis toks miestas, ir daug rusakalbių buvo, oro uostas, viską įtakojo, tą sudėtį miesto, tai išlikę ir jau tie, kas gyveno, ir vaikai išlikę, tai pakankamai problemų nėra, galime vardinti kaip stiprybę, manyčiau.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Vis tik ne ES piliečių integracijos kontekste pastebima daugiau savivaldybės silpnybių nei stiprybių. Bene didžiausia savivaldybės silpnybė yra jau anksčiau minėtas savivaldybės administracijos ir organizacijų, atstovaujančių ne ES piliečiams ir mieste esančioms tautinėms bendruomenėms, trūkumas tiek planuojant paslaugas, tiek sprendžiant šioms tikslinėms grupėms aktualius klausimus.

„Mes tikrai galėtumėm priimti ir padėti [ne ES piliečius – aut. past.] ar į tą pačią savivaldybę paskambinti. Dabar pabandykit paskambinti į savivaldybę, koks dešimt numerių, viens per kitą siuntinėja, jokio siūlo galo.“ (Šiaul-EKSP-3)

Be to, tai rodo, kad savivaldybėje nėra aiškaus integracijos mechanizmo. Reikėtų pastebėti, kad, be kai kurių tautinių bendruomenių iniciatyvų, užsieniečių integracijos klausimas būtų paliekamas likimo valiai. Taip pat tokia situacija rodo, kad savivaldybės administracija nėra gerai informuota apie migracijos situaciją savivaldybėje ir paslaugų tikslinei grupei poreikį. Pavyzdžiui, per interviu su savivaldybės administracijos atstovais buvo įvardyta, kad Šiaulių mieste ne ES piliečių skaičius nėra toks didelis, tačiau, žvelgiant į statistinius duomenis, per pastaruosius metus matomas didelis deklaruojančiųjų gyvenamąją vietą skaičius. Be to, vyrauja klaidinga nuomonė, kad nedidelis migrantų skaičius neturi įtakos miesto gyvenimui.

„Čia nėra labai didelės apimtys.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

„Labai mažas [užsieniečių skaičius – aut. past.], nedaro įtakos miesto socializacijai tokie skaičiai.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Pasyvus savivaldybės požiūris turi įtakos ir iššūkiams, kuriuos įvardijo organizacijos, atstovaujančios Šiaulių mieste gyvenantiems ne ES piliečiams ir veikiančioms tautinėms bendruomenėms. Dažniausiai buvo minima, kad šios organizacijos susiduria su finansiniais sunkumais, o tai apriboja jų veiklą įgyvendinimą.

„Mes jokio finansavimo negaunam, lėšų savais keliais ieškom.“ (Šiaul-EKSP-3)

„Nes iš tikrųjų kartais būna tokių visokių pas mus irgi renginių, įvykių, kai mes turim užsieniečių. Sakykim, vat pas mus atvažiuoja tam tikri svečiai, mums reikia, taip, mums reikia finansinės pagalbos, mums reikia gal tam tikro dėmesio iš tos pačios savivaldybės, nes mes tikrai ką, tokia eilinė organizacija ir tiek. Taip, mes tam tikrais laikotarpiais gaudavom tą dėmesį, dabar jau nebe, tai vat labai liūdna, ir mes norėtumėm žinoti, kad mes tą paramą visada galim gauti.“ (Šiaul-EKSP-2)

Kalbant apie finansinius iššūkius, buvo įvardytas ir veiklų įgyvendinimas pagal projektus. Tai paprastai ne tik neužtikrina numatytų projekto veiklų tęstinumo, bet ir susiduriama su aplinkybe, kad dėl riboto finansavimo ribojamas ir veiklų įgyvendinimas, o tai nebūtinai atitinka tikslinės grupės poreikius.

„<...> galiu pasakyti teisybę, kad aš atsisakiau rašyti tuos projektus, nes sunku įtikti visiems, nes <...> pinigėlius, kai duoda projektui, tai yra tam tikra suma ir tu negali duoti daugiau, negu yra. O žmogus, kuris su jais dirba, tai yra profesionalas, jam reikia mokėti honorarą. Tai jeigu tu turi nedidelį tą finansavimą to projekto, tai aišku tų valandų skaičius yra mažas, o to trunka tam, kad išmokyti kalbos <...>.“ (Šiaul-EKSP-2)

3.5.2 Savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojų tarpkultūrinis ugdymas

Savivaldybės administracijos atstovai pripažino, kad savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojams trūksta tarpkultūrinių kompetencijų, o specialistams – galimybių dalyvauti tokiuose mokymuose.

„Nėra to [mokymų – aut. past.], <...> tiksliai nepasakysiu, bet giliai įsitikinęs esu, kad tos, kurios atlieka [gyvenamosios vietos – aut. past.] deklaratimą, kur mes sakome, kad pagrindiniai žmonės, tikrai jos nebus dalyvavusios kažkokiuose [mokymuose – aut. past.]. <...> man kyla klausimas, ar iš viso buvo suorganizuoti tokie kažkokie mokymai, kvalifikacijos kėlimai būtent ta tema <...>.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Anoniminėje anketinėje apklausoje dalyvavę savivaldybės administracijos skyrių atstovai nebuvo užtikrinti, kad su užsieniečiais vaikais dirbantys švietimo įstaigų darbuotojų turi pakankamai žinių: 2 iš 3 respondentų nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad savivaldybėje veikiančių švietimo įstaigų darbuotojams užtenka kompetencijų dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių. Trečiasis atstovas su teiginiu sutiko.

Tokių pat nuomonę turėjo ir socialinių paslaugų ir būsto sričiai atstovaujantys respondentai – abu savivaldybės administracijos atstovai nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad savivaldybės ir savivaldybei pavaldžių įstaigų darbuotojams, teikiantiems socialines paslaugas arba konsultacijas socialinių paslaugų klausimais, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai aptarnauti ne ES piliečius.

Tačiau sveikatos priežiūros srityje dirbantis savivaldybės atstovas pažymėjo, kad savivaldybės darbuotojams, konsultuojantiems sveikatos priežiūros klausimais arba teikiantiems gydymo paslaugas ne ES piliečiams, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai juos aptarnauti.

Nors skirtingų sričių savivaldybės administracijos atstovai pažymėjo, kad jie nėra tikri, jog specialistams užtenka žinių dirbti su ne ES piliečiais, tyrimas rodo, kad tokie mokymai savivaldybėje neorganizuojami. Savivaldybės administracijos atstovas, susijęs su lygių galimybių sritimi, pažymėjo, kad savivaldybės darbuotojai neturi galimybės dalyvauti tarpkultūrinės kompetencijos ugdymo mokymuose. Taip pat darbuotojai neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES piliečių integraciją ir poreikius savivaldybėje.

Tokia tendencija atsispindi ir skirtingų savivaldybės administracijos skyrių atsakymuose. Sveikatos priežiūros srityje dirbantis savivaldybės administracijos atstovas įvardijo, kad savivaldybės darbuotojai, konsultuojantys dėl sveikatos priežiūros paslaugų, neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES piliečių poreikius. Respondentas taip pat pažymėjo, kad tokios galimybės dalyvauti mokymuose neturi ir savivaldybei pavaldžių sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojai, teikiantys sveikatos priežiūros paslaugas. Kad neturi galimybių dalyvauti mokymuose, minėjo ir socialinių paslaugų sričiai atstovaujantys tyrimo dalyviai. Nuomonės išsiskyrė tik švietimo srityje dirbančių savivaldybės administracijos skyrių atstovų. 1 respondentas pažymėjo, kad mokymai dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais savivaldybėje veikiančių švietimo įstaigų darbuotojams neorganizuojami, antrasis – kad tokie mokymai organizuojami. Trečiasis atstovas į klausimą atsakė komentaru: „Mokyklos dalinasi gerąja patirtimi, sudaro sąlygas tobulinti kvalifikaciją“ (Šiaul-SAV-07).

Savivaldybei pavaldžių įstaigų apklausoje dalyvavę respondentai buvo linkę manyti, kad jų atstovaujamų įstaigų darbuotojams yra žinomi iššūkiai, su kuriais susiduria ne ES piliečiai, ir jų specifiniai poreikiai jų atstovaujamos įstaigos veiklos lauke – su tokiu teiginiu sutiko arba visiškai sutiko apie 46 proc. respondentų. Vis dėlto beveik toks pat skaičius respondentų (apie 45 proc.) su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko. Apie 9 proc. tyrimo dalyvių su teiginiu nesutiko arba visiškai nesutiko³⁹.

Tik apie ketvirtadalis (22 proc.) ugdymo įstaigų atstovų sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamos ugdymo įstaigos darbuotojams užtenka kompetencijų dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių. Maždaug 39 proc. atstovų su teiginiu nesutiko, toks pat skaičius nei sutiko, nei nesutiko.

³⁹ 30 respondentų su teiginiu sutiko, 4 visiškai sutiko, 6 nesutiko ir 1 visiškai nesutiko.

Net 74 proc. ugdymo įstaigų darbuotojų įvardijo, kad įstaigų darbuotojams neorganizuojami mokymai dirbti su lietuviškai nekalbančiais nepilnamečiais iš ne ES šalių. Tik apie 19 proc. įstaigų atstovų pažymėjo, kad tokie mokymai organizuojami⁴⁰. 7 respondentai į klausimą atsakė komentarais: „mokytojai gauna informacijos / rekomendacijas, kaip rengti individualius ugdymosi planus šioms mokiniams iš įvairių valstybinių institucijų“ (Šiaul-ĮST-57); „ataskaitos pildymo metu, tokio poreikio nebuvo iškilę. Esant reikalui būtų ieškoma konsultacijų ir / ar mokymų“ (Šiaul-ĮST-57); „mokymai apie musulmonų kultūrą vyko savivaldybės finansuojamo projekto rėmuose. Kalbiniai darbuotojų gebėjimai buvo tobulinami iš mokymo lėšų, skirtų kvalifikacijai. Individualiai darbuotojai kalbinius gebėjimus tobulina ir savo lėšomis.“ (Šiaul-ĮST-15)⁴¹.

Su teiginiu, ar atstovaujamos įstaigos darbuotojams, teikiantiems socialines paslaugas arba konsultacijas socialinių paslaugų klausimais, užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai aptarnauti ne ES piliečius, sutiko arba visiškai sutiko 2 iš 3 įstaigų atstovų⁴². 1 atstovas su teiginiu nesutiko. Visi respondentai pažymėjo, kad jų atstovaujamų socialines paslaugas teikiančių įstaigų darbuotojai neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES piliečių poreikius⁴³.

Sveikatos priežiūros įstaigų atstovų atsakymai į klausimą, ar jų atstovaujamų įstaigų darbuotojams užtenka žinių (pvz., teisinių, kalbinių), kad galėtų kokybiškai aptarnauti ne ES piliečius, išsiskyrė: 1 respondentas su teiginiu, kad žinių užtenka, nei sutiko, nei nesutiko; 2 asmenys sutiko arba visiškai sutiko; taip pat 2 asmenys nesutiko arba visiškai nesutiko.

2 iš 5 atstovų įvardijo, kad jų atstovaujamų įstaigų darbuotojai, teikiantys sveikatos priežiūros paslaugas, neturi galimybės dalyvauti mokymuose apie ne ES piliečių poreikius arba apie tokią galimybę nėra girdėję. Toks pat skaičius respondentų (2) atsakė, kad tokie mokymai organizuojami: 1 teigimu, tokius mokymus organizuoja NVO, antrojo teigimu, (kitos) valstybinės institucijos. 1 atstovas į klausimą atsakė komentaru, kad tai neaktualu.

⁴⁰ 6 atstovai pažymėjo kad tokius mokymus organizuoja (kitos) valstybinės institucijos, 3 – kad tokius mokymus organizuoja savo iniciatyva, 1 – kad tokius mokymus organizuoja savivaldybė.

⁴¹ Buvo galimi keli pasirinkimai.

⁴² 1 įstaigos atstovas su teiginiu sutiko, 1 visiškai sutiko.

⁴³ Pavyzdžiui, informacijos ir paslaugų prieinamumą lietuviškai nekalbantiems asmenims; poreikius, susijusius su šių asmenų teisine padėtimi ir dokumentų tvarkymu; religines teises ir kt.

3.6 Antidiskriminacijos politika savivaldybėje

Kokybiniame tyrime dalyvavę savivaldybės administracijos atstovai paminėjo, kad savivaldybėje antidiskriminacijos politika neįgyvendinama, taip pat išsakė nuomonę, kad nemato tokios politikos įgyvendinimo poreikio:

„Pasakysiu, kad nėra, kadangi ir poreikio iki šiol nebuvo. <...> mūsų santykiai, bendravimas su kitų tautybių [atstovais – aut. past.], niekad nebuvo kažkokių konfliktų, nebuvo kažkokių įvykių, nebuvo nei prieš žydus jokių išsišokimų, nei prieš rusus <...>.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

„Iš tikrųjų nėra, nežinau, ar net turi būti tas poreikis, ar neturi. Iš tikrųjų aš nežinau, ar turėtų būti, nes man visada kybojo klausimas – mes bendrai, nesvarbu, koks žmogus, ar jisai neišgalus, ar juodaodis, ar jisai nekalba nei lietuviškai, nei niekaip, ta prasme, mes į visus juos žiūrėti turime kaip lygiaverčius, tai čia yra kiti klausimai. Nežinau, ar turėtų būti visą laiką išskiriama, nes kažką pamirši, tai sakys: „o tai reiškia, šitų tai netoleruojate“, tai aš manau, kad čia tokie bendri kultūros dalykai, kada apie tai reikia kalbėti, ugdytis visiems, daugiau susidurti su tais žmonėmis ir juos suprasti. Bet kad būtinai turi būti išskirta strategijose, tai čia abejočiau.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Remiantis anoniminės anketinės apklausos duomenimis, savivaldybėje ne ES piliečiams užimtumo, socialinės ir sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tokia pat tvarka kaip ir Lietuvos Respublikos piliečiams, neišskiriant (galimų specifinių) ne ES piliečių poreikių.

Savivaldybės administracijos atstovas, kurio darbas yra susijęs su lygių galimybių sritimi, nei sutiko, nei nesutiko su teiginiu, kad savivaldybėje užtikrinama, jog teikiant įvairias socialines, teisines, sveikatos priežiūros ar kitas paslaugas savivaldybėje gyvenantys ne ES piliečiai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt.

Respondento teigimu, savivaldybės strateginiuose dokumentuose neįtrauktas lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, klausimas.

Tačiau net apie 96 proc. apklausą pildžiusių savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų minėjo, kad jų atstovaujamoje įstaigoje įgyvendinama lygių galimybių, apimančių ir lygias galimybes etniniu, tautiniu ir religiniu pagrindu, politika⁴⁴. 1 asmuo pažymėjo, kad tokia politika nevykdoma⁴⁵, dar 1 atstovas pripažino, kad nežino⁴⁶.

Dauguma respondentų (apie 82 proc.) sutiko arba visiškai sutiko su teiginiu, kad jų atstovaujamoje įstaigoje užtikrinama, jog teikiant paslaugas gyventojai gautų tokios pat kokybės aptarnavimą, nesvarbu, kokia jų etninė kilmė, religija ar kt. Su teiginiu nei sutiko, nei nesutiko apie 8 proc. savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. Tik 7 atstovai nesutiko arba visiškai nesutiko.

Savivaldybės administracijos atstovas, kurio darbas yra susijęs su lygių galimybių sritimi, neturėjo informacijos, ar savivaldybėje numatytos priemonės (pvz., stebėseną, visuomenės apklausas), kurios padėtų įvertinti, ar savivaldybės gyventojai nėra diskriminuojami dėl jų etninės, tautinės kilmės ar religijos. Tačiau, respondento teigimu, savivaldybėje teikiama pirminė teisinė pagalba užsienio šalių piliečiams, susidūrusiems su diskriminacija dėl etninės, tautinės kilmės ar religijos. Į klausimą, kaip tokia pagalba teikiama lietuviškai nekalbantiems asmenims, atstovas atsakė komentaru, kad „pirminę teisinę pagalbą geba suteikti rusų kalba“ (Šiaul-SAV-4), tačiau nepažymėjo, kad yra galimybė gauti vertėję paslaugas.

Užsienio šalių piliečiams ir tautinių bendruomenių nariams atstovaujančios organizacijos atstovas pastebėjo, kad, nors tokia pirminė teisinė pagalba prieinama savivaldybėje, dėl jos kreipiasi tik nedidelė dalis žmonių, o tai susiję su baime ir nepasitikėjimu valstybinėmis institucijomis:

„<...> ji [pirminė teisinė pagalba – aut. past.] yra, bet iš tikrųjų <...> atvykę žmonės ne visada išdrįsta nueiti, jie bijo, <...> kad jie negaus atsakymo į savo klausimą, gal jie netgi bijo, kad jie ne taip pateiks savo klausimą. <...> Pirmiausia, tai iš tikrųjų baimė, baimė, kad bus neteisingai suprasti, ir nepasitikėjimas, kad negaus konkretaus atsakymo. Nes taip dažnai būna, kad tu ateini į vieną įstaigą sužinoti tam tikrą informaciją, tave pastumia į kitą įstaigą, nes tu turėjai nueiti ten, ir tu pradedi keliauti. Po to jau supranti, kad tu jau nieko nebenori, ir tada sėdi ir galvoji, ką gi man dabar daryti.“ (Šiaul-EKSP-2)

⁴⁴ Arba 71 iš 74 savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovų. 8 iš jų atstovauja švietimo, 2 - sveikatos priežiūros, 3 - socialines paslaugas teikiančioms įstaigoms, 1 - kultūros įstaigai.

⁴⁵ Atstovauja sveikatos priežiūros įstaigai.

⁴⁶ Atstovauja kultūros įstaigai.

3.7 Tarpkultūrinis miestas: kur esama ir kur link (turėtų būti) einama

3.7.1 Tarpkultūrinis miestas

Tyrime dalyvavusių ekspertų buvo prašoma pasidalyti nuomone, ar Šiaulių miestą būtų galima pavadinti tarpkultūriniu miestu. Kalbintų ekspertų nuomonės išsiskyrė, tačiau visi paminėjo, kad miesto istorija lemia, jog mieste yra rusakalbių gyventojų ir dėl to yra išlikusi jiems pritaikyta infrastruktūra – rusakalbės mokyklos, rusų kalba gebantys aptarnauti specialistai ir pan. Vis tik, ar tai lemia, kad miestą būtų galima vadinti tarpkultūriniu, abejojo visi pašnekovai. Paprašyti įvardyti, kuo turėtų pasižymėti toks miestas, savivaldybės administracijos atstovai sakė, kad miestas turėtų pasižymėti tolerancija ir galimybėmis pasireikšti mieste gyvenančioms tautinėms mažumoms.

„Vienas dalykas tolerancija, kitas dalykas įvairus, kad ir renginiai, <...> vakarai, kur dalyvautų bendruomenės <...>. Tai jeigu susiformuoja bendruomenės, svarbu joms suteikti galimybę išreikšti, pristatyti <...>.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

Tačiau ne ES piliečių ir tautinių bendruomenių atstovai minėjo, kad renginiai, dėl kurių bendruomenės tampa labiau matomos, yra tik vienas iš daugelio tarpkultūrinio miesto komponentų. Ekspertai akcentavo, kad taip pat svarbu užtikrinti, jog šie žmonės būtų tinkamai informuojami apie mieste vykstančius įvykius ir teikiamas paslaugas, būtų atliepiami jų (specifiniai) poreikiai ir įvairiais būdais įtraukiami į miesto gyvenimą:

„Džiaugiuosi, kad mes turėjome gražių renginių, iš tikrųjų tarpkultūrinių turime, kur suvažiuoja, ten viskas yra puiku, gražu, bet galbūt tai ne visai, <...>, kas svarbiausia. Nes renginiai puiku, bet kasdieninis gyvenimas yra daug svarbesnis, ir galbūt norėtusi, kad <...> savivaldybė būtų tokia instancija, kuri dirbtų būtent vat kaip tarpkultūrinis toks nedidelis taškas ir turėtų visą informaciją, visus kontaktus, žinotų ir, be tos informacijos, jie dar galėtų kažkaip padėti. Nes jeigu aš atvažiuoju kaip užsienietis į tam tikrą vietą ir aš žinau, kad yra toks taškas, kad aš galiu čia ateiti, <...>. Tai tada aš galvoju, kad tada tai būtų tarpkultūrinis [miestas – aut. past.]. Nes dideli renginiai, kur atvažiuoja iš įvairių šalių, tai ne rodiklis.“ (Šiaul-EKSP-2)

Tarpkultūrinio miesto programa⁴⁷ tarpkultūrinį miestą apibrėžia kaip miestą, kuriame daugumos visuomenė įvairovę mato ne kaip problemą, o kaip tam tikrą šaltinį, kuris papildo ir duoda miestui socialinę, ekonominę ir kultūrinę naudą bei akcentuoja tarpkultūriškumą skatinančios politikos įgyvendinimą. Kad miestą būtų galima pavadinti tarpkultūriniu, taip pat svarbus ir miesto vadovų požiūris bei mieste įgyvendinamos strateginės užsieniečių integracijos priemonės, kurios apima kovos su diskriminacija ir lygių galimybių užtikrinimo visiems miesto gyventojams veiksmus.

3.7.2 Strateginio požiūrio (dokumento) svarba

Šiaulių mieste kalbinti ekspertai bendrai sutiko, kad savivaldybei būtų svarbu priimti strateginį užsieniečių integracijos dokumentą. Savivaldybės administracijos atstovai atkreipė dėmesį, kad tokio dokumento svarbą lemia ir mieste besikeičiančios migracijos tendencijos:

„<...> miesto gyventojų sudėtis diktuoja, mano supratimu, jeigu tikrai tendencijos bus tokios kaip dabar paskutiniaisiais metais, tada ir įvykiai kažkokie paskatins tą migraciją atvykimo į Šiaulius, tai mes privalėsime tą dalyką įtraukti į strateginius planus, matydami, kaip buriasi bendruomenės, matydami jų poreikį, didėjimą skaičiaus. Mes turėsime galvoti, kaip juos priimti pas save, kaip juos civilizuoti.“ (Šiaul-EKSP-1-1)

⁴⁷ Daugiau informacijos: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/what>.

Pasak ne ES piliečiams ir tautinėms bendruomenėms atstovaujančio (-ios) eksperto (-ės), formalus tokio dokumento priėmimas padėtų aktualizuoti užsieniečių integracijos klausimą ir praktiškai spręsti su tuo susijusius klausimus:

„<...> kartais iš tikrųjų turi turėti pagrindą ir, jeigu tu gali dokumentaliai kažką tai pagrįsti, tai atrodo visai ta tavo kažkokia problema daug rimtesnė negu tiesiog. Netgi protingai surašyta ant popieriaus lapo, ji atrodys daug rimčiau.“ (Šiaul-EKSP-2)

Tyrimo dalyvių buvo teiraujamasi, kokie klausimai, susiję su ne ES piliečių integracija Šiaulių mieste, jiems atrodo aktualiausi ir kokias rekomendacijas jie galėtų pateikti. Savivaldybės administracijos atstovai pirmiausia akcentavo, kad svarbu išsiaiškinti, su kokiais iššūkiais ir problemomis ne ES piliečiai susiduria Šiaulių mieste ir kokių paslaugų poreikį jie identifikuotų.

„<...> pati naudingiausia priemonė – atrasti būdą, o kaip jie gyvena, iš esmės, nes jie gal nepagalvoja, gal nežino, kur reikėtų kreiptis. <...> tiesiog atlikti kažkokį tyrimą, ar išsiaiškinti, <...> kaip jiems čia sekasi, kokias jie čia turi sąlygas, ar geras, ar nelabai, ar informaciją turi, ar tie darbdaviai, kur jie apsigyvena, ar viskas suteikiama. Turbūt tai sužinojus būtų mums lengviau kurti dalykus, kad jiems čia būtų patogiu apsigyventi, kurti savo gyvenimą. <...> Čia būtų didžiausia tokia nauda ir mūsų miestui, ir gal visai Lietuvai, nes, matyt, panašios turėtų būti problemos Lietuvoje ir mūsų mieste. Kaip jiems sekasi įsikurti ir kasdienybėje gyventi.“ (Šiaul-EKSP-1-2)

Kiti tyrimo dalyviai akcentavo, kad svarbu užtikrinti, jog visi naujai į Šiaulių miestą atvykę gyventi užsieniečiai būtų tinkamai informuojami ir konsultuojami:

„Pirmiausia, nėra to taško, kur sėdėtų žmogus, kuris būtų kaip konsultantas, toks padėjėjas, stebuklingas žmogelis, kuris galėtų būtų labai geranoriškas ir tiesiog priimtų visus kitų vietovių žmones ir kalbančius įvairiomis kalbomis, kuris galėtų suteikti tą pirmąjį sutikimą, kuris tiesiog padarytų tą pirmą įspūdį apie miestą, kad čia jų laukia, kad čia yra viskas. Ta prasme, taip, mes esame tokie, kokie esame, ir ne viską galime jums suteikti, bet mes jūsų laukiame, mes ne priešai, mes jums pasistengsime sudaryti tam tikras gyvenimo sąlygas arba bent jau buvimo sąlygas tam tikru laiku. <...> tiesiog žmogus, turintis daug daug mygtukų, kontaktų, telefonų, <...> skrajučių.“ (Šiaul-EKSP-2)

„Pradinis taškas, tai informacijos suteikimas, kad žmogui atsivertų keliai, kaip jam atsivežti šeimą, kur jam vaikus dėti, bendrą visumą, kad būtų susitvarkyti.“ (Šiaul-EKSP-3)

Ne ES piliečių ir tautinių bendruomenių atstovai taip pat akcentavo, kad svarbu užtikrinti tinkamą finansavimą tautinių bendruomenių veikloms. Kalbintų bendruomenių atstovai bendrai tvirtino, kad suteikus tinkamą finansavimą jų atstovaujamos organizacijos galėtų teikti ir užsieniečių informavimo ir konsultavimo paslaugas.

„Mes tikrai nieko prieš, tegul savivaldybė suteikia mums etatą ir mes čia sėdėsime dieną naktį ir priiminėsime tuos atvykstančius. Dabar tai mes negalim savo lėšom ir savo galvom sukurti tos sistemos, bet tai yra labai reikalinga.“ (Šiaul-EKSP-3)

„<...> netgi tautinių bendruomenių namai, <...> galėtų būti vat būtent ta vieta, kur bazuotųsi tas konsultantas, ir aišku, geriau, kad būtų jis ne vienas. Pradžioj vieno užtektų, kol būtų iš tikrųjų kažkaip tai žinoma ta vieta.“ (Šiaul-EKSP-2)

3.7.3 Sklandesnės užsieniečių integracijos rekomendacijos: ekspertų perspektyva

Kiekybinėje apklausoje dalyvavusių savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų darbuotojų buvo prašoma išskirti priemonės ir rekomendacijas, kurios prisidėtų prie sklandesnės ne ES piliečių integracijos.

Savivaldybės administracijos atstovas, dirbantis lygių galimybių srityje, paminėjo priemones, kurios padėtų efektyviai mažinti ne ES piliečių diskriminaciją savivaldybėje, svarbą. Respondentas taip pat minėjo įvardijo: „Vertėjų pagalba; tautinių, religinių bendruomenių bendradarbiavimas su savivaldybės administracija“ (Šiaul-SAV-4).

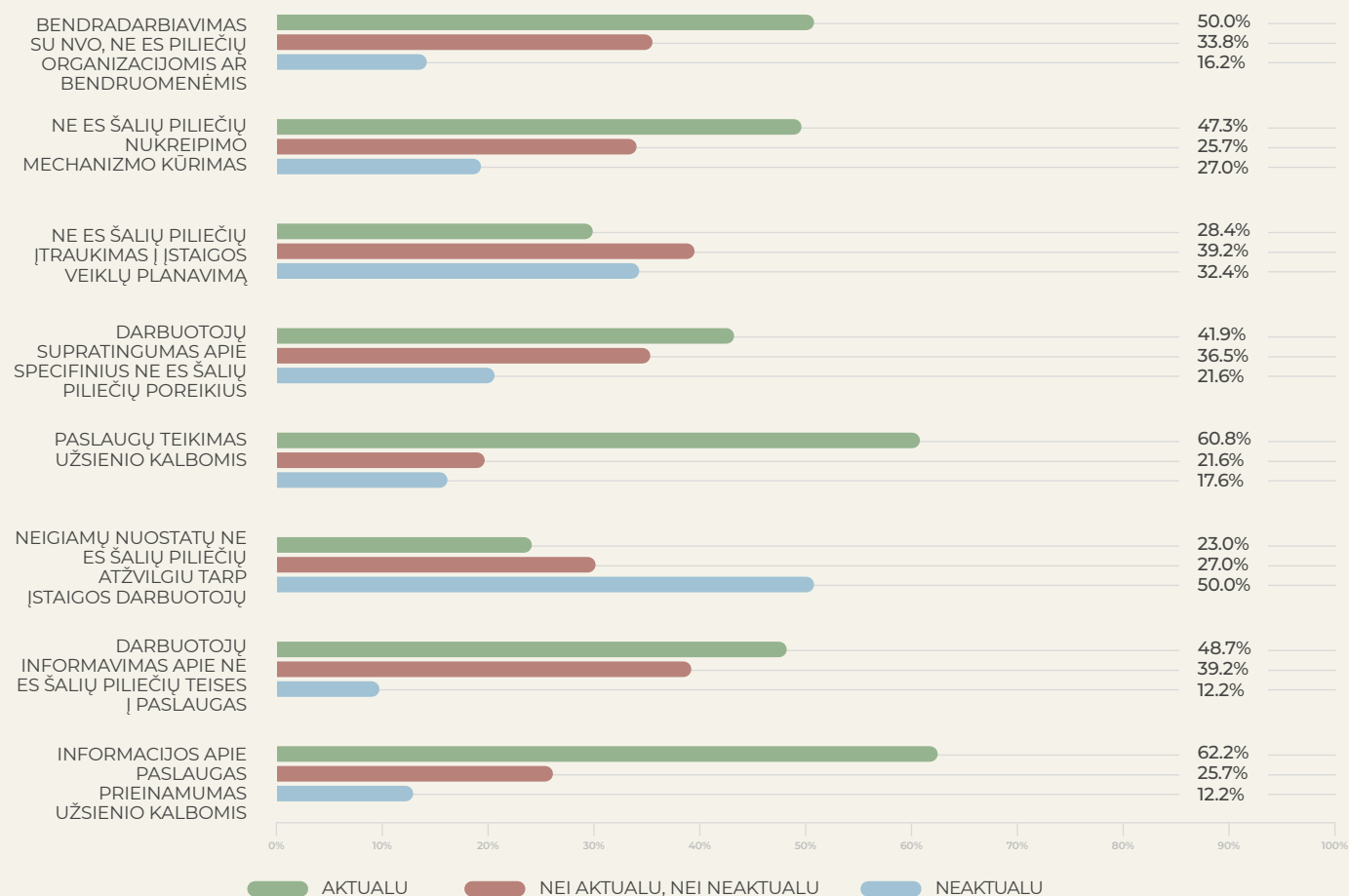
Su sveikatos priežiūros klausimais dirbantis savivaldybės atstovas atsakė, kad kaip reikalingiausias priemones siekiant gerinant ne ES piliečių integraciją į sveikatos priežiūros sistemą savivaldybėje jis matytų: „rengti informaciją užsienio kalba, numatyti specialistus, organizuoti mokymus, reikalingi žmogiškieji ištekliai numatant priemones“ (Šiaul-SAV-2).

Kiti savivaldybės administracijos skyrių atstovai į atvirą klausimą atsakymų nepateikė.

Savivaldybei pavaldžių įstaigų atstovai buvo linkę įžvelgti įvairių sričių ir iniciatyvų aktualumą siekiant gerinti paslaugų ir informacijos prieinamumą ne ES piliečiams ir kitiems lietuviškai nekalbantiems asmenims jų atstovaujamose įstaigose ateityje. Daugiau nei pusė atstovų pažymėjo, kad informacijos apie paslaugas, kurias teikia įstaiga, prieinamumas užsienio kalbomis ateityje būtų aktualus arba labai aktualus (apie 62 proc.), taip pat aktualus arba labai aktualus būtų paslaugų teikimas užsienio kalbomis (apie 61 proc.), bendradarbiavimas su integracijos paslaugas ne ES piliečiams teikiančiomis NVO, ne ES piliečių organizacijomis ar bendruomenėmis (50 proc.), įstaigos darbuotojų informavimas apie ne ES piliečių teises į paslaugas (apie 49 proc.), ne ES piliečių nukreipimo į gebančius juos aptarnauti specialistus mechanizmo kūrimas (47 proc.). Darbuotojų supratingumą apie specifinius ne ES piliečių poreikius kaip aktualų ir labai aktualų įvardijo apie 42 proc. įstaigų atstovų, kaip mažiausiai aktualias sritis respondentai žymėjo konsultavimąsi ir (arba) tiesioginį ne ES piliečių įtraukimą į įstaigos veiklų planavimą (apie 28 proc.) ir neigiamų nuostatų ne ES piliečių atžvilgiu dėl jų religinių įsitikinimų, rasės ar etninės kilmės ir pan. mažinimą tarp įstaigos darbuotojų (apie 23 proc.) (žr. Grafiką Nr. 6).

GRAFIKAS NR. 6

KAS, JŪSŲ NUOMONE, BŪTŲ AKTUALU JŪSŲ ĮSTAIGAI GERINANT PASLAUGAS IR INFORMACIJOS PRIEINAMUMĄ NE ES PILIEČIAMS IR KITIEMS LIETUVIŠKAI NEKALBANTIEMS ASMENIMS ATEITYJE? PASISKIRSTYMAS PAGAL ĮVARDYTĄ AKTUALUMĄ (PROC., N=74)

Švietimas

Atsakydami į atvirą klausimą apie priemones, kurias ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti lietuviškai nekalbančių nepilnamečių integraciją į švietimo sistemą, respondentai išskyrė šias sritis (žr. priedai, lentelė Nr. 2):

- ☐ ugdymo įstaigų darbuotojų kompetencijų didinimą ir (arba) dalijimąsi gerosiomis praktikomis (darbuotojų užsienio kalbų žinių stiprinimas; mokymai darbuotojams) (išskyrė 12 atstovų);
- ☐ naujų bendrų integracijos priemonių kūrimą ir egzistuojančių priemonių stiprinimą (aiškus algoritmas, kaip turėtų būti vykdoma integracija; mobiliųjų grupių steigimas, papildomi specialistai / pagalba, vertėjavimo paslaugos);
- ☐ konsultacijas, pagalbą, kurią galėtų teikti kitos įstaigos, savivaldybė.

Sveikatos priežiūra

Atviras klausimas apie priemones, kurias sveikatos priežiūros paslaugų įstaigų atstovai ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti ne ES piliečių integraciją į sveikatos priežiūros sistemą, sulaukė 2 atstovų atsakymų:

- ☐ „mažiau viską biurokratizuoti, abiejų pusių pastangomis lengvai išsprendžiami daugelis anketoje suformuluotų klausimų“ (Šiaul-IST-51);
- ☐ „padaryti nuorodas užsienio kalbomis, pažymėti langelius registratūroje ar prie gydytojų kabinetų, kurie kalba užsienio kalba“ (Šiaul-IST-2).

Socialinės paslaugos

Respondentai neatsakė į klausimą apie priemones, kurias matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti socialinių paslaugų teikimą ir prieinamumą ne ES piliečiams Šiaulių mieste.

Kultūra

Atviras klausimas apie priemones, kurias kultūros įstaigų atstovai ateityje matytų kaip reikalingiausias siekiant gerinti kultūros paslaugų, renginių ir iniciatyvų prieinamumą ne ES piliečiams, sulaukė 3 atsakymų: pirmas respondentas kaip tokią priemonę įvardijo seminarų ir mokymų rengimą, antrasis – užsienio kalbų mokėjimą arba vertėjo paslaugų prieinamumą, trečiasis – papildomų vertimų poreikį.

Priedai

Lentelė Nr. 1: Informantų sociodemografinės charakteristikos

	AKMENĖS RAJ.	JONAVOS RAJ.	KAUNO M.	KLAIPĖDOS M.	ŠIAULIŲ M.	VILNIAUS M.	IŠ VISO:
Kilmės šalis							21
Rusija	2	1		1		2	6
Baltarusija			1	1	2	1	5
Ukraina	3	2	1	2	3	1	12
Filipinai						1	1
Indonezija						2	2
Nigerija				1		1	2
Pietų Afrika						1	1
Tadžikistanas						1	1
Armėnija				1			1
Hondūras				1			1
Indija			2	1			3
Pakistanas / Malaizija				1			1
Makedonija				1			1
Kazachstanas			2				2
Taivanas			1				1
Azerbaidžanas			1				1
Sirija		5	1				6
Marokas			1				1
Čečėnija		2					2
Kirgizija		1					1
Vietnamas					1		1
Amžius	*1			*2	*3	*4	
18-25		1	4	2		2	9
25-30	1	1	2	2	1	2	9
30-35		1	2	1			4
35-40	1	3		3	1	2	10
40-45		2		1	1	1	5
45-50	1	1	1				3
50-55	1 ⁵		1			1	3
55-60		1				1	2
Daugiau nei 60		1					1
Teisinis statusas							*6
Leidimas laikinai gyventi	2	1	5	6	4	9	27
Šeimos susijungimas	1		1	3	2	2	8
Studijos			1	2	1	3	11
Darbas			3 ⁷	1		2	6
Verslo įsteigimas					1		1
Prieglobsčio gavėjas (papildoma apsauga)	1	1					2
Leidimas nuolat gyventi	2	9	2	1	1	1	16
Šeimos susijungimas			1	1	1		3
Darbas							1
Prieglobsčio gavėjas (pabėgėlio statusas)	2	9	1			1	13
Viza	1		2⁸	3			6
Viza D				1			1
Viza baigus studijas			1	2			3
Lietuvos Respublikos pilietybė		1			1		2
Darbo statusas							
Dirba	1	8	6	4	4	7	30
Nedirba	4	3	1	4	0	2	14
Studijuoja			3	2	1	1	7
Pensijoje					1		1
Gyvenimo šalyje trukmė							
Iki 1 m.							
1-2 m.			4	6	2	3	15
3-4 m.		9	1	2		5	17
5 m.		1		1	1		3
Daugiau nei 5 m.	5	1	5 ⁹	1	3	2	17
Šeiminė padėtis			*10				*11
Vedęs / ištekęsusi / gyvena su partneriu	5	10	3	6	4	7	35
Sutuoktinis / partneris Lietuvos Respublikos pilietis	1		1	3	3	3	11
Išsiskyręs (sutuoktinis buvo Lietuvos Respublikos pilietis)			1				1
Našlys (-ė)		1					1
Nevedęs / netekęsusi		1	6	4	2	2	15

¹ 1 informantas amžiaus neįvardijo.² 1 informantas amžiaus neįvardijo.³ 3 informantai amžiaus neįvardijo (Šiaul-5M, Šiaul-7M, Šiaul-1V).⁴ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Vln-4M).⁵ 1 informantas amžiaus neįvardijo (Akm-3V+M).⁶ 1 informantas amžiaus neįvardijo, kokį ir kokių pagrindų turi leidimą laikinai gyventi (Kn-4M).⁷ 1 informantas įvardijo, kad turi Leidimą laikinai gyventi kaip aukštos kvalifikacijos darbuotojas.⁸ 1 informantas neįvardijo, kokia viza jam suteikta (Kn-6V).⁹ 1 informantas šalyje gyvena su pertraukomis. Gyveno šešerius metus, vėliau išvyko ir dabar gyvena trumpiau nei metus (Kn-6V).¹⁰ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.¹¹ 1 informantas šeiminių statuso neįvardijo.

Lentelė Nr. 2. Švietimo įstaigų atstovų atsakymai į klausimą
 „Kokias priemones ateityje matytumėte kaip reikalingiausias, siekiant gerinti
 lietuvių kalba nekalbančių nepilnamečių integraciją į švietimo sistemą?“

Darbuotojų kvalifikacijos tobulinimas.
Kolektyvo apmokymai dirbti su tokiomis šeimomis.
Kursai, mokymai.
Daugiau bendradarbiavimo su kitomis įstaigomis.
Gali būti kuriamos grupės vaikams, kurie nekalba lietuvių kalba. Tik abejoju ar daug tokių vaikų ikimokykliniame amžiuje atsirastų.
Mokymus.
Mokymai, dalijimasis turima patirtimi.
Mokymai pedagogams.
Stiprinti užsienio k. žinias.
Užsienio kalbų mokymasis.
Mokymai darbuotojams.
Galimybė ugdytis mišrioje grupėje, kuriose jau būtų vaikų, nekalbančių lietuvių kalba; pedagogai turėtų mokėti užsienio kalbą; kiti vaikai turėti daugiau žinių apie kitokius asmenis.
Nukreipiame į tokias paslaugas teikiančias institucijas
Reikėtų žmogaus, kuris moka lietuviškai nekalbančio vaiko kalbą. Jei vaikas kalba anglų kalba, o auklėtoja nekalba, turėtų būti skiriamas žmogus, kuris vertėjautų. Padėtų mobilios grupės, jei vaikų būtų daugiau. Viskas priklauso nuo situacijos.
Tokių vaikų neturime.
Darbuotojų kalbinių ir kultūrinių kompetencijų tobulinimas, neformaliojo švietimo teikiamos galimybės, integruotas ugdymas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, patirties sklaida.
Mokykla gavo rekomendacijas dėl nepilnamečių (atvykusių iš užsienio) integravimo ir ugdymo.
Sudaryti individualų ugdymo planą, skirti specialiojo pedagogo užsiėmimus.
patvirtinta aiški tvarka ir algoritmai.
Neaktualu.
Profesionalus koordinavimas savivaldybėje, reikalingos pagalbos ir darbuotojų suteikimas įstaigoms.
Mokymai kaip organizuoti integraciją.
Mieste turėtų būti viena ugdymo įstaiga teikianti kokybiškas paslaugas nekalbantiems lietuvių kalba.
Apmokyti dirbti pedagogus su ne ES piliečių vaikais. Bendruomenei mokytis užsienio kalbų.

Projekto

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

2.1. veiklos tarpinė ataskaita

2021-11-09 – 2022-02-23 laikotarpiu iš viso buvo **įgyvendintos 24 iš 48 (su)planuotų konsultacijų:**

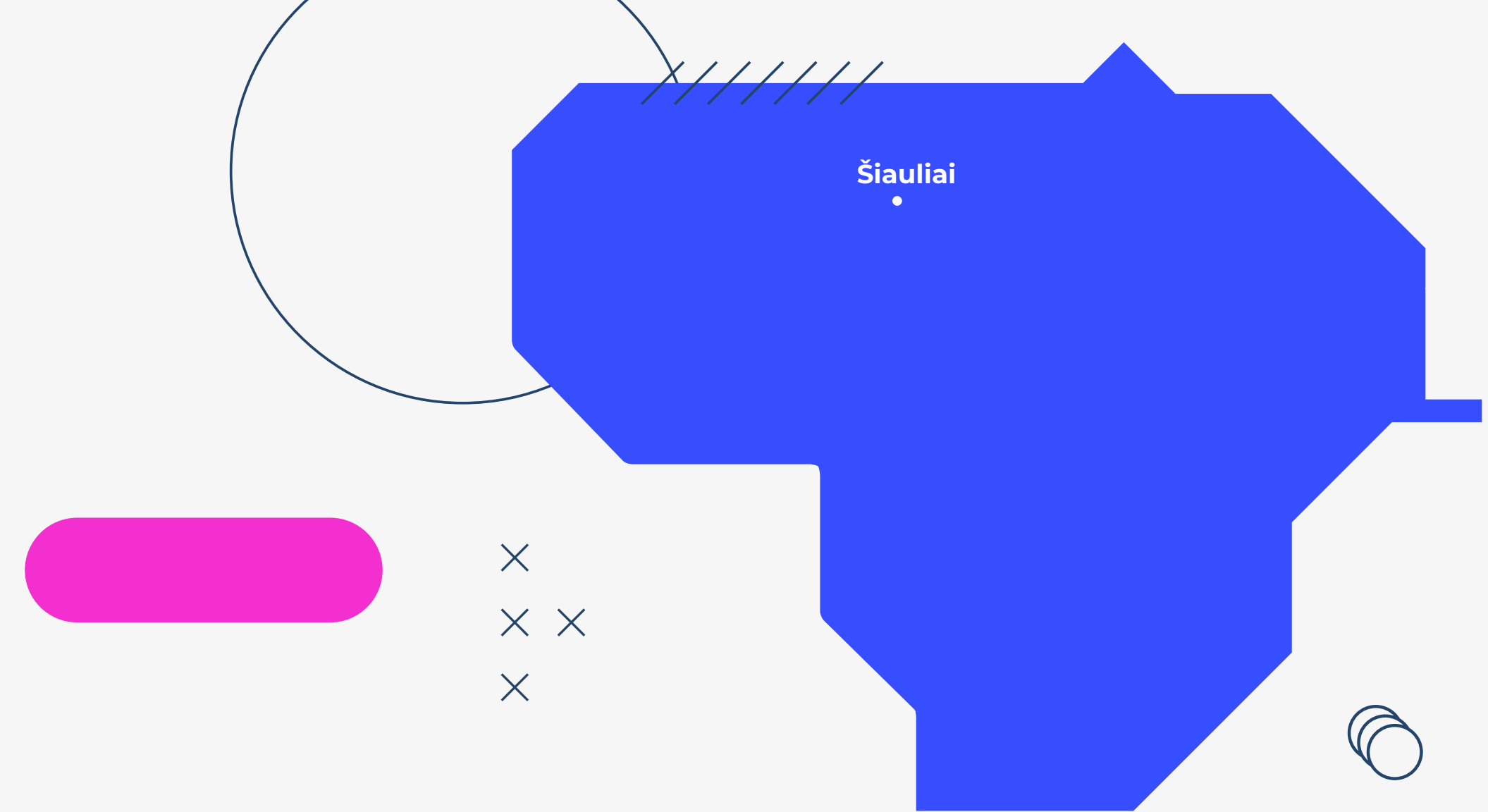
Pirmos konsultacijos metu savivaldybėms buvo pristatytos tyrimo rekomendacijos, aptarta tolimesnė konsultacijų eiga, išsikelti lūkesčiai ir poreikiai. Po pirmosios konsultacijos savivaldybių prašoma **planuojant strateginius dokumentus nusimatyti:**

- **Tikslą**
- **Tikslines grupes**
- **Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai** (siūloma priemones nusimatyti pagal siūlomas rekomendacijas, atkreipiant dėmesį į (problemė) sritis aktualias miestui/rajonui bei realiai įgyvendinamas tiek artimesnėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje)
- **Priemonių vykdytojai** (kas yra atsakingas už vienos ar kitos priemonės įgyvendinimą)
- **Priemonių įgyvendinimo laikotarpį**
- **Apsvarstyti finansavimo klausimą** (ar priemonė galės būti įgyvendinama, jei jai reikia finansinių resursų)

Savivaldybėms buvo akcentuojama, kad nėra būtina į strateginius dokumentus įtraukti visas savivaldybei pateiktas rekomendacijas. Rekomenduojama atsižvelgti, kokios integracijos sritys ir priemonės būtų svarbios savivaldybei bei pagalvoti apie jų praktinį įgyvendinimą. Buvo siūloma pagalvoti ir apie kitas, į rekomendacijas neįtrauktas, bendresnio pobūdžio sritis. Pavyzdžiui, išskiriant tokias dalis kaip "Informavimas ir paslaugų prieinamumas" (apima priemones skirtingose integracijos srityse), "Anti-diskriminacija ir lygios galimybės" (kur galėtų padengti priemones, apimančias tiek ne ES piliečių dalyvavimą konsultacijose svarstant savivaldybės gyventojams aktualius klausimus, tiek savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovų tarpkultūrinių kompetencijų didinimą ir kt.), ir pan.

Pagal siūlomą strateginio dokumento struktūrą nusimatyta atlikti strateginio dokumento rengimo vertinimą, t.y., kokios dalys yra įtrauktos į dokumentą, kaip atrodo jų išpildymas ilgalaikėje perspektyvoje ir pan. Vertinimo lentelė ir kokiame strateginio dokumento rengimo etape yra kiekviena projekte dalyvaujanti savivaldybė yra pateikiama **priede nr. 1**.

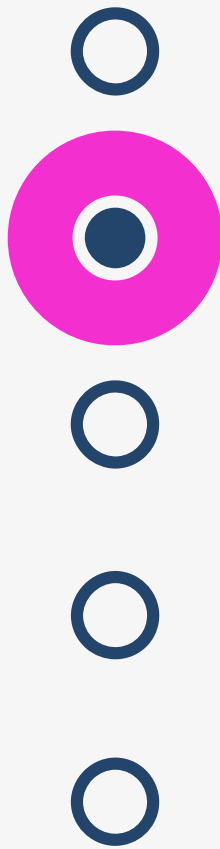

Šiaulių miesto savivaldybė

- Ataskaitiniu laikotarpiu įgyvendintos 4 konsultacijos. Konsultacijų metu aptartos savivaldybei siūlomos įgyvendinti rekomendacijos, pateikti siūlymai dėl galimo strateginio dokumento struktūros ir priemonių.
- Savivaldybė jau antrosios konsultacijos metu pateikė strateginio dokumento juodraštį, kurį, atsižvelgdama į tyrėjų pastabas ir rekomendacijas, nuosekliai pildo. Strateginio dokumento ruošimo etape aktyviai įsitraukia skirtingų savivaldybės skyrių atstovai, atsakingi už švietimo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio ir kultūros, kt. sritis.
- Po keturių konsultacijų savivaldybė turi išsikėlusį strateginio dokumento tikslą ir tikslines grupes, šiuo metu dirbama ties priemonių ir jų įgyvendinimo rodiklių išsigryninimu.

Priedas Nr. 1

Strateginiai dokumentai

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.
Strateginio dokumento tikslas	+	+		+	+	+
Tikslinės grupės	+	+		+	+	+
Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai	+	+		+	+	+
Atsakingi priemonių vykdytojai	+	+		+	+	+
Numatytas priemonių įgyvendinimo laikotarpis	+	+		+	+	+
Finansavimas	+	+		+	+	+
Strateginio dokumento (jo dalies) priėmimas savivaldybės Taryboje	+	+	+	+	+	+

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

2.1. veiklos tarpinė ataskaita

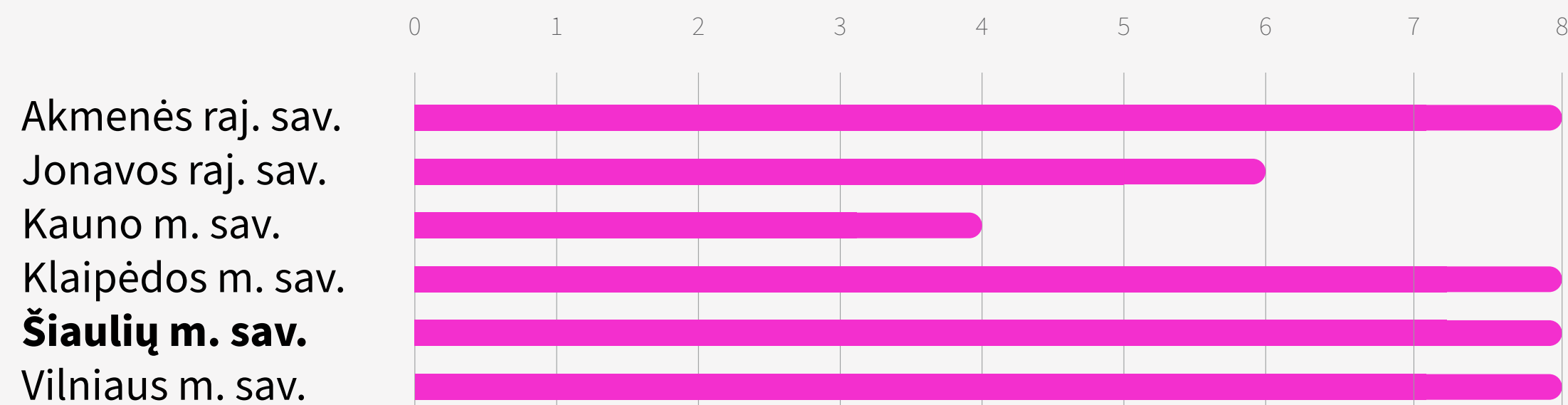

Projekto

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

Savivaldybių pažangos vertinimo galutinė ataskaita

Ataskaitinio laikotarpio metu (2021 m. lapkričio 9 d. – 2022 m. liepos 15 d.) laikotarpiu projekte dalyvaujančioms savivaldybėms iš viso buvo **suteiktos 42 iš 48 planuotų konsultacijų:**

Kauno m. savivaldybė po pirminių konsultacijų priėmė sprendimą neruošti strateginio dokumento, tad po tarpinio ataskaitinio laikotarpio daugiau konsultacijų savivaldybei suteikta nebuvo. Tuo tarpu **Jonavos raj. savivaldybė** numatytas veiksmų plano priemones integravo į savivaldybės strateginį dokumentą po 6 savivaldybei suteiktų konsultacijų. Visoms kitoms projekte dalyvaujančioms savivaldybėms buvo suteikta po 8 konsultacijas.

Pirmųjų konsultacijų savivaldybėms metu buvo pristatytos tyrimo rekomendacijos ir gerosios užsienio šalių praktikos, aptarta tolimesnė konsultacijų eiga, išsikelti lūkesčiai ir poreikiai. Po pirmosios konsultacijos savivaldybių prašoma **planuojant strateginius dokumentus nusimatyti:**

- **Tikslą**
- **Tikslines grupes**
- **Priemones ir jų įgyvendinimo rodiklius** (buvo siūloma priemones nusimatyti pagal siūlomas rekomendacijas, atkreipiant dėmesį į (problemines) sritis aktualias miestui/rajonui bei realiai įgyvendinamas tiek artimesnėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje)
- **Priemonių vykdytojus** (kas yra atsakingas už vienos ar kitos priemonės įgyvendinimą)
- **Priemonių įgyvendinimo laikotarpį**
- **Apsvarstyti finansavimo klausimą** (ar priemonė galės būti įgyvendinama, jei jai reikia finansinių resursų)

Savivaldybėms buvo akcentuojama, kad nėra būtina į strateginius dokumentus įtraukti visas savivaldybei pateiktas rekomendacijas, bet atsižvelgti, kokios integracijos sritys ir priemonės būtų svarbios savivaldybei bei pagalbėti apie jų praktinį įgyvendinimą. Buvo siūloma pagalbėti ir apie kitas, į rekomendacijas neįtrauktas, bendresnio pobūdžio sritis. Pavyzdžiui, išskiriant tokias dalis kaip „Informavimas ir paslaugų prieinamumas“ (apima priemonės skirtingose integracijos srityse), „Anti-diskriminacija ir lygios galimybės“ (kur galėtų padengti priemonės, apimančias tiek ne ES piliečių dalyvavimą konsultacijose svarstant savivaldybės gyventojams aktualius klausimus, tiek savivaldybės ir jai pavaldžių įstaigų atstovų tarpkultūrinių kompetencijų didinimą ir kt.), ir pan.

Pagal siūlomą strateginio dokumento struktūrą nusimatyta atlikti strateginio dokumento rengimo vertinimą, t.y., kokios dalys yra įtrauktos į dokumentą, kaip atrodo jų išpildymas ilgalaikėje perspektyvoje ir pan. Vertinimo lentelė ir kokiame strateginio dokumento rengimo etape yra kiekviena projekte dalyvaujanti savivaldybė yra pateikiama **priede nr. 1**.

Šiaulių miesto savivaldybė

- Ataskaitiniu laikotarpiu Šiaulių m. savivaldybei suteiktos 8 konsultacijos. Pirmų konsultacijų metu buvo aptartos savivaldybei siūlomos įgyvendinti rekomendacijos, pateikti siūlymai dėl galimo strateginio dokumento struktūros ir priemonių, pasidalinta kitų savivaldybių patirtimis.
- Po tarpinio ataskaitinio laikotarpio savivaldybei suteiktos 4 konsultacijos. Savivaldybė jau antrosios konsultacijos metu pateikė strateginio dokumento juodrašį, kurį, sekančių 4 konsultacijų metu, atsižvelgiant į tyrėjų pastabas ir rekomendacijas, nuosekliai pildė. Strateginio dokumento ruošimo etape aktyviai įsitraukia skirtingų savivaldybės skyrių atstovai, atsakingi už švietimo, sveikatos priežiūros, laisvalaikio ir kultūros, kt. sritis.
- Paskutinės konsultacijos metu savivaldybė pateikė baigtinį dokumentą, kuris turėtų būti svarstomas savivaldybės viduje ir vėliau priimamas. Dokumente buvo aiškiai įvardytas strateginis tikslas ir tikslinės grupės, atsižvelgiant į pateiktas rekomendacijas numatytos preliminarios veiksmų plano priemonės, jų įgyvendinimo rodikliai ir vykdytojai. Taip pat numatytas strateginio dokumento įgyvendinimo laikotarpis bei preliminariai nusimatyti priemonių įgyvendinimo finansavimo šaltiniai.
- Planuojama, kad savivaldybė atskirą strateginį dokumentą bus parengę ir priėmę iki 2022 m. rugsėjo mėn. pabaigos.

Strateginiai dokumentai

	Akmenės raj.	Jonavos raj.	Kauno m.	Klaipėdos m.	Šiaulių m.	Vilniaus m.
Strateginio dokumento tikslas	+	-	-	+	+	+
Tikslinės grupės	+	-	-	+	+	-
Priemonės ir jų įgyvendinimo rodikliai	+	+	-	+	+	+
Atsakingi priemonių vykdytojai	-	+	-	+	+	+
Numatytas priemonių įgyvendinimo laikotarpis	+	+	-	+	+	+
Finansavimas	+	+	-	-	+	+
Planuojant priemones atsižvelgta į rekomendacijas	+	+	-	+	+	+
Strateginio dokumento (jo dalies) priėmimas savivaldybės Taryboje	-	+	-	-	+	+

Savivaldybių kompetencijų didinimas teikiant paslaugas trečiųjų šalių piliečiams

Savivaldybių pažangos vertinimo galutinė ataskaita

